HAYATI CİDDİYE ALAN DERGİ

63

YAŞAM KÜLTÜRÜ DERGİSİ | ARALIK 2019

la civert

DOSYA

Mevlâna
Şair mi, veli mi, yaşam koçu mu?

Mustafa Tahralı:
"Mevlâna'nın söylediği sevgi Allah, peygamber sevgisidir"

- "Spiritüal aşk" dini ya da "tek dünya dini" projesi
- Mevlâna'nın kedisi, Mesnevî ve kalbin hâlleri
- Türk evi "mahrem" demektir
- Çalkantılı bir ruh macerası: Ayşe Şasa
- Ustasız usta: Kim Ki Duk

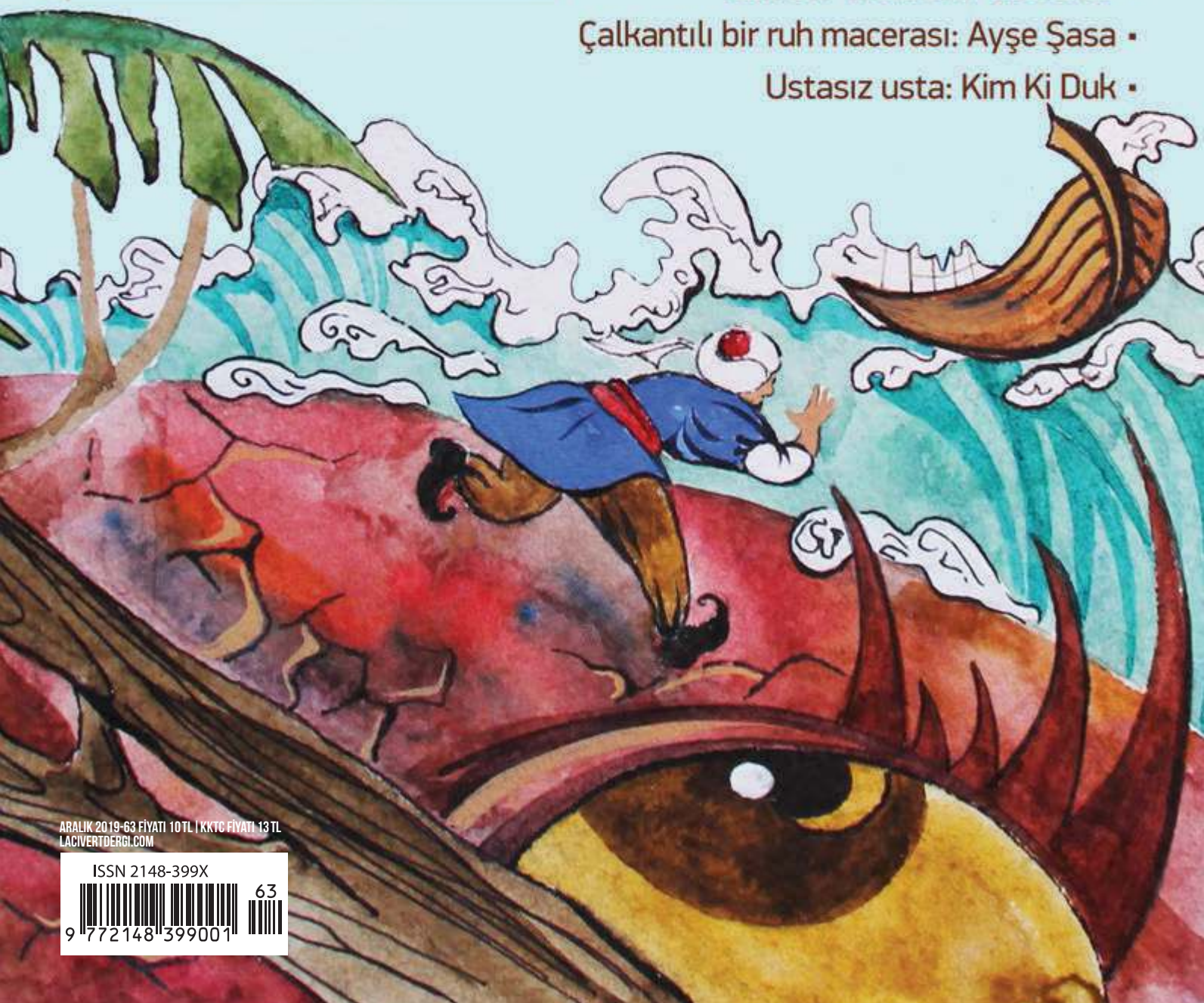

ARALIK 2019-63 FİYATI 10 TL | KKTC FİYATI 13 TL
LACIVERTDERGI.COM

ISSN 2148-399X

9 772148 399001 63

Bankkart

Seni düşünür o

Sizin için bir karttan daha fazlasını düşündük!

Bankkart'la kredi kartı ve banka kartını birleştirip içine sizi düşünen birçok özellik ekledik. Teknolojisiyle ve avantajlarıyla Bankkart'ın hayatınızı kolaylaştıracak dünyasına sizi de bekleriz.

Kredi kartı ve banka kartı tek kartta!

Ziraat Bankası

Seni düşünür o bankkart

/bankkart

0850 258 00 00 Müşteri İletişim Merkezi

www.bankkart.com.tr

Bankkart

Bankkart Kumbara özelliğiyle Kazandığınız Bankkart Lira'ları biriktirir o

Bankkart'ınız ile kazanacağınız Bankkart Lira'lar
Bankkart Kumbara özelliğiyle artık tek bir yerde birikiyor!
Kazandığınız Bankkart Lira'ları dilediğiniz alışverişte kullanabilirsiniz.

Ziraat Bankası

Seni düşünür o bankkart

/bankkart

0850 258 00 00 Müşteri İletişim Merkezi
www.bankkart.com.tr

08 59

MEVLÂNA

Röportaj Mustafa Tahralı **Ekrem Demirli** "Filin bütünü"nü görene övgü olarak Mevlâna'yı okumak **Birol Biçer** Mevlâna algısı: Şair mi, yaşam koçu mu, veli mi? **Sena Subaşı** Mevlâna ve en yakın dostları **Kemal Sayar** Kâlbin hâlleri, aşk ve Rumi **İsmail Güleç** klavye kahramanlığı **Röportaj** Sami Savni Özer **Haşim Şahin** Mevlâna'nın yaşadığı dönemde Anadolu'da kültürel hayat **Güven Adıgüzel** Bir film var, benden içeri: Mevlâna'nın beyaz perdedeki serüveni **Murat Güzel** Mesnevî'nin "sünnet-i seniyye"si: Dünden bugüne Mesnevî'nin edebiyatımızdaki izleri **Murat Soydan** Dinin karşısına konumlandırılan "spiritüal aşk dini" ya da "tek dünya dini projesi"

10

Mevlâna'nın söylediği aşk-sevgi; Allah, Peygamber sevgisidir

RÖPORTAJ ::
Birol Biçer :: Mustafa Tahralı

60 61

DÜNYA GÜNDEMİ

Dünyadan ilginç portreler, geçen ayın gözden kaçan olayları

Birol Biçer

16

"Filin bütünü"nü gören Mevlâna'yı okumak

Ekrem Demirli

26

Mevlâna ve en yakın dostları

Sena Subaşı

38

Röportaj: Benim müziğim ezanla başladı

Lacivert Yazı İşleri :: Sami Savni Özer

EDİTÖR Mustafa Akar

Merhaba

Mevlâna Mesnevî'yi "Allah'ın sırlarına vakıf olmak isteyenler için bir yol" olarak tanımlıyor. Ve metni okudukça karşınızdaki eserin bir iman deneyimi olduğunu da çözmeye başlıyorsunuz.

mustafa.akar@lacivertdergi.com

Bazı kitaplar ve bazı isimler, acil durumda "camı kırın" ikazı gibidir. O camı kırmakla bir beladan kurtulursunuz. Sihirli kelime elbette "kurtuluş"tur. Hz. Mevlâna'nın Mesnevî'si de böylesi "kurtarıcı" kitaplardandır. Öte yandan kendi klasik metinlerimizle aramızdaki bağ bir şekilde koparıldığı için bu metinlere nasıl yaklaşmamız gerektiğini bir türlü bilemeyiz. Mesnevî bir masallar kitabı, bir fabl mıdır; hikmetlerle dolu bir ansiklopedi ya da bir tefsir kitabı mıdır; bir hikâye kitabı mı, yoksa tarihi bir metin midir? Genelde bu sorulara bir cevap bulmakta zorlanırız. Bir gün elimize alır, üç beş sayfa okuduktan sonra da herkesin hakkında çok konuştuğu ama hiç okumadığı kitapların bulunduğu rafa kaldırırız.

Mesnevî bana da böylesi bir serüven yaşatmıştı. Fakat zaman geçtikçe Mesnevî'nin tek başına okunamayacağını, 13'üncü yüzyılın tasavvuf kültürünü anlamaya çalışarak okunabileceğini keşfettim. Eldeki şerh çalışmalarıyla birlikte okuduğumda da önümde bazı kapılar açıldı. Mevlâna Mesnevî'yi "Allah'ın sırlarına vakıf olmak isteyenler için bir yol" olarak tanımlıyor. Ve metni okudukça karşınızdaki eserin bir iman deneyimi olduğunu da çözmeye başlıyorsunuz. Ayet ve hadislere bolca göndermelerin olduğunu ve Mevlâna'nın sahabelerin ve velilerin hayatlarından yola çıkarak Kuran'ın anlaşılması için çaba gösterdiğinin farkına varıyorsunuz.

Mesnevî, iman etmişler için yazılmış bir kitap. Bir iman deneyimi olduğu için iman etmemiş insanlara o dünyanın renklerini uzaktan gösteriyor. Mesnevî için önerilebilecek bir okuma metodu yok. Tamamen deneyime dayalı bir hâli anlatıyor baştan sona. Yine de başından sonuna kadar sabredip okumanız da mümkün. Bu başyapıtı bitirdiğinizde muhtemelen varoluşçu, Platoncu bir dünyadan masallar okuduğunuz duygusuna kapılacaksınız. Bir hümanizma metni gibi okuyup coşabilirsiniz de. Mesnevî size bir "coşkunluk" duygusu yaşatıyor. Tam da bu sebepten içindeki coşkunluğun peşine düşenleri kendine çekiyor. "Ne olursan ol, yine de gel," demiyor Mevlâna; gel ve iman et, o zaman sana birtakım bilgiler vereceğim, diyor. Var mısın böylesi bir yola çıkmaya...

66 SARI ÇİZGİLER VE İLİŞKİLER
Zeynep Temizer Atalar

70 GÜNEY KORE RÜZGÂRI: KİM Kİ DUK
Mesut Aytekin

74 UÇAK MODU
H. Sena Kartal

76 ÇOCUKLARLA KOŞAN KADINLAR
Ayşe Eyyüpkoca Atila

82 DÜŞÜNCE ATLASI
Yunus Arslan

88 MONTESQUIEU'NÜN KAYIP MEKTUPLARI
Hakkı Öcal

la Ci vert

Sahibi
Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
Tüzel Kişi Temsilcisi ve Genel Müdür
YASEMİN GEBEŞ

Genel Yayın Yönetmeni
MUSTAFA AKAR

Yazı İşleri Müdürü
BİROL BİÇER

Görsel Tasarım
SEMA TÜRK

Editör
H. SENA KARTAL

Muhabir
MELEK SENA SUBAŞI, NAZLI NUR BAYKAN

Sosyal Medya Sorumlusu
YUNUS ARSLAN

Fotoğraflar
KUTUP DALGAKIRAN, İSA ARSLAN, ŞEREF YILMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ve İnternet Yayın Sorumlusu
ŞEFİK ÇALIK

Genel Müdür Yardımcısı
YONCA ERTÜRK ÖZEREN

Genel Müdür Yardımcısı
ÖZGÜR ATANUR

Pazarlama Müdürü
FERHAL ŞENCAN

Üretim Takip Müdürü
EYÜP ÇURLU

Etkinlik ve Reklam Genel Müdür Yardımcısı
FUNDA BAYKAL

Reklam Satış Grup Koordinatörü
EMEL ÖZEN

Reklam Satış Müdürü
FATİH GÜNEŞ

Reklam Rezervasyon
T (0212) 354 4118/354 3395
F (0212) 354 3350/354 3375

Pazarlama Yönetmeni
ZEYNEP DOĞAN

TURKUVAZ GRUBU HİZMETLERİ
Marka ve Pazarlama Grup Başkanı
SİNAN KÖKSAL

ABONE OPERASYON MÜDÜRÜ
UFUK KOCAOĞLU

Çağrı Merkezi **444 88 81**
abone@turkuvazabone.com, www.turkuvazabone.com
www.facebook.com/TurkuvazMedyaAboneHizmetleri
twitter.com/#!/TurkuvazAbone
Turkuvaz Dergi T (0212) 354 30 00
Yazışma Adresi Turkuvaz Dergi Grubu
Barbaros Bulvarı, Cam Han, 153, 34349 Beşiktaş, İstanbul
Yayının Türü Yerel Süreli
Yayıncı Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
Yönetim Yeri Barbaros Bulvarı, Cam Han, 153 80700 Beşiktaş, İstanbul
Dağıtım Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.
Matbaa Genel Müdürü
MEHMET KAMİLOĞLU
Basımcı Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
Basıldığı Yer Akpınar Mah. Hasan Basri Cad. 4 Sancaktepe, İstanbul
T (0216) 585 90 00 | www.turkuvazmatbaacilik.com

Dergi İşletme Müdürü
HAKAN DEMİRCİ

info@lacivertdergi.com @lacivert_dergi
instagram.com/lacivert_dergi

İmtiyaz ve yayın hakkı Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.'ye aittir. Yazı ve fotoğrafların tüm hakları LACİVERT dergisine, yayımlanan ilanların sorumluluğu ilan sahiplerine aittir. Bu dergi meslek ilkelerine uymayı taahhüt eder.

3 Soru 3 Cevap

ZEYNEP BETÜL AKYILDIZ
HİKÂYE ANLATICISI, VOKALİST

ÜNİVERSİTE YILLARINDA BÖYLE BİR OMZUNDA GİTARI, BİR OMZUNDA BENDİRİ, ORADAN ORAYA KOŞAN BİR ÖĞRENCİYDİM.

Bir tahterevallide psikoloji, müzik, opera ve masal anlatıcılığı...

Nasıl başladınız bu işlere? Kırılma noktanız, sizi motive eden şey neydi?

Dedem tasavvuf musikisi üzerine çalışan, besteler yapan, evde gazeller okuyan bir müezzindi. Üsküdar'da kuzenlerimle sokakta oyun oynarken hangi cami minaresinden çıkan ezanı dedemin okuduğunu bulmaya çalışırdık. Yukarıda, evde, dedemin çalışmalarını kaydettiği bir teybi ve kasetleri vardı. Böyle bir ortamda yetişince müzik dışarıdan bir şeymiş gibi olmuyor. Veyahut çocuk "beste yapmak" üzerine düşünmüyor, direkt yapıyor. Benim de böyle oldu.

Çocuklar zaten en çok taklitle öğreniyor, ben de evdeki teybe bir şeyler kaydederdim. Onları dinlerdim. Annem çok okuyan, çok güzel konuşan bir kadındı. Ezbere şiir okur, kitap seslendirir, radyo programlarını ilgiyle takip ederdi, ona hayrandım! Ben de konuşmaya başlayınca gazete kâğıtlarını buruşturup mikrofon yaparak ayna karşısına geçerek kendimce programlarımı sunarmışım. Sonra aralara şarkılar ekleyerek yine bunları kaydetmeye başladım. Tabii o zamanlar sınırsız kaset imkânı yok. Kasetlerin üzerine kaydederdim. Sonra yeniden, yeniden... Bu benim için böyle bir oyundu. İlkokul ve ortaokul yıllarında müziği ve okul korolarını ilgiyle takip ettim, şarkı söyledim, okul programlarında sunuculuk yaptım ama asıl uğraşım edebiyattı. Hani sınıfta sorulur ya "büyüyünce ne olacaksın" diye. Benim cevabım "yazar olmak"tı. En çok da o dönem okuduğum çocuk kitaplarını sevdiğim için çocuk kitabı yazarı olmak ve böyle eğlenceli, gerçekdışı şeyler anlatan kitaplar yazan bir insan olarak kalmak istiyordum. Bana kalırsa bunlar üzerine düşünmeye, hayal kurmaya ve yazmaya devam ettikçe mutlu bir insan olarak kalacaktım.

Liseye geçtikten sonra hikâye çalışmalarım önceki yıllara göre sönüşe geçti çünkü müzik beni farklı bir yerden yakalamaya başladı. Sınıfta gitar çalan bir arkadaşım vardı ve birlikte bir şeyler yapmaya başladık. Kendi bestelerimi onunla paylaştım, o üzerine gitar çaldı. Bir kız lisesinde okudum ve şarkılarımızı okulda konserler vererek kız arkadaşlarımızla paylaştık. Farklı repertuvarlarda şarkılar seslendirmeyi denedik ve tüm bunlar süresince ben kendi müziğimi ve kendi müziğimi yapmanın lezzetini keşfettim. Bu da hikâye yazmak gibi bir şeydi. Herhâlde üniversite seçimleri her çocuğun yetişkinlik üzerine ciddi ciddi düşünmeye başladığı bir eşiktir. Edebiyat ve psikoloji bölümleri arasında kalınca sanat terapisiyle birleştirme niyetiyle psikolojiyi tercih ettim. Bölümüme başladım. Bir yandan da enstrüman öğrenmeye başladım. İşte üniversite yıllarında böyle bir omzunda gitarı, bir omzunda bendiri, oradan oraya koşan bir öğrenciydim. Sonra İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı yarı zamanlı Opera Bölümü'ne başladım. Müzik yapmak çok güzeldi ama içimde eksikliğini hissettiğim bir şey vardı. İşte şu anki grupların hikâyesi böyle başlıyor.

MÜZİK YAPMAK ÇOK GÜZELDİ AMA İÇİMDE EKSİKLİĞİNİ HİSSETTİĞİM BİR ŞEY VARDI

3SORU 3CEVAP

Nedir bu “Kısırımız yok, müziğimiz var!” sloganı ve “aKşam Kadınlar Korosu”? Nasıl bir ihtiyaç sonucu ortaya çıktı bu topluluk sizce? Toplumda ne eksikti de siz doldurdunuz?

Okuldaki müzik yapan iki kız arkadaşımla bir araya gelip güçlerimizi birleştirerek başlattığımız bir kadın müzik hareketi “aKşam”. Eskiden kadınların kadın kadına bir araya geldikleri zaman dilimleri hep olmuş. Yakın tarihte buna “gün” adını vermişler. Ben lisede kız arkadaşlarımla hiç bilmeden bunun bir versiyonunu yapıyordum. Bu kadın kadına geçirilen vaktin çok ciddi sosyolojik bir karşılığı da var aslında. Dedik ki biz buna modern bir yorumlama getirelim. Gündüz yapamıyorsak akşam yapalım, “Kısırımız yok ama müziğimiz var!” diyelim. Böyle müzikli kadın buluşmaları yapmaya başladık. Şimdi grup büyüdü, yaklaşık yedi kişiyiz. Bireysel müzik çalışmalarımızın yanında böyle kadın kadına paylaşılan alanlara yeni bir soluk getirmek amacıyla da “aKşam” adı altında konserler düzenliyoruz. Başlattığımız bu hareket sadece İstanbul’da değil Türkiye’de de yoğun ilgiyle karşılandı. Geçtiğimiz yıl küçük bir turneye çıktık. Sakarya’da, Bursa’da, Ankara’da, Kütahya’da, İzmir’de, Konya’da konserler verdik. Geçen sene aynı müzik hareketi çatısı altında şarkı söylemek isteyen kadınlar için bir koro kurdum: “aKşam Kadın Korosu”. O da çok güzel ve verimli oldu, şarkı söylemek üzerine çalışmak isteyen kadınlarla her hafta çalışıp prova alıyoruz, koro konserleri düzenliyoruz. İşte aKşam grubu, aKşam Kadın Korosu ve başlattığımız müzik hareketinin hikâyesi böyle.

OKUDUĞUM ÇOCUK KİTAPLARINI SEVDİĞİM İÇİN ÇOCUK KİTABI YAZARI OLMAK VE BÖYLE EĞLENCELİ, GERÇEKDIŞI ŞEYLER ANLATAN KİTAPLAR YAZAN BİR İNSAN OLARAK KALMAK İSTİYORDUM. BANA KALIRSA BUNLAR ÜZERİNE DÜŞÜNMEYE, HAYAL KURMAYA VE YAZMAYA DEVAM ETTİKÇE MUTLU BİR İNSAN OLARAK KALACAKTIM.

Psikoloji, opera, masal anlatıcılığı... Hepsinin ortak noktası nedir?

Çocukluk hayalimi de asla unutmadım tabii bu süreçte. Çocuk edebiyatının sınırsız hayal dünyası, masallar, cinler periler, troller, iblisler, melekler... Ve büyüdükçe öğrendiğim en önemli şey de, bunları anlatmak için illa yazmak zorunda olmadığım oldu. Bundan beş yıl önce anlatıcılık sanatıyla tanıştım ve asıl beni yakalayan asıl şeyin, sevdiğim anlatıyı başkalarıyla paylaşmak olduğunu fark ettim. Arkadaşlarımla “Uçan Halı Sakinleri” isminde bir topluluk kurduk ve hikâye anlatmayı seven gençler olarak bu halının üzerinde toplandık.

Şimdi yazmaya da devam ediyorum ama çoğunlukla anlatıyorum. Herkese, her yaştan insana açık hikâye geceleri düzenliyoruz. Sorunuza gelince... Müzik, opera, anlatıcılık... Bunların hepsi ayrı psikolojik süreçlere sahip sanatlar. Bir performansa hazırlık süreci üzerinde çalışmayı ve çalıştırmayı çok seviyorum. O yüzden bütün yaptığım işleri bir tahterevalli olarak betimlemeyi çok seviyorum. Koltuklarda anlatıcılık, müzik, sahne sanatları, öğrencilerim, dinleyiciler, arkadaşlarım, kişisel hayatım var. Ortadaki kaldıraç da denge noktası da psikoloji...

YAPTIĞIM TÜM İŞLERİ BİR TAHTEREVALLİ OLARAK BETİMLEMEYİ ÇOK SEVİYORUM

DOSYA: MEVLÂNA

DOSYA

SAYFA 08 59

RUMİ'Yİ OKUYAN BİR KİŞİ, ANINDA, MUHTEMEL AKIL YÜRÜTMELERİN ÖTESİNE GEÇEN TEMEL BİR GERÇEKLİK OLARAK AŞK TECRÜBESİNİN İÇİNE ÇEKİLİR.
KEMAL SAYAR

ALLAH'I VAR KABUL ETMEK YETMEZ, O'NUNLA İRTİBAT KURABİLMEMİZ GEREKİR. ÖZELLİKLE DUA, DİNÎ HAYATIN KURUCU UNSURUDUR.
EKREM DEMİRLİ

HZ. MEVLÂNA'NIN ŞİİRLERİNDE NE OLDUĞUNU GÖRMEK İÇİN BENLİK DUYGUSUNDAN UZAKLAŞMAK GEREKİYOR. BU DA İNSANIN İÇ KABİLİYETİNE BAĞLI.
MUSTAFA TAHRALI

HEPİMİZ PERDENİN BİZİM TARAFINA BAKIYORUZ. MEVLÂNA'NIN DEDİĞİ GİBİ DENİZ BİZİM İÇİN ÖLÜM GİBİ GÖRÜNÜR AMA BALIKLAR İÇİN BAHÇEDİR. BİZ BAHÇEMİZE BAKALIM.
HAKKI ÖCAL

TASAVVUF MÜZİĞİ İNSANLARA MELODİLİ VAAZ ETMEK GİBİDİR. SIRF MÜZİK OLARAK DEĞİL DE SÖZLERİ DİNLENİRSE ORADAN BELKİ BİR-İKİ KİŞİNİN KALBİ ALLAH'I DUYAR VE ALLAH'A YÖNELİR.
SAMİ ÖZER

MEVLÂNA CELALEDDİN RUMİ'YE İLGİ DUYAN HERKESİN, HER KESİMİN KENDİNCE FARKLI BİR MEVLÂNA, BİR RUMİ, BİR HAZRET-İ PİR ALGISI VAR. BİR BAŞKA DEYİŞLE HERKESİN KENDİNCE BİR MEVLÂNA'SI VAR.
BİROL BİÇER

OKÜLTİZM:

Türkçeye "gizli bilim" olarak da çevrilebilen bu gelenek, eski lisanda "ilm-i gayb" olarak anılan şeyden farklıdır. Bu gelenek yüzyıllar boyunca nesilden nesile aktarılan simya, hermetizm, kehanet, astroloji, kabala gibi ilimleri kapsar. Tanrı, evren, insan, doğa ve madde ötesi boyutların bilgisine birtakım sezgisel yollarla ulaşma yollarının tümünü içerir.

Şeb-i Arus:

"Düğün gecesi" anlamına gelen bu kelime, Mevlâna'nın ölümü dünya zindanından kurtuluş ve ruhun özgürlüğüne kavuşması olarak yorumlamasıyla ortaya çıkmıştır.

Postnişin:

Dergâh ve tekkelerde post üzerine oturan, dergâhı ya da tekkeyi yöneten lider konumdaki kişilere, şeyhlere verilen isimdir.

Mantıku't-Tayr:

"Kuşların dili" anlamına gelen ve ismini Neml suresinden ilhamla alan bu eser, Feridüddin Attar'ın 1317 yılında kaleme aldığı tasavvufi bir hikâyedir. *Mantıku't-Tayr*, tasavvuf kavramlarını, kuşlar arasında geçen bir öykü etrafında somutlaştırarak anlatır.

Osho Felsefesi:

Hindistan'da dünyaya gelen Osho isimli filozofun geliştirdiği ve tüm dünyada yaygınlık kazanan inanç akımıdır. Osho kendini varoluşçu olarak tanımlar, dinlere karşıdır ve hiçbir geleneğe bağlı olmadığını iddia eder. Ona göre insan, kendi içinde doğan bilgiye itibar etmelidir. Bu felsefe daha sonra materyalizmin alt kollarından biri hâline dönüşerek bir modern kült olmuştur.

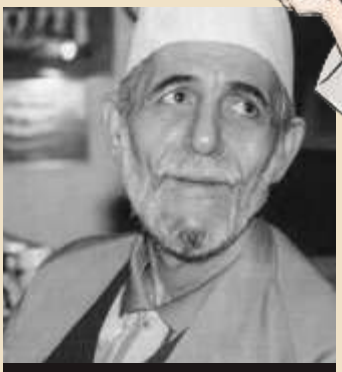

SAFER DAL
(1926-1999)

İstanbul'da dünyaya gelen Safer Dal, tasavvuf musikisinin Cumhuriyet döneminde korunması ve devamlılığı için büyük çabalar gösterdi. Hayatı büyük mutasavvıf Fahreddin Efendi'yle tanışmasıyla değişti. Müzikle de bu yıllarda ilgilenmeye başladı. Pek çok büyük tasavvuf bestesini kaybolmaktan kurtardı. Birçok müzisyene güfteler vererek tasavvuf müziğini yaşatmaları için teşvik etti. Türk Tasavvuf Mûsikisi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı'nın başkanlığını yaptı. Sohbetlerindeki muhabbetli ve zarif tavrının yanı sıra musikişinaslığıyla da pek çok kimsenin gönlünde taht kurdu.

DOSYA SÖZLÜK

DOSYA KİTAP

İslam ve İnsan/Mevlâna ve Tasavvuf
NURETTİN TOPÇU
DERGÂH YAYINLARI

Tasavvufun Altın Çağı/ Konevi ve Takipçileri
EKREM DEMİRLİ
SUFİ KİTAP

Mevlâna
SEZAİ KARAKOÇ
DİRİLİŞ YAYINLARI

Suskunlar
İHSAN OKAY ANAR
İLETİŞİM YAYINLARI

VAHDET-İ VÜCUD:

"Varlığın birliği" anlamına gelen bu kavram, ilk kez İbn Arabi tarafından kullanılmış, daha sonra ise tasavvuf düşüncesinde hayli benimsenen bir inanış biçimi olmuştur. Bu inanışa göre, kâinatta yaratılan her şey tek ve bir olan yaratıcının bir görünüşüdür, varlık tektir, o da Allah'tır.

DOSYA | **RÖPORTAJ**

MEVLÂNÂ'NIN SÖYLEDİĞİ AŞK-SEVGİ; ALLAH, PEYGAMBER SEVGİSİDİR

RÖPORTAJ ::
BİROL BİÇER :: MUSTAFA TAHRALI

PROF. DR. MUSTAFA TAHRALI KİMDİR?
1943 yılında Konya'da doğan Mustafa Tahralı Ankara İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1963-1966 yılları arasında Ankara Müftülüğü'nde imam-hatiplik yaptı. 1973'te Paris-Sorbonne III Üniversitesi'nde "Ahmed er-Rifâî, Hayâtı, Eserleri ve Tarîkatı" konulu doktora tezini tamamladı. 1973'te İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne Tasavvuf Tarihi ve İslâmî Türk Edebiyâtı öğretmeni olarak tâyin edildi. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Tarihi Bilim Dalı öğretim üyesi oldu. 1987'de doçent ve 1993'te profesör oldu. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı Başkanlığı'nı yürüttükten sonra 2010'da emekli oldu. Akademik çalışmalarının büyük kısmı İbn Arabi ve Mevlânâ üzerine olan Tahralı ülkemizde akademik tasavvuf çalışmalarının öncülerinden biri olarak anılmaktadır. *İslami Türk Edebiyatı, Ahmed Avni Konuk'un Füsûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi* ile *Tedbîrât-ı İlâhiyye Tercüme ve Şerhi* gibi kitapları yayına hazırladı. *Çağ ve Hakîkat-R. Guénon'dan Seçme Makaleler, Kadim Mânânın Rüzgârıyla-(Şiirler)* gibi kitaplara imza attı.

Hikmetli sözleriyle, eserleriyle, şiirleriyle, hoşgörülü doktriniyle ve ille de aşk, ilahi aşk ile cümle âlemin ve yedi düvelin dilinden düşmüyor büyük âlim, mutasavvıf ve velî Mevlânâ Celâleddin Rumî. Ancak o ve tüm insanlığa hitap eden mesajı her dilde farklı bir veçheye bürünebiliyor. Âşıklar Sultanı olarak da bilinen bu çok yönlü ve büyük veliyi hakiki maşukuna kavuştuğu "düğün gecesi"nin 746'ncı senesinde, mutasavvıflığının yanı sıra ilmi, edebiyatı, tarihçesi, mesajı, velayeti, zahiri ve batınıyla incelemiş yetkin bir isimden tanıyalım istedik. Yılların tasavvuf uzmanı Prof. Dr. Mustafa Tahralı'dan Mevlânâ ve hususiyetlerini, ondan anlaşılması-alınması gereken en önemli şeyleri ve mesajını hayatımıza nasıl yansıtabileceğimizi dinledik. Ve sözleri kadar imlasına da sadık kalarak sizlere aktardık.

Vefatının üzerinden 746 yıl geçmesine rağmen Mevlânâ Celâleddin Rûmî ve eserleri günümüzde dünyanın dört bir yanından insanları cezbediyor, popülerleşiyor. Ancak her zümrenin kendi meşrebince tanımladığı çok farklı Mevlânâ portreleri söz konusu... Mevlânâ'nın hakkında akademik araştırmalar yapmış biri olarak sizce Mevlânâ kimdi, neydi?

Bir bakıma adlandırmaya gelmeyecek vasıfları var. Allah ile münasebeti anlamında tasavvuf ehlinin tâbiriyle ona "veli", "Allah'ın dostu" deriz. Bu vasfını nereden anlıyoruz? Söylediklerinden, sözlerinin içindeki anlam katmanlarından anlıyoruz tabii. "Şâir" diyen de yine kendi anlayışına göre söylüyor. Herkes kendi anlayışını söyler.

Mutasavvıf, veli, ârif, şâir ve âlim vb... Aslında onda bu sıfatların hepsi var. Aynı zamanda fetvâ verecek seviyede Hanefî âlimi. *Mesnevî*'de de gördüğümüz şekilde aynı zamanda müfessir; iki binden fazla âyete gönderme

MEVLÂNÂ'YI ANCAK YAŞADIĞIMIZ ÇAĞIN ÂRİFLERİNDEN TANIYABİLİRİZ

DOSYA

ALLAH İLE MÜNASEBETİ ANLAMINDA TASAVVUF EHLİNİN TÂBİRİYLE ONA "VELİ", "ALLAH'IN DOSTU" DERİZ

var. Diğer eserlerine de baktığımızda neredeyse Kurân'ın tamamına gönderme mevcut. Diğer tefsirlere benzemeyebilir. Zaten her tefsir birbirine benzemeyebilir. Kimisi Kuran'ı edebî yönden kimisi ilimler bakımından tefsir ediyor. Kimisi zâhirî yönden, bazıları da hadislerle yorumlamak yoluna gidiyor. Bu sebeple Mevlânâ'yı niteleyenlerin, benzetme yapanların hepsi kendi gözünden gördüğünü söylüyor. Mevlânâ'yı hakikî tanıyanların diyeceği; onun bizden üstün olduğudur. Asırlardır anıyoruz Mevlânâ'yı, ölünce unutulan nice büyük denilen insan var.

Mevlânâ'nın etki alanı bugün dünyanın dört bir yanına ulaşmış durumda. Eserlerine büyük bir ilgi var. Bunu nasıl açıklıyorsunuz?

Hz. Mevlânâ talebin ne olduğunu bilen kimse. Şiiri ve mûsikîyi âyinlerinde tercih ederken bir bildiği vardı elbette. Onların velâyetleri, velîlikleri bizim zâhir aklımıza göre değil. Önce bir istîdat lâzım ve bu istidâdı Allah vermiş. Bilseniz ki, yaşadığınız yerin halkı şiiri çok seviyor, elinize kalem alırsınız, yazarsınız ama 40 sene düşünseniz, sayfalar dolusu yazsanız da eğer şâirlik kabiliyetiniz yoksa iki satır şiir yazamazsınız.

Onun kimilerince şiir olarak târif edilen eserlerinin hepsinin temelinde bahsettiğiniz bu ilimler var değil mi? Aynı zamanda aşk ve mârifet...

Hz. Mevlânâ hakkında, öz bilgiyi kendi şahsında geliştirmemiş olan, onun ne denli büyük olduğunu ya da ârif, âşık olduğunu anlayamaz. O farklılık onu cezbeder. O kabiliyet onda var ise ona tutulur. Mesela bir demir parçası, bir teneke düşünün.

HZ. MEVLÂNÂ HAKKINDA ÖZ BİLGİYİ KENDİ ŞAHSINDA GELİŞTİRMEMİŞ OLAN, ONUN NE DENLİ BÜYÜK OLDUĞUNU YA DA ÂRİF, ÂŞIK OLDUĞUNU ANLAYAMAZ.

Hz. Mevlânâ ve tasavvuf büyüklerinin hepsinin eserlerinde birer mıknatıs gibi bir çekicilik, bir câzibe bulunur. Teneke ve demir parçası eğer oradan geçiyorsa, çok uzağından bile geçse, o mıknatıs onu çeker. Bir beytine de rastlasa, türbesinin yakınından da geçse bir çekiliş hisseder. Yeter ki demir olsun, tahta olmasın. Hz. Mevlânâ der ki: "Bizi vefatımızdan sonra kitaplarda aramayın, âriflerin gönlünde arayın!" Bu demek olur ki Mevlânâ'yı ancak yaşadığımız çağın âriflerinden tanıyabiliriz. Onlardan birini bulan kimsenin önce peygamberimize, oradan da bütün peygamberlere kapısı açılmış olur.

Mesnevî başta olmak üzere Mevlânâ'nın eserlerinde hakîkatin çok boyutlu bir tasvirini mi görüyoruz? İşin erbabı _Mesnevî_'nin şiir kitabı değil Kur'an tefsiri olduğunu söyler.

Hz. Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si Kur'ân'ın tefsiridir. Tasavvufî anlamda bir Kur'an tefsiridir. Orada söylenilenler İslâm'ın îman bakımından elde edilmesi gereken özünü canlı olarak verir. Hz. Mevlânâ'nın yanında bir inanmayan otururwhile, sohbetinde bulunsa eğer istîdâdı varsa, îman ehli olabilir. İnsanın sâdece zihnine hitap etmiyor, anlattıkları insanın bütün varlığını kapsıyor. Onların canlı ilim sâhibi olması ise âriflerin indinde her asırda İslam'ın canlanması demek oluyor. Elbette toplumda farklı düşünen insanlar var. Bu her devirde olmuş.

Tüm bu niteliklerin perspektifinden bakarak, onun için, dinin bütüncül bir temsilcisi, açıklayıcısı diyebilir miyiz?

Kesinlikle! İslâmiyet tarih perdesinde yerini aldığından itibâren tasavvuf, fıkıh, tefsir, kelâm, mantık gibi ilimler yoluyla yorumlandı, anlatıldı. Mevlânâ bu yorumların hepsini mecz etmiş bir kimse!

HZ. MEVLÂNÂ'NIN GETİRMİŞ OLDUĞU İLMİ, FENÂ FİLLAHTA BULMUŞ OLDUĞU O İLMİ BİZ DE GÜNÜMÜZÜN BİR ÂRİFİ REHBERLİĞİYLE BULABİLİRİZ.

Bununla birlikte Hz. Mevlânâ'yı şerîattan uzak olduğu gerekçesiyle eleştirenler var. Şeriata, sünnete, naslara yaklaşımı nasıldı?

Kendisi Kuran'ın kölesi olduğunu söyler, Hz. Peygamber'e sevgisini, bağlılığını defalarca zikreder; *Mesnevî*'de âyetler, hadisler sıkça geçer. Eserleri Kuran'ın, hadislerin yorumudur. Namaz, oruç ve hac gibi ibâdetlere de bir ilmihal üslûbuyla değil ama sık sık atıflar, göndermeler yapar. Onun eseri "İslam'ın şartı şunlardır, îmânın şartı bunlardır, bunları alın okuyun siz de yapın" türünden bir anlatım değil. Okuyanın İslam'dan, îmandan, namazdan, oruçtan bulacağı şeyi defalarca şiirlerinde farklı yönlerden anlatır. Hz. Mevlânâ rubâîlerinde, *Mesnevî*'sinde ya da gazellerinde; namaz, abdest, oruç gibi birçok ibâdetin hem farklı veçheleriyle yorumlamalarını yapar hem de onlardaki zevki anlatır. *Mesnevî* şerhlerinde bunlar çok açık bir şekilde görülür. Onun için bir ayağı merkezde, şerîatta olmak üzere 72 milleti, mezhebi, görüşü dolaşan bir büyük âlim, bir büyük mutasavvıf, velî, ârif. "Sultânü'l-l Âşıkîn" adıyla da anılır.

Günümüzde hem Doğu'da hem Batı'da çoğu kimsenin kendisini okuyup etkilendiğini hattâ "hayatımızı değiştirdi" dediğini, kiminin hidâyete erdiğini duyuyoruz. Anladığım kadarıyla 800 yıl sonrasında bile bugünün ihtiyaçlarına cevap verebilen bir zât, bir veli... Bunun sırrı nedir?

İnsan olarak zamana tâbi yaşıyoruz, olayları zaman içinde algılıyoruz. Oysa Allah zamansız, zaman üstü bir varlık mertebesinde. Tasavvufta terim olarak "fenâ fillah" (Allah'ta fânî olmak) diye bir "hâl" vardır. Şimdi düşünün, bir kimse zamansızlık mertebesinde olan Cenâb-ı Hak'ta fâni oluyor ve O'na böylece yakın olabiliyorsa, kendi hissesine düşen o zamansızlık zevkine erişmiş olur. Bu 700-800 değil, 80 bin sene de olabilir yâni ölümsüzlüğe ulaşmış olur. Bu onların Allah'a yakınlıklarından, ilimlerinin isâbetinden, bir bakıma kendi ferdî-nefsânî (nefsani benlik) varlıklarının kalmamasından ileri geliyor. Hak'ta fâni olduğu için, artık o, mânevî varlığı îtibâriyle zaman üstüdür. Mevlânâ'nın sağlığında yaşayan kimse ondan ne feyz almışsa, 800 sene sonra yaşayanlar da alabilir. Ama bir şart var burada; bir ârif bulmak lâzım. Hz. Mevlânâ'nın getirmiş olduğu ilmi, fenâ fillahta bulmuş olduğu o ilmi biz de böylece günümüzün bir ârifi rehberliğiyle bulabiliriz.

Ârif derken mürşid-i kâmil denilen zatları kastediyorsunuz sanırım?

Evet, mürşid-i kâmil, insân-ı kâmil... Tabîî onlar da kendi içinde dereceli... İnsan belki hayâtında böyle bir büyüğe hiç rastlamamış olabilir. Hz. Mevlânâ bunu şöyle bir benzetmeyle anlatıyor: Bir küçük mum alevi, yanmayan büyük bir muma dokunduğunda onun fitilini ateşleyebilir. Yani mumun küçük olduğuna bakma, sende büyüklük varsa küçük gördüğün ârifin yanına git, yanmak istiyorsan o ateşten feyz alırsın.

Mevlânâ Hazretleri de kendisinden önce büyük zatlardan istifâde etmiş, bunlardan en bilineni Şems-i Tebrizî hazretleri. Mevlânâ'nın Şems ile olan bağını nasıl açıklamak gerekir?

DOSYA

Mustafa Tahralı

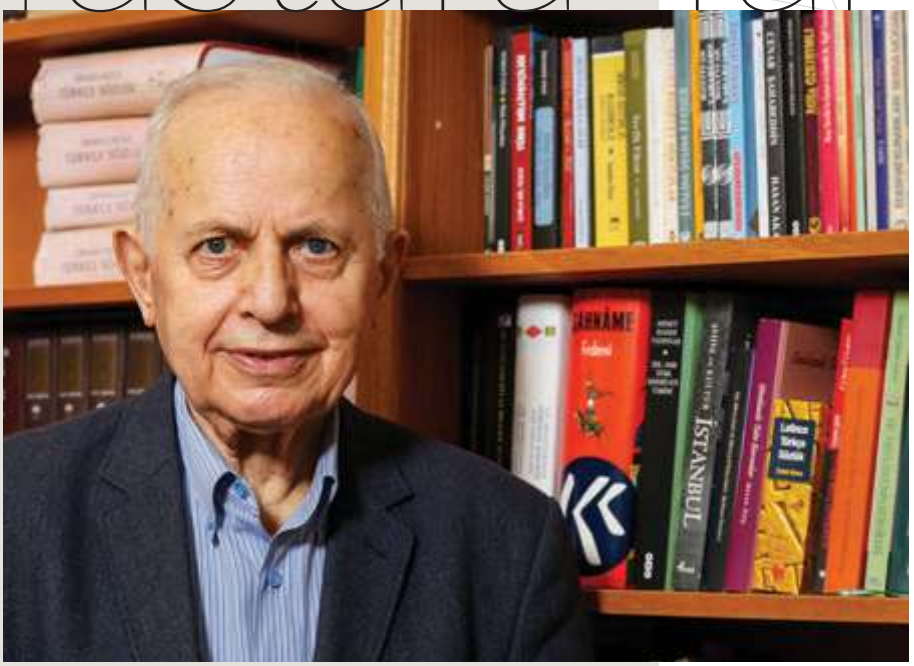

HZ. MEVLÂNÂ'NIN ŞİİRLERİNDE NE OLDUĞUNU GÖRMEK İÇİN BENLİK DUYGUSUNDAN UZAKLAŞMAK GEREKİYOR. BU DA İNSANIN İÇ KABİLİYETİNE BAĞLI.

FOTOĞRAF :: ŞEREF YILMAZ

"AŞK ŞEHVETTEN İBÂRET OLSAYDI, MERKEPLERİ ÂŞIKLAR DEFTERİNİN BAŞINA YAZMAK LÂZIMDI."

Hz. Mevlânâ önce babasının yolundan giderek gerekli riyâzetleri yaparak yaşamış, seyrisülûkünü tamamlamış. O zatlar da Hz. Mevlânâ'nın yapısındaki kabiliyetten dolayı büyük bir zat olacağını fark ederek yetişmesine âzamî gayret göstermişler. Menkıbelerde şöyle anlatılıyor: Hz. Mevlânâ müderrisken bir gün atına binmiş, sağında solunda derviş ve talebeleriyle beraber medreseden çıkmış gidiyorlar, orada kahvede, bir handa oturan Şems-i Tebrizî kalkar, atın dizginlerini tutar, şöyle sorar: "Hz. Peygamber mi büyük, Bâyezid-i Bistâmî mi?" Mevlânâ "O nasıl söz!" diyor, "Elbette Hz. Peygamber büyük." "Ama" diyor Şems, "Hz. Peygamber günde yetmiş kere, yüz kere istiğfar ederdi, oysa Bâyezid-i Bistâmî ise cübbemin altında Allah'tan başkası yoktur, ben kendimi tesbih ederim, yüceltirim diyor."

Mevlânâ zaten daha evvel olması, edinilmesi gerekenleri babasından ve babasının halîfelerinden elde etmiş olduğu için bu soruya olgunlukla yaklaşıyor: "Peygamber Efendimiz içinde bulunduğu makamda, hâlde Hakk'ı hakkıyla bilememekten istiğfar ediyordu, Cenâb-ı Hak bu istiğfar sonunda onun mârifet derecesini daha yükseltiyordu. Bu istiğfardan sonra geldiği makamda gördüklerinden dolayı tekrar istiğfar ediyor ve tekrar derecesi yükseliyordu. Yâni sonsuz olan Hakk'ı bilmekte günde yüz derece kazanıyordu. Bâyezid-i Bistâmî bir kere bir derece kazandı, "Ben oldum" dedi. Ama Hz. Peygamber bir günde defalarca merhale yükseklik kat etti, kulluğu tercih etti" diyor. Mevlânâ ve Şems böylece tanışıyorlar ve bu tanışma büyük bir dostluğa ve karşılıklı sevgiye dönüşüyor. Günlerce sohbetleri, halvetleri oluyor, böylece Mevleviliğin ana yolu olacak olan "aşk yolu" açılmış oluyor Mevlânâ'ya. Bir yönüyle Hz. Mevlânâ Şems'in şeyhi, bir yönüyle de Şems Hz. Mevlânâ'nın şeyhiydi. Şöyle de söylenebilir: Onlar iki sohbet arkadaşıydı, biri susunca diğeri söylüyordu, biri söyleyince öteki dinliyordu. Yâni burada bire bir hocalık-talebelik münâsebeti yok. Yâni ikisi de birbirine karşı hem mürşit hem mürit oluyor...

Peki, hocam; onların mâcerâsından bugün biz nasıl hissedar oluruz? Mevlânâ ve Şems'e benzemek, onların yolunu tutmak için bizim ne yapmamız gerekiyor?

Bugün bizim aramızda, önümüzde olan onların izinden giden âriflerdir. Onları bulup onların ışığından faydalanmak gerekiyor. Kendisinde yanma kabiliyeti olmayanların söylediği sözler görüş ufkumuzu daraltır, hattâ kapatır. Hz. Mevlânâ'nın şiirlerinde ne olduğunu görmek için benlik duygusundan uzaklaşmak gerekiyor. Bu da insanın iç kabiliyetine bağlı. *Mesnevî*'de bunun hikâyeleri, örnekleri mevcut. Hakîkî mürşitler ve sahte mürşitlerle ilgili de örnekler var. Günümüzde olduğu gibi her dönemde sahteler olmuş. Gerçek âriflerin sohbetini dinleyenler ondan faydalanır. Mevlânâ bir Müslümandır, şerîata saygılıdır ve o şerîati yaşayandır. Şerîati getiren peygamberini sever, ezan için, namaz için, oruç için vs. şöyle demiştir diye yazıyor ve açıklıyorsa bir âlim kişi, bunları saygı ile söylüyorsa doğru yoldadır diyebiliriz.

Mevlânâ aşktan ziyâdesiyle bahsediyor, onun bahsettiği aşk nasıl bir şeydir?

Arapçasıyla "hubb" ya da "mehabbet" kelimesiyle söylenendir. Sevgi kelimesiyle de söylenebilir. Âyette de geçer: "Allah onları, onlar da Allah'ı severler." Peygamber sevgisi nedir, bunu anlayıp yaşayan Mevlânâ'nın Şems'i, Şems'in Mevlânâ'yı nasıl sevdiğini de anlar. Burada hubb (aşk, sevgi) kelimesinin şehvetle ilgisi yok. Geçmişte de şöyle söylenmiştir: "Aşk şehvetten ibâret olsaydı, merkepleri âşıklar defterinin başına yazmak lâzımdı." Günümüzde bu konuda yanlış çağrışım daha çok oluyor, çünkü radyoda, televizyonda, gazetelerde "filân kişi filân kişiyle büyük aşk yaşıyor" gibi ifâdeler yüzünden bu kelimenin yanlış anlaşılması veya gerçek anlamından saptırılması söz konusu. Oysa Mevlânâ'nın söylediği aşk-sevgi; peygamberi, Allah'ı nasıl seviyorsak o sevgidir. Mevlânâ ile Şems, bize Allah'ı ve Resûlünü sevmeyi öğretiyor. Mevlânâ'nın Allah ve Peygamber sevgisi, Şems'in de Mevlânâ'yı sevmesine sebep oluyor. Anlatılan Allah ve Peygamber sevgisidir yâni.

MEVLÂNÂ'NIN SÖYLEDİĞİ AŞK-SEVGİ; PEYGAMBERİ, ALLAH'I NASIL SEVİYORSAK O SEVGİDİR. MEVLÂNÂ İLE ŞEMS, BİZE ALLAH'I VE RESÛLÜNÜ SEVMEYİ ÖĞRETİYOR.

Ancak çok farklı yorumlayanlara da rastlıyoruz. Zorlama yorumlarla Mevlânâ'nın gerçek mesajını karartmak isteyenler var âdeta? Kimler saptırmak istiyor?

Mesnevî olsun, diğer tasavvuf kitapları ve şerhleri olsun, onları kendi az bilgimize veya aklî yorumlarımıza mümkün olduğu kadar kapılmadan yol gösterici bularak anlamak lâzım. Bir ârifin yönlendirilmesiyle okunursa daha iyi olur tabii. Ama burada her yazarı, romancıyı veya başında sarıkları, sikkeleri, sırtında cübbeleri olan bir kimseyi kastetmiyorum, bâzılarının anlatımı saptırıcı da olabilir. Bu tuzaklara da düşmemeli. Bu konuda kalem oynatan bâzı kimselerin kendi anlama kabiliyetleri olmadığından sâdece bu kabiliyetsizliklerini sergiliyorlar. Din adına konuşanlar da benzer biçimde... Mesela DEAŞ gibi yapılar eşkıyâlığın/vahşetin adını "cihat" koyuyorlar. Burada tasavvuf adına yapılan aşırı ve mesnetsiz yorumlar da bu çeşit bir eşkıyalık/korsanlıktır. Yaptıkları; anlamamak, anlamaya çalışan insanın zihnini çelmek, dinleyenin düşüncesine el koymak. Bu her dönemde olmuş, dinden söz edenler için de şeyhlik postunda oturanlar için de böyle; arada doğru sözler naklediyor başkalarından, ama yanlış yorumluyor. Yine de kabiliyetli kimseler, günün birinde Mevlânâ'nın beyitlerden hareketle yine doğru yolu buluyor. Sağdan soldan kontrol edince sahtelik, anlayışsızlık ortaya çıkıyor tabiî.

Mevlânâ'nın kitlelerce tanınması, akademik anlamda araştırılması konusunda Batı'da akademik çalışmalar ve çeviriler yapmış R. A. Nicholson, A. J. Arberry ya da Fransa'da Eva de Vitray Meyerovitch gibi son derece elit isimler var. Biz burada kendi değerimiz olan Mevlânâ'nın akademik olarak araştırılmasında biraz ihmalkâr mı kalmışız acaba?

Benim çalışma alanlarımdan biri, Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinin şerhi oldu. Nicholson'un yaşadığı dönemde bizim ülkemizde Ahmed Avni Konuk yaşamış ve *Mesnevî*'yi 12 cilt hâlinde tercüme ve şerh etmiş, ama eseri 1938 yılında tamamlanmış olduğu hâlde, alfabe devrimi ve başka sebepler dolayısıyla, ancak 2004 yılında yayımlanmaya başlanmış. Nicholson İngilizceye tercüme etmiş ve hemen basılmış. Meyerovitch Fransız, çocukluğundan itibâren çeşitli rüyâlar görmüş, üniversitede felsefe ve Farsça okumuş, doktora tezini 1960'lı yıllarda Hz. Mevlânâ hakkında yapmış. Çalışması sırasında Konya'ya Hz. Mevlânâ'yı ziyârete geldiğinde çocukluğunda rüyâsında gördüğü mezar taşlarını türbenin avlusunda görünce yönünü ve gönlünü İslâm'a çevirmiş. Kendisi bu duruma "Kerâmet-i Mevlânâ" diyordu. Bizde de Ahmed Avni Konuk gibi isimler yetişiyor. O ayrıca Mevlânâ'nın *Fîhi Mâ Fîh* adlı eserini ilk defa Türkçeye tercüme etmiştir. Mevcut tercümeler arasında tasavvufî mânâlar îtibâriyle en anlaşılan tercümedir. Kenan Rifâî hazret-

“SULTÂNÜ’L-L ÂŞIKÎN” ADIYLA DA ANILIAN MEVLÂNÂ BİR AYAĞI MERKEZDE, ŞERÎATTA OLMAK ÜZERE 72 MİLLETİ, MEZHEBİ, GÖRÜŞÜ DOLAŞAN BİR BÜYÜK ÂLİM, BİR BÜYÜK MUTASAVVIF, VELÎ, ÂRİF.

lerinin bir ciltlik *Mesnevî Şerhi* var; kendi tekkesinde 1925’lere kadar yapılan *Mesnevî* sohbetlerinde tutulan notlardan meydana gelmiştir. Ancak 1970’li yıllarda basılabiliyor. Tâhirü’l-Mevlevî (Tâhir Olgun) var, onun da tamamlanamamış *Mesnevî* Şerhi ancak 1960’lı yıllarda yayımlanmaya başlıyor. 1925’te tekkelerin ve medreselerin kapatılması ve alfabe değişikliği buradaki ilim-irfan akışını engelliyor. Tam da o yıllarda Batılılar “Hikmetin kaynağı Doğu” diyorlar ve bizim kapattıklarımızda öğrenilen ilim ve irfânı, daha önceden başladıkları, tercüme ve incelemeye daha seviyeli bir şekilde devam ediyorlar. Şimdi Müslümanlar kaybettiği şeyin farkına varırsa yeniden ayağa kalkabilir ama arada büyük bir kayıp dönemi var, o yüzden buradan da çıkan şeyler sınırlı ve kısıtlı oluyor ne yazık ki!

Mevlânâ’nın eserleri ve yolunun, kendisinden sonra kurulan Osmanlı’ya 6 asır boyunca büyük etkisi olduğunu görüyoruz.

Mesnevî 6 ciltlik bir kitap ve yazılması, tamamlanması Hz. Mevlânâ’nın vefatından sonra, Osmanlı Devleti’nin kuruluşu öncesinde olmuş. Konya’da Mevlevî Dergâhı önce Hüsâmeddin Çelebi, sonra Sultan Veled ile kuruluşunu tamamlamış durumda. Dolayısıyla Mevlevîlik, Osmanlı Devleti’ne bir müessese olarak çekirdek hâlinde ama her şeyiyle, Mevlânâ’nın kitaplarıyla, tarîkat teşkilâtıyla, tarîkat merâsimi ve mûsikîsiyle geçmiş oluyor. Osmanlı Devleti Anadolu’da Konya ile Göynük, Rumeli arasında gelişerek devam ederken, Mevlevîlik de gelişmiş. Osmanlı Devleti’nin gittiği hemen hemen her yerde bir Mevlevî dergâhı kurulmuş. Mısır’da, Sûriye’de, Tebriz’de, Üsküp’te, Sofya’da, Atina’da, Selanik’te Mevlevihâneler açılmış. Osmanlı coğrafyasında 130 civârında Mevlevî dergâhı var. Bu gösteriyor ki Osmanlı Devleti’nin kültürel ve irfânî hayâtı daha o asırlarda yaşanan dînî, tasavvufî anlamıyla Mevlevîlikte âdeta kristalleşmiş. Tekke-dergâh olarak sâdece Mevlevîlik yok, diğer tarîkatlar da var tabii. Osmanlı topraklarına gelmiş olan Kadirîlik, Rifâîlik, Nakşîlik, Halvetîlik vb. ve bunların kolları, zaman ilerledikçe, âdeta tasavvufun değişik çiçeklerinden meydana gelen bir bahçe hâlinde yeşermiş Osmanlı toprağını şenlendirmişlerdir.

Hem Hz. Mevlânâ ve yolu ilmin, hikmetin, psikolojinin yanı sıra İslâm’ın içindeki estetiğin, nezâketin, âdâb-ı muâşeretin, letâfetin temsilcisi olmuştur diyebilir miyiz?

Kendi kültürümüz bakımından Mevlevîlik, elit zümrenin ve sarayla irtibâtı olan siyâsîlerin, yöneticilerin, okumuşların gözdesi olmuş ve sosyal bünyemizde zâten potansiyel ve bifiil olarak var olan irfan ve kültürü saray ve çevresinde görünür hâle getirmiştir. Sâdece İstanbul’da beş Mevlevî tekkesi vardı. Zâten Osmanlı halkı da, Nakşîler de, Kadirîler, Rifâîler, Halvetîler ve diğer tarîkatlerin müntesipleri de, bürokrat kademeler de *Mesnevî* okumuştur. Herkesin, her tarikat ehlinin okuduğu bir kitaptır *Mesnevî*. İrfânî kültürümüzün ana direği, bel kemiğidir *Mesnevî*. İlim adıyla söylersek bizim kültürümüzün ana direği “tasavvuf”tur. Bunu daha en başta Şeyh Edebâli ile Osman Bey arasındaki bağda görürüz. Şeyh Edebâli’nin kızını Osman Bey ile nikâhlamasıyla başlayan Osmanlı hânedanındaki mânevî hüviyet hep devam etmiş son pâdişaha kadar. Sultanları birçoğu bir tarîkat mensûbu, meselâ Fâtih Sultan Mehmed Akşemseddin hazretlerin müridi, Sultan III. Murad Halvetî, Sultan III. Selim Mevlevî vb . Pâdişahlar arasında pek çok şâir var, dîvan sâhibi şâirler var; ayrıca birçoğu müzisyen ve bestekâr. Sanatı, estetiği, tasavvufu seven bir milletin pâdişâhı da estetiği, sanatı sever, şâir ve bestekâr olur, tasavvuf mensûbu olur. Bu da dünyâda yegânedir. Bütün dünya hânedanları içinde, Batı, Hint ve Çin’de, böyle üst üste birçok hükümdârın şâir, sanatkâr oldukları görülmemiştir.

Mevlevîlikte mühim bir yeri olan mûsikîyi İslâmiyet yasaklamış değil. Hz. Dâvud’u sesiyle, sazıyla peygamber olarak gönderen Cenâb-ı Hak, Kur’ân-ı Kerim ve Resûlullah mutlak sûrette mûsikîyi yasaklamış değildir. Mevlevîlik de 7-8 yüzyıldır bu sanatın, bu zevkin temsilcisi olmuştur. ■

“Filin bütünü”nü görene övgü olarak Mevlâna’yı okumak

EKREM DEMİRLİ

DOSYA | **MAKALE**

> Mevlâna telakkimiz hikâye anlatan bir dede ile hazır cevaplarıyla imdada yetişen bir söz ustası arasında gider gelir. Mevlâna üzerindeki ilgide, bilginin yerini duygunun alması büyük düşünürün zihin dünyasını şekillendiren mirası hesaba katmamamızdan kaynaklanır.

DOSYA

Dinî ve ahlaki hayatın en zor meselelerini izah etmek üzere yazılmış bir "fıkh-ı ekber"den hikâyeler ve masallar derlemek dünyanın garip bir cilvesidir. Bu itibarla "*Mesnevî*'den hikâyeler ve masallar" diye başlayan eserler, Mevlâna'nın bizzat kendi adının verilmiş olduğu ticari kurumlar, yemek adlarından bile tuhaf gelir bana.

Demek ki Mevlâna ne yaparsa yapsın, müşterek muhayyilemiz eserini bir tür masal-hikâye kitabı, kendisini de 13'üncü asrın hoş hikâyelerini anlatan bir şair olarak görmüştür. Mevlâna bütün gayretiyle bizi "sazlığa", yani hakikatimizin bulunduğu asıl vatana dönmeye davet ederken biz onu burada olmaya ve buranın ahvali üzerinde konuşmaya zorlarız.

Bir düşünür veya yazar ne yaparsa yapsın, muhayyilenin ona giydirdiği kimliği aşmak zor; belki düşünürü tanımanın önündeki en ciddi engellerden biri muhayyilenin giydirdiği kimliği aşmaktır. Eserlerine dönük bu bakış açısı Mevlâna çizimiyle de ikmal edilir; oldukça yaşlı ve cübbesine bürünmüş bir "dede" görüntüsü, gerçeğiyle bağımızı kopartarak duygusal ve zayıf bir zemine kaydırır ilişkimizi.

"Dede" imgesinin seçilmesi mühim, çünkü dede ile aramızdaki nesil farkı irtibatımızı tezyif eder. Neticede Mevlâna telakkimiz hikâye anlatan bir dede ile hazır cevaplarıyla imdada yetişen bir söz ustası arasında gider gelir. Mevlâna üzerindeki ilgide, bilginin yerini duygunun alması büyük düşünürün zihin dünyasını şekillendiren mirası hesaba katmamamızdan kaynaklanır.

Fili bütün görmek: Hakikati olduğu üzere idrak ve ahlak

Peki, Mevlâna'yı kim olarak görmeliyiz ve eserinin ana fikri nedir? Hiç kuşkusuz Mevlâna'nın düşüncesinin ana konusu "fili bütün görmek" şeklinde ifade edebileceğimiz külli ve yetkin bilgi arayışıdır. Bu arayış onu sadece yedi asırlık İslam mirasının kurucu düşünürlerinden biri hâline getirmez, kökleri asırlara dayanan metafizik gelenekle irtibatlandırır.

İslam'ın Doğu Akdeniz'e yerleşmesiyle Müslümanlar bu insanlık mirasını tevarüs etmiş, farklı dinî düşünceler içindeki geleneklerle "metafizik" düşüncenin sorunlarını tartışmışlardır. Birbiriyle bazen çatışan bazen destekleyen gelenekler bir amacı hiç ıskalamadı: Zihnin bütün dikkatini, hakikati olduğu hâl üzere idrake vermek. Başından itibaren hakikati olduğu hâl üzere idrak etmek tasavvufun temel maksadı idi. Tasavvuf bir teyakkun, yani hakikate dair gerçek ve kesin bilginin aranışı idi.

Sufiler ahlaklanma ve tezkiye yöntemiyle hakikat ile sahici ilişki kurabileceğimizi savunan ilk ekoldü. Onların iddiasına göre doğru bir ahlak, aklımızı yetkinleştirecek en sağlam ve güvenilir yoldur (pratik akıl). Bu amaçla akıl ahlakı var ederken, ahlak aklı terbiye eder ve "sahih" hâle getirir.

En nihayetinde aklı tam olan insan "ahlakı tam" insan olduğu gibi bunun tersi de doğrudur: Ahlakı tam olan insan eşyayı olduğu hâl üzere idrak eden akıllı insandır ki, o da Hz. Peygamber'dir. Sufiler buradan hareketle hakikati aramayı "hakikate ulaşmış" insanın izinde gitmekle sınırlayarak yöntemi sünnete uymak şeklinde tescil etmişlerdir. Bu meyanda zihnimizde birkaç hususu belirginleştirmek gerekir.

ALLAH'I VAR KABUL ETMEK YETMEZ, O'NUNLA İRTİBAT KURABİLMEMİZ GEREKİR. ÖZELLİKLE DUA, DİNÎ HAYATIN KURUCU UNSURUDUR: KONUŞABİLECEĞİMİZ BİR ALLAH ANLAYIŞI DUAYI MÜMKÜN KILAR.

Hakikat ve hakikate ulaşan insan tasavvuru

Hz. Peygamber tam ve yetkin anlamıyla hakikate eren kişidir. O zaman hakikat kapısı insana açıktır ve onun ulaştığından başka bir hakikat talebinde değiliz. O bize bir yöntem bırakmıştır: Hakikate gidebileceğimiz başka bir yol da yoktur. Bu ilkeler dâhilinde ahlaklanma ve nefs terbiyesiyle aklımızı kemale erdirmek, bu akıl sayesinde ise hakikati idrak etmek tasavvufun gayesiydi. Mevlâna'nın eserinde birçok hikâyenin gizli veya açık öznesi bu nedenle hep Hz. Peygamber'di. Mevlâna'yı ve eserini anlamada en belirleyici nokta burasıdır: Onun kimin adına ve kime dayanarak konuştuğunu bilebilmek.

Bu noktada Mevlâna'nın hakikat ve hakikate ulaşan insan tasavvurunu iki hikâye üzerinden ele alabiliriz:

Birincisi, karanlık mekânda fili tanımaya çalışan insanların hikâyesidir. Hikâye bilinçli bir amaca doğru bizi sevk ederek sorundan çözüme doğru intikal eder. Hikâyenin cazibesinden kurtulup anlatılana odaklanabilmek için sorunun tespiti ile çözüm kısmını ayrı ayrı düşünmek gerekir: Karanlık odadaki insanlar bir fili nasıl tanıyacaklar?

Onların duyulardan başka imkânları olmadığına göre herkes dokunduğu kısmı fil sayarak bir hüküm verecektir. Bununla birlikte kimse bilgisinin eksik olduğunu da düşünmeyecektir. Birine göre fil ayaktır, başka biri "fil hortumdur" diyecektir. Fili

bütün olarak gören biri varsa tartışma bitecek; insanlar tikel ve cüzi bilgiden tümele intikal edeceklerdir. O zaman soru şudur: Gerçekte fili bütün olarak gören var mıdır yok mudur?

Fili bütün olarak gören insan Hz. Peygamber'dir. Biz onun hakikatin tümünü gördüğünü düşünerek hakikati onun yolunda ararız. O hakikatin tümünü görmüş, bize de onun bilgisini ve yöntemini getirmiştir. Yöntem iman-ahlaklanma yoluyla aklımızı ikmal yöntemidir. O hâlde filin bütününü görebilmek, ahlak köprüsünden geçmeye bağlıdır. *Mesnevî*'yi bir ahlak ve tasavvuf kitabına döndüren budur.

Çoban ile Hz. Musa: Teşbih ve tenzih arasında hakikat bilgisi

Mesnevî'nin en zor hikâyelerinden biri çoban ile Hz. Musa'nın hikâyesidir: Bir yanda dine dair bilgisi olmayan samimi çoban öte yandan dini tebliğle yükümlü peygamber! Hikâye peygamberin, çobanın samimi dindarlığını nebevi bilgiyle bozması sebebiyle azarlandığını anlatır. Çobanın samimiyet merkezli bilgisiz-dindarlığı ile nübüvvetin formel dindarlığı arasındaki çelişkinin en iyi ele alındığı yer burasıdır.

Hayatın her alanında kurumsallığı onaylayabiliriz, her işin bir yolu ve yordamı olmalıdır diyebiliriz. Her birimiz akıllı ve düşünen canlılar olsak bile düşünmek için sistematiğe ve yönteme ihtiyaç vardır. Bilimler ve sanatlar bu şekilde ortaya çıkar ve gelişir. Peki, Allah ile irtibatımız için aynı şeyi söyleyebilir miyiz? Daha açık anlatırsak, Allah ile konuşmanın bir usulü ve yordamı olabilir mi?

Necmeddin Kübra "Allah'a giden yollar nefisler sayısıncadır" demişti. Böyle bir yaklaşım insan ile Allah arasındaki irtibatın hesaba-kitaba gelmez yönlerine işaret ederken bireysel dindarlığın imkânlarına vurgu yapar. Kübra "sonsuz sayıda yollar" dese bile, şeriat ve hatta tarikat belirli sayıdaki yolları içerir.

Öte yandan bazı ayet-i kerimeler sonsuz yollar anlayışına imkân arayabilir: Her şeyden önce Allah'ın kula şah damarından daha yakın olması, Allah'ın her şeyle beraber olması gibi tabirler Kübra'nın düşüncesinin kaynağıdır. Acaba çobanın din anlayışını bu kapsamda "yaratıklar sayısınca olan yollardan biri" olarak düşünebilir miyiz?

Allah şah damarından daha yakın olduğu kuluna dilediklerini fısıldar, dilediği bilgileri ona verebilir. Kübra'nın bakış açısını teyit eden başka bir örnek Bayezid-i Bistami'de geçer. Bistami şöyle der: "Bir ara insanları Allah'a davet ettim, dergâh-ı ilahiye vardım, herkes oradaydı, bir ben yokmuşum."

Bayezid'in sözleri her insanın Allah ile bir irtibatının olabileceğini anlatmak üzere söylenmiş olmalıdır. Ancak sorun çözülmüş değildir: Her insan ile Allah arasında bir irtibat varsa ve bu irtibat üzerinden kuralsız bir dindarlık tesis edilmişse nübüvvet ne olacaktır? Nübüvvet dinî hayatta sistematik ve usule mutabık olanın bilgisini getirdi: Allah hakkında herhangi bir şekilde konuşmak yetmez, bir usul ve yönteme göre konuşmak gerekir, şanına layık şekilde. O'na ibadet etmek yetmez, bilgiye ve yönteme göre ibadet etmek gerekir vs...

Akıl-hayal gücü ilişkisi ya da çelişkisi

Bütün bunlar nübüvvetin dinî hayatı düzenleme amacını anlatır. Bu durumda nübüvvetle ortaya çıkan dindarlık ve din bilgisi (ilahiyat ilimleri), filozofların bilgi-düşünme yeteneğimizden bilimleri inşa etmeleri gibi dindarlığımızın kural ve usulünü belirleyen sistematik yapıya karşılık gelir. Hikâye bu çelişki üzerinde odaklanır:

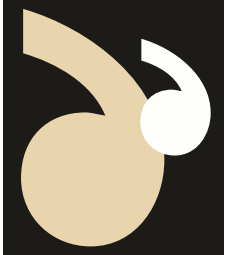

BİR DÜŞÜNÜR VEYA YAZAR, NE YAPARSA YAPSIN MUHAYYİLENİN ONA GİYDİRDİĞİ KİMLİĞİ AŞMAK ZOR; BELKİ DÜŞÜNÜRÜ TANIMANIN ÖNÜNDEKİ EN CİDDİ ENGELLERDEN BİRİ MUHAYYİLENİN GİYDİRDİĞİ KİMLİĞİ AŞMAKTIR.

Çoban sazını eline almış, türkü söylemektedir: "Allah'ım senin kimsen yoktur, gelsen de sana çorba pişirsem" diyormuş. Hz. Musa çobanı "Allah'a böyle dua edilir mi?" diye azarlamış, onun türküsünü bölmüş. Çoban nasıl yapılamayacağını duymuş da Allah'a nasıl dua edileceğini anlamamış. Allah Hz. Musa'yı ikaz ederek çobanın samimi dindarlığını bozmamasını söylemiş.

Hikâye ilahiyat biliminde teşbih ve tenzih problemi olarak yer alan ana sorunla ilgilidir. Çoban teşbihi ve hayal gücünü temsil ederken Hz. Musa ise tenzihi ve akıl gücünü temsil eder. Teşbih, Allah ile irtibat kurmamızı mümkün kılarken tenzih irtibatımızı güçleştirir, aramızdaki mesafeyi uzatır. Dini düşünce irtibat kurabileceğimiz –konuşabileceğimiz, bizi hesaba çekebilecek ve bizimle konuşacak bizim gibi- bir Tanrı anlayışına dayanarak deist telakkilerle bağını kopartır.

Allah'ı var kabul etmek yetmez, O'nunla irtibat kurabilmemiz gerekir. Özellikle dua, dinî hayatın kurucu unsurudur: Konuşabileceğimiz bir Allah anlayışı duayı mümkün kılar. Fakat deizme karşı teşbihçi bir anlayışı benimseyen din, dindarların bir kısmındaki aşırı teşbihe karşı bu kez tenzih diline yönelir. Din bilimleri bu durumu tevil, yani nasların akla göre yorumlanmasıyla yapar. Bu durumda din içinde ikili bir tutum ortaya çıkar: Tenzihçi ve teşbihçi eğilimler.

Çoban hikâyede teşbihi temsil ederek bu dilin iktiza ettiği yakınlık, sevgi ve ilgiye dayanır. Bu anlayış içinde Tanrı bizim

DOSYA

SUFİLER HAKİKATİ ARAMAYI "HAKİKATE ULAŞMIŞ" İNSANIN İZİNDE GİTMEKLE SINIRLAYARAK YÖNTEMİ SÜNNETE UYMAK ŞEKLİNDE TESCİL ETMİŞLERDİR.

gibi arzu duyan, yalnızlık çeken, ihtiyaçları olan, bilinmek isteyen, kullarıyla irtibat isteyen biridir. Çoban da iyilik yapmayı "bizzat Tanrıya iyilik yapmak" şeklinde düşünerek bir takım iyiliklerde söz eder. Tanrı'ya çorba pişirmek, çoraplarını yıkamak, bitlerini ayıklamak vs.

Burada belirttiği iyilikler insanın insana yaptığında erdem kabul edilebilecek iyiliklerdir. Ancak nübüvvet dilini temsil eden Hz. Musa için bunlar cisimleştirici ve insan biçimli tanrı telakkisidir ve hakikate aykırıdır. Bu durumda hikâye dinî hayat içinde iki temayülü karşı karşıya getirir: Tenzihçi ve teşbihçi, başka bir anlatımla akılcı ve hayalci Allah anlayışı!

Tenzih-teşbih dengesi

Buradan Necmeddin Kübra'ya tekrar dönebiliriz. Kübra'nın söylediğimiz sözünün dinî düşüncede söylenmiş olmanın ötesinde bir ehemmiyeti yoktur. Tasavvuf o sözü bilmiş fakat hiçbir şekilde takip etmemiş, onu genel ilkelerle yorumlamış, bunun yerine şeriatı, onun içindeki tarikatı esas alarak marifet ve hakikati sınırlı yollarda aramıştır.

Cüneyd-i Bağdadi'den itibaren gelişen ve daha sonra tarikatları da şekillendiren ana tasavvuf anlayışı, "sınırlı yollar" üzerine kuruldu. O zaman şunu tekrar sormamız lazım: Acaba nübüvvet çobanın bireysel ve teşbihçi din anlayışını onaylar mı? Galiba sorunun cevabı evet ile hayır arasında bir yerdedir.

Nübüvvet önce evet diyebilir; çünkü çobanın zihninde Tanrı'nın varlığı, Tanrı ile irtibat ve Tanrı'nın keyfiyeti hakkındaki bilgiler dinin başlama zeminidir. Bu bilgilerin bir kısmı nübüvvetten önce olabileceği gibi nübüvvetten duyulmuş da olabilir. En azından Allah'ın varlığı bilgisi meselesi nübüvvetten önce olmalıdır. Bu yönüyle nübüvvet çobanın bilgilerinin bir kısmına ve samimiyetini onaylar. Ancak nübüvveti burada tam onaylayıcı hâle getirmek de mümkün değildir.

Akıl-hayal gücü uzlaşması mümkün mü?

Başka bir anlatımla Hz. Musa'nın azarlandığını düşünmek büyük hata olur. Bu itibarla *Mesnevî*'deki hikâye, çobanın basit ve kuralsız dindarlığının şeriata karşı müdafaası olamaz; Hz. Musa'nın şeriatındaki derinliğe ve tenzih-teşbih dengesine dikkatimizi çekiyor olmalıdır. Nübüvvet, evet dediği yerde bu kez güçlü bir hayır ile insanı – kabiliyeti ne olursa olsun- yolculuğa çıkartır.

Mesnevî'de hikâyenin bu kısmı belirsiz bırakılmış olsa bile, genel tasavvuf telakkimizle hikâyeyi tamamlayabiliriz: Hikâyede Hz. Musa ile çoban arasındaki çelişki nübüvvet ile insan, akıl ile hayal arasındaki çelişkinin ortaya konulmasıdır. Nübüvvetin bilgisi insan kabiliyetine göre yorumlanır ve farklı derecelere aktarılır. Bu meyanda sadece tenzih dinî bilgiye uygun olmadığı gibi teşbih de insan zihnine ve kabiliyetlerine hakkını vermemek demektir.

İbn Arabi, Hz. Nuh'un davetinin başarısız olmasının nedenini sırf tenzihçi olmasına bağlar. Çoban ile Hz. Musa arasındaki farklılık Hz. Nuh (tenzih) ile kavmi (hayal, teşbih) arasındaki çatışmanın benzeridir. Peki, her ikisini uzlaştırmak mümkün mü? Muhakkik sufilere göre tenzih ile teşbihi (Hz. Musa ile çobanı) uzlaştırmak mümkündür, haddi zatında İslam şeriatı bu uzlaştırma üzerine kuludur: El-cem beyne't-tenzih ve't-teşbih (Tenzih ile teşbihin, akıl ile hayal gücünün uzlaşması)!

Bir kutsi hadiste Allah "Kulum! Ben hasta oldum, beni ziyaret etmedin, yemek istedim yemek vermedin, su istedim, su vermedin" denilir. Kul "Âlemlerin rabbi iken seni nasıl ziyaret ederim? Sana nasıl yemek veririm, sana nasıl su veririm" dediğinde "Falan kulum hasta olduğunda onu ziyaret etseydin beni orada bulurdun, falanca yemek-su istediğinde ona verseydin bana vermiş olurdun" der.

Hadis-i kutsi çoban ile Hz. Musa'yı uzlaştırabileceğimiz yegâne yöntemi bize gösterir: Çoban dinî hayattaki samimiyetini korumalıdır lakin Hz. Musa'nın dediği gibi Allah'ın çorba içmeyeceğini bilecek kadar da aklını kullanmalıdır. Samimi dindarlığını ise insana ve yaratıklarına hizmetle yerine getirecektir: Allah'ın kullarına hizmet, Allah'a hizmet demektir. Allah'a hizmetin yaratıklarına hizmet etmekten başka bir yolu yoktur.

Mevlâna algısı:

Şair mi, yaşam koçu mu, veli mi?

BİROL BİÇER

Kimi için o bir şair, kimine göre kişisel gelişim gurusu. Bazısı için âlim, bazısına göre hümanist ve neo-platoncu bir filozof, kimileri içinse bir müceddit, yüce bir mürşit, büyük bir veli. Ona methiyeler düzen de var, döneminde işgalci Moğollarla iyi ilişkiler kurduğu için kınayan da… Elit bir çevreden geldiği için onu elitlerin mürşidi olmakla itham eden de mevcut, tüm insanlığı kucaklayan bir birleşme potası olarak değerlendiren de… Kendi eğilimlerini onun üzerinden meşrulaştırmak için onu saptıran da yok değil, haşa ilahlaştıran da. Kısacası şu dünyada Mevlâna Celaleddin Rumi'ye ilgi duyan herkesin, her kesimin kendince farklı bir Mevlâna, bir Rumi, bir Hazret-i Pir algısı var. Bir başka deyişle herkesin kendince bir Mevlâna'sı var.

DOSYA

MEVLÂNA CELALEDDİN RUMİ KİMDİR, NEDİR?

Kendisini anlama ve algılama konusundaki bu farklılığı zaten o da kendi adına asırlar öncesinden –aslında insanın aslını, özünü, Tanrıyı anlamlandırmasını ifade eden- şu beyitlerle bildirmişti: “Herkes kendi zannınca benim dostum oldu ama kimse içimdeki sırları araştırmadı. Benim esrarım, feryadımdan uzak değildir ancak her gözde, kulakta o nur yok.” Belki de herkes onun penceresinden değil de kendi penceresinden görüp tanımladığı için o çok farklı sıfatlarla tanınıyor.

Ancak verdiği eserin ve bıraktığı etkinin 8 asırlık hikâyesine bakılırsa şurası kesin ki o kim tarafından her ne olarak algılanıyor ya da tanımlanıyor olursa olsun o konunun üstadı, havassı, ekâbiri. Yani o, yakinen deneyimlediği ve müşahede ettiği hakikatleri nakletme üslubuyla bir şair; nasihatlerine kulak verenlerin üzerinde bıraktığı dönüştürücü tesirle büyük bir mentor; insan benliğinin derinliklerinden ışığa çıkardığı özelliklerle hazık bir hekim, bir psikiyatr; kuramsallıktan kurtardığı var olma ilmi ile derin bir gayb âlimi…

Üstüne kendisinden sonra yüzlerce yıl boyunca eserler veren bir eğitim modelinin kurucusu olarak bir eğitimci, bir mürşit; varlığın ana yazılım planı olan dini aşk üzerinden tanımlayan bir müçtehit, bir müceddit; çoklarının sadece bir teori olarak anlattığı tevhidi deneyimleyen bir muvahhit; hakikati en latif boyutlarıyla zevk ederek tüm mevcudatın özündeki gerçek zata ulaşan ve ona ulaşmada en kestirme yol olan aşk yolunu haritalandıran bir âlim, arif, âşık ve veli, bir mürşid-i kâmil ya da ona âşık olan bir Afgan şairin deyişiyle o bir “insan imalathanesi.” Ya da Mevlâna ve tasavvuf üzerine kitaplara imza atan yazar Shems Friedlander’ın ifadeleriyle: “Kökü doğrudan doğruya Muhammedî nur olan bir lamba.” Onu en kısa ve özlü tarif edense Yunus Emre: “Tanrıdan rahmettir onun sözleri / Körler okusa açıla gözleri.”

Hz. Mevlâna’nın ve eserlerinin temelindeki eksen

Mevlâna Celaleddin Rumi hazretlerinin kişiliği ve eserlerini nasıl konumlandırmak gerektiğini başkalarının çok çeşitli bakış açılarından önce bizzat kendi beyan ve açıklamasından değerlendirmeye ne dersiniz. O kendini bizzat şu ifadelerle tanımlıyor ve başkalarının türlü türlü tasvirlerini daha o zamandan geçersizliğe mahkûm ediyor: “Kuran-ı Kerim bendesiyim ben yaşadıkça/Yalnız Muhammed yolunun toprağıyım ben/Bundan öte bir söz dese her kim, karışıkça/Israrla şikâyetçiyim ondan ve o sözden.”

Farklı bir Kuran tefsiri olarak değerlendirilen *Mesnevî*’ye ön söz olarak konulan Hz. Mevlâna’nın şu açıklaması da onun âlim ve veli olarak kişiliğinin ve eserlerinin dayandığı temeli kendi ağzından ifade ediyor: “*Mesnevî*, hakikate ulaşmak ve Allah‘ın sırlarına agâh olmak, akıl erdirmek isteyenler için bir yoldur. *Mesnevî*, din asıllarının asıllarının asıllarıdır. Allah‘ın en büyük şaşmaz şeriatı, hakikate giden nurlu yo-ludur… *Mesnevî* imanlılara şifa, imansızlara hasrettir. Nitekim Hakk: “Kuran-ı Kerim ile çoğunun yolunu azıtır, çoğunun yolunu doğrultur. Hidayete eriştirir” demişlerdir. Şüphe yok ki *Mesnevî*, temizlenmiş kişiler için gönüllere şifadır. Hüzünleri giderir. Kuran’ı açıkça anlamaya yardım eder…”

“*Mesnevî*’yi Okumak Mevlâna’yı Anlamak” başlıklı bir makalesindeki yazar Rifat Okudan’ın şu ifadelerini de bu açıdan zikretmekte fayda var: “Mevlâna, öncelikle İslam toplumunda yetişmiş, İslam ilkelerine sıkı sıkıya bağlı bir sufîdir. Onu humanist olarak sınırlandırmak veya aşka âşık bir şahsiyet olarak göstermek hem onun gerçek fikirlerini, hem de onun beslendiği ulvi zenginliği yok saymaktan ibarettir; belki de onun hayranlıkla kendisinden sonrakilere aktarıp öğretmek istediği, eserlerinin oluşmasında yegâne sebep sayabileceğimiz başta Şems-i Tebrizi olmak üzere Hz. Peygamber’e kadar bütün İslam büyüklerinin hayatları ve hayata bakışlarını görmezlikten gelmektir.”

BATI'NIN EN ÇOK OKUNAN "ŞAİR"İ

Mevlâna hazretlerinin dünyaca ünlü pop ve sinema yıldızlarına ilham kaynağı olmasında şaşılacak bir şey yok zira son 30 yıllık süreçte Mevlâna ve eserleri pek çok dile çevrildi ve başta entelektüeller olmak üzere Batılı kitlelerce de tanınmaya başladı. Ona yönelimi en çok tetikleyen unsurlardan biri de New Age akımının etkisi oldu. Bu durumu inceleyen The Guardian gazetesinde William Dalympire imzalı bir yazı bu fenomene şöyle dikkat çekiyordu: "11 Eylül saldırıları, Bin Ladin ve Medeniyetler Savaşı şoklarının hâkim olduğu bir dünyada imkânsız görünebilir ama 1990'lardan günümüze dek ABD'nin en çok satan şairi Robert Frost, Robert Lowell gibi Amerikan şiirinin devleri, Shakeaspeare, Homeros, Dante ya da Avrupalı bir şair değil, alenen klasik usulde yetişmiş bir Müslüman din adamı."

Öyle ki son yıllarda "ABD'nin en çok okunan şairi Mevlâna" içerikli pek çok habere konu oldu. R. A. Nicholson, Anne-Marie Schimmel, A. J. Arberrry gibi önemli araştırmacıların eserlerini çevirerek Batı'ya akademik anlamda tanıttığı Mevlâna'ya son yıllarda artan ilgi kayda değer. Mevlâna hakkında son dönemlerde birçok kitap çıktı ancak bu popüler ilgide en fazla katkı payı Amerikalı bir şair olan Coleman Barks'a ait.

MEVLÂNA'DAN İSLAM'I SİLME EĞİLİMLERİ

Ancak bu türden bir popülerleşme sadece metafizik gerilimin ve arayışların göstergesi değildi. Zira özellikle Batı'da popüler kültür alanında Mevlâna'nın eserleri ve rubailerine ilgi arttıkça onun öğretisi ve mesajının temelini teşkil eden İslam anlayışının da bir hayli gölgelendiği hatta bilinçli olarak perde arkasına itildiği görüldü. Orada tercih edilen adıyla Rumi'nin şiirine ilgi arttıkça Müslümanlığı daha az belirtilmeye başlandı. Eserlerinin çevirisinde İslam'ın varlığı azaltıldıkça o da daha ziyade bir New Age düşünür gibi görülmeye başladı.

"Rumi'nin Şiirinden İslam'ın Silinmesi" başlıklı bir makalesinde sufizm uzmanı Rozina Ali son derece bariz gördüğü bu durumu Rumi hakkında Batı'da çıkan bazı kitaplar üzerinden şöyle açıklıyor: "(Rumi'nin) Tüm dinlerin üzerinde bir sevgi dini kurduğunu ileri sürüyorlar... Bu türden okumalarda Rumi'nin görüşlerini mensup olduğu İslam'ın şekillendirdiği kolaylıkla göz ardı edilebiliyor. Diğer semavi din mensuplarını Ehl-i Kitap olarak tanımlayan Kuran evrenselliğe doğru bir çıkış noktası sunuyor. Oysa pek çoklarının hayran olduğu Rumi'nin evrenselliği onun Müslüman bağlamından ileri geliyor."

Spiritüal sömürgecelik: Kültüründen ve dininden bağları koparılmış bir Rumi

Son dönemlerde Batı'da Mevlâna popüler okurunun genişlemesinde Amerikalı şair Colman Barks'ın geniş kitlelerin anlayacağı şekilde yaptığı bir düzine çevirinin payı büyük. Özellikle Mevlâna'nın bir şair olarak görülmesinde ve entelektüel kesimlerin revaç göstermesinde oldukça etkili oldu. Ancak Rozina Ali'ye göre Barks'ın yaptığı tercümeden ziyade yorumlama zira Farsça'yı ne yazan ne konuşan, ne de İslam ve edebiyatı üzerine bir eğitim alan Barks'ın esas olarak yaptığı kendisinde öncekilerin 19'uncu yüzyılda tercüme ettiği Mevlâna rubailerini "kafesinden serbest bırakarak" Amerikan şiirine çevirmek oldu. Ali'nin şu tespiti de kayda değer: "İngilizce çevirilerdeki Rumi, insanların çok hoşuna gidiyor ama bu çevirilerin bedeli kendi kültüründen ve dininden bağları koparılmış bir Rumi."

Amerikalı ünlü Mevlâna uzmanı Prof. William Chittick de benzer bir duruma dikkati çekiyor: "Tüm dünyada insanlar Mevlâna'yı kendi anlamak istedikleri gibi gösteriyorlar. Özellikle Batı'da insanlar Mevlâna'nın İslam'la ilişkisinin olduğunu söylemeye utanır hâle geldi çünkü İslam hep terörle anılır oldu. Hâlbuki Mevlâna, Müslüman kimliğinden ötürü Mevlâna olmuş-

tur. Ancak Batı dünyası korkularından ötürü Mevlâna'yı İslam dini ile bir arada düşünmek istemiyor."

Duke Üniversitesi, İslam ve Orta Doğu araştırmaları profesörü Omid Safi ise "Batı'da Mevlâna'nın eserlerinin İslam'dan uzaklaştırılma çabası"nı çok daha öncelere Victoria dönemine kadar indiriyor. Ona göre o dönemin Batılı teolog ve mütercimleri Mevlâna, Hafız gibi "şair"lerin görüşlerini bir "çöl dini" olarak gördükleri İslam ile onun ahlaki ve şer'i kodlarıyla bağdaştırmadıkları için bu eserleri temellerindeki İslam'dan yalıtan bir bakış açısıyla yansıttılar. Günümüzün Batılı Mevlâna çevirmenlerinin büyük kısmı da aynı yolu genişleterek Mevlâna'nın eserlerindeki İslami referansları en aza indirgediler, dinî bağlamlarından uzaklaştırdılar ya da onun şiirselliğini ön plana çıkarmak adına Müslümanlığını ikinci üçüncü plana ittiler. Omid Safi'nin bu yaklaşıma eleştirisi ise oldukça net: "Ben burada bir tür spiritüal sömürgecilik görüyorum."

Rumi adının itibarını FETÖ de es geçmedi

Mevlâna adı daima itibarlı, daima saygın, daima yüce düşünceler uyandırıyor. Dolayısıyla o ismi kullanmak isteyenler asla eksik olmuyor. Piyasaya sürdüğü alkollü içkiye Rumi adı veren kurnaz girişimciden FETÖ'süne kadar. Eserleri Batı'da çok satan ve entelektüel çevrelere ziyadesiyle hitap eden Mevlâna'nın adı siyasi planlar yapan ve Batılı entelektüel şahisiyetlerle ilişkiler kurmak adına oldukça elverişli bir unsur oluşturuyordu. Nitekim onun adı bu açıdan da kullanılmakta gecikmeyecekti. ABD'deki Fethullah Gülen'e bağlı çevreler bu fırsatı kaçırmadılar ve entelektüeller üzerinde son derece olumlu çağrışım yapan Rumi adıyla 1999'da bir düşünce kuruluşu olarak sunulan Rumi Forum'u kurdular. Kısa sürede oldukça etkili bir ilişkiler ağı kuran bu forumun bu başarısının arkasında CIA ve Pentagon'a bağlı diğer düşünce toplulukların da katkısı bulunuyordu. Aktivitelerine ve verdiği iftar davetlerine oldukça etkin ve itibarlı isimlerin, siyasetçilerin, entelektüellerin katıldığı Rumi Forum'un Dinlerarası Diyalog faaliyetleri için Rumi adı oldukça elverişliydi. Zaten onlar da neden Rumi ismini seçtiklerini şu gerekçeyle açıklıyorlardı: "Rumi bir sevgi, hoşgörü ve diyalog sembolüdür."

PSİKOLOGLARIN, MENTORLARIN ÖNCELİKLİ REFERANS KAYNAĞI

Mevlâna'nın 20'nci yüzyılın sonlarında çok farklı alana ilham vererek parlayan ateşi 21'inci yüzyılda da sönecek gibi görünmüyor. Son birkaç yıldır durulmuş gibi görünse de haylidir Türkiye'de ve dünyada bir Mevlâna fırtınasıdır esiyor. Mevlâna'nın şahsı, eserleri, şiirleri üzerine birçok kitap yayınlanıyor, filmler üretiliyor, kurgular yapılıyor. Mevlâna'nın eserlerinden derlenmiş bilgelik hikâyeleri başlı başına bir yayıncılık alanına döndü neredeyse. Eserlerinin çevrildiği dillerin sayısı hızla artıyor. Özellikle 2000'lerden sonra Mevlâna ya da *Mesnevî*'den esinlenerek geliştirilen ya da icat edilen terapi metotları gırla gidiyor. Kerli ferli psikiyatr ve psikologlar seanslarına Mevlâna ve *Mesnevî*'sini katmadan edemiyor ve *Mesnevî Terapi* benzeri psikoloji kitaplarıyla arz-ı endam etmekten geri durmuyor. Pedagoglar, NLP uzmanları, New Age filozoflar söylemlerinde ona referans vermeden geçemiyorlar. İş dünyasına, şirketlere hitap eden ve yöneticilere çalışanlara verimliliği artırma konusunda akıl veren iş formülleri arasında bile Mevlâna'dan esinlenilerek hazırlananlara rastlanıyor. Ünlü kişisel gelişim danışmanı Oğuz Saygın'a göre NLP ve Zihin Kontrolü gibi Batı kaynaklı birçok metot Mevlâna öğretisinde çok daha etkin olarak zaten yer alıyor.

KİŞİSEL GELİŞİMİN DE PİRİ!

Bir alan var ki Mevlâna'yı hem büyük bir esin kaynağına hem de ekmek kapısına çevirmiş durumda; Mevlâna trendini en fazla yakalamış olanlar kişisel gelişim koçları gibi görünüyor. Paulo Coelho *Mesnevî*'deki bir hikâyeden yola çıkarak *Simyacı*'yı yazdığından beri Mevlâna adeta bir kişisel gelişim figürüne dönüştü. 90'lı yılların ortalarından sonra büyük popülerlik yakalayan kişisel gelişim sektörü Mevlâna'yı öyle bir sahiplenmiş görünüyor ki bu büyük mutasavvıf adeta günümüzün en meşhur kişisel gelişim gurusu olmuş durumda. Kişisel gelişim konusunda dünyada neredeyse başköşeye kurulan Robin Sharma, Deepak Chopra, Debbie Ford, Daniel Ladinsky gibi yazar ve guruların başlıca ilham, alıntı kaynağını Mevlâna teşkil ediyor ve onlar da Rumi adıyla bol bol sattıkları kitaplarında bunu gizlemiyor zaten. Son yıllarda Mevlâna'ya referansla yayınlanan kişisel gelişim ya da psikoloji kitaplarının belli başlılarını saymak bile bu konuda oldukça fikir verici: Prof. Dr. Nevzat Tarhan'ın *Mesnevî Terapi*, *Hz. Mevlâna ile Aile Terapisi*, *Aşk Terapi* kitapları; Psikoterapist Dr. Faik Özdengül'ün *Mesnevî*'yi temel alarak oluşturduğu *Aşkın Terapi*; kişisel gelişim koçları Emrah ve Ceyda Altuntecim'in *Aşka Yürüyenler*; pedagog Hatice Sedef Ergül'ün *Kişisel Gelişimin Rumicesi*; Oğuz Saygın'ın *Mevlâna Işığında Düşünce Yönetimi*; Ergin Ergül'ün *Hukukçu ve Yöneticiler İçin Mevlâna* kitapları bunların sadece öncüleri... Bu liste *Mevlâna'dan Ruhsal Terapiler*, *Mevlâna'ya Göre Manevi Gelişim*, *Mevlâna'dan Hayat Dersleri*, *Mevlâna Diyarından Bir Varmış Bir Yokmuş*, *Mevlâna ve Sufi Gibi Düşünmek*, *Mesnevî Güneşi*, *Mevlâna İle Ruhun Uyanışı*, *Mevlâna Öğretisinde Bireysel Gelişim Yöntemleri* gibi onlarca kitapla her geçen gün genişlemeye devam ediyor. Tanınmış terapistlerin, NLP uzmanlarının düzenlediği "Mevlâna Tavrı", "Etkin Mesnevî Okumaları", "Mevlâna Öyküleriyle Ruhsal İyileşme" gibi sayısız seminerler de işin bu boyutunun sadece birkaç örneği. Birkaç yıl önce bir söyleşimizde Oğuz Saygın'ın söyledikleri kişisel gelişim alanında Mevlâna'nın geldiği/getirildiği konumu net olarak ifade ediyor aslında: "Mevlâna bizim yol haritamızı çiziyor. Bu açıdan kendisi kişisel gelişimin de piri."

Tüketim toplumunun tükete tükete tüketemediği marka

Celaleddin Rumi'yi keşfedenler sadece maneviyat arayanlar, felsefe ya da egzotizm meraklıları, kültür promosyoncularından ibaret değil. Her şeyden önce tüketim toplumu söz konusu olduğunda o da artık bir ticaret unsuru, bir marka. Mevlâna ismi de işbilir girişimcilerin elinde çok elverişli bir markaya dönüştü.

Birkaç yıl önce Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı da Mevlâna'nın artık bir marka olduğu, bu markadan, yerel düzeyde Konya ve geniş düzeyde Türkiye'nin yararlanma gayreti içinde olduğunu ifade ediyordu. Ancak bizim kastettiğimiz Türkiye, Konya ya da inanç turizmi açısından Mevlâna ya da Rumi isminin bir tanıtım markasına dönüşmesi değil. Keşke sadece bu kadarla kalmış olsa.

Başta Konya olmak üzere Türkiye'nin dört bir yanında etiketlere, tabelalara, markalara göz atmanız yeterli. Girişimci vatandaşlarımız Mevlâna ismini öyle bir sahiplenmişler ki (!) onun adını dağlara taşlara değil pidecisinden reçeline, şekercisinden kuruyemişçisine, tüpçüsünden süpermarkete, tatlıya ve daha nelerelere yazmışlar. Dolaşmaya vaktiniz yoksa internette birkaç tıkla bu göz yaşartıcı manzarayı ve örnekleri görmeniz mümkün. Konya'ya giderseniz en kaba akide şekerini Mevlâna şekeri, kuşbaşılı pideyi Mevlâna pidesi olarak her yerde görmeniz mümkün. Maneviyatı elden bırakmayan girişimci vatandaşlarımızın Mevlâna adını koymadıkları yer yok adeta: Mevlâna çayı, Mevlâna butik, Mevlâna pide fırını, Mevlâna ayakkabıcısı, Mevlâna yufkacısı, Mevlâna kuluçka makinesi vs...

İleri gidip Mevlâna adını firma isimlerinde yaşatan maneviyat ve kültür aşıkları(!) da az değil hani: Mevlâna oto cam, Mevlâna Grup yapı inşaat malzemeleri, Mevlâna Konya yatılım yapı market, Mevlâna kapı giydirme, Mevlâna tuz lambası, Mevlâna hırdavat sanayi....

Mevlâna markasını taşıyanlara akla gelebilecek her tür işletmeyi eklemek mümkün: Kuruyemişçi, saatçi, kunduracı, baharatçı, şekerlemeci, şifalı bitkici, inşaat firması, mobilyacı, bakkal, balıkçı, lokanta, spor takımı, düğün salonu, dönerci, derici, egzostçu, oto kaporta boya, çiğköfteci ve ille de AVM. Aklınıza gelebilecek hemen her ticaret ve meslek dalı...

Görüldüğü üzere kültürümüzde Mevlâna Celaleddin Rumi'nin vaz geçilmez bir yeri var. "İhlas"ı tencere tava, "Osmanlı"yı ayakkabı, "Hira"yı emlakçıya çeviren girişimcilerimizin Mevlâna adını bu şekilde yaşatmasından daha doğal ne olabilir di ki zaten (!)

POPÜLER ROMANCILIĞIN TOZUNU ATTIRAN BİR MEVLÂNA RÜZGÂRI

Mevlâna'nın popüler kültürde hızla revaç görmesinde ondan ilham alan hatta konu alan ve dahi karakter alan romancıların payını yadsımamak gerekiyor. Ya da tam tersini... Sıradışı düşünceleri ve yaklaşımıyla her dönem ilgi çeken, bazen de tartışmalara konu olan bir figür olan Mevlâna, Türk romancıları için de son yıllarda oldukça verimli bir malzemeye dönüştü. Sinan Yağmur'un *Aşkın Gözyaşları*, Elif Şafak'ın *Aşk*, Ahmet Ümit'in *Bab-ı Esrar*, Saide Kuds'un *Kimya Hatun*, Nefrin Tokyay'ın T*ebriz'in Kış Günleri* bunlar içinde en fazla dikkat çekenler. Dücane Cündioğlu'nun çoğu aşk temalı popüler Mevlâna esintili bu tür kitaplara getirdiği eleştiri hayli dikkate değer: "Neymiş, ilahi aşkmış! İlahi aşk, beşeri aşk, hepsi de nadan edebiyatı! Hepsi birer dil oyunu! Evet, hepsi de yaşanmamış bir aleme öykünmenin ürünü! Haikatten yoksun! Ve samimiyetten! Fert planında çekilen ızdırabın kokusu duyulmuyor; ne ilahisinin ne de gerçek bir acının..."

Öyle ya da böyle, Mevlâna üzerine bunca ilgi mevcutken birilerinin bu fırsatı değerlendirmesi şaşırtıcı olmamalı. Ancak şu da bir gerçek ki Mevlâna esintili popüler romanlar bazen toplumun ihtiyaçlarına göre güncelleme ile sunulurken bazen de yeni bir anlatı tarzı ile doğrudan tüketim aracı hâline getirildi. Mevlâna ismi üzerinden birkaç yıl içinde seri hâlde piyasaya sürülen türlü kitap isimlerini taramak bu açıdan oldukça fikir verici olacaktır. Bu konuyu analiz eden Bahset Karslı ve Mehmet Ali Özdoğan'ın makalelerine verdiği isim bile belki bu konuyu tek kalemde özetlemek adına yeterli olabilir: "Çağdaş Türk Romanında Mevlâna Celaleddin-i Rûmî'nin Postmodern Tüketim Temelinde Yeniden Üretimi."

Hayalinizdeki araç artık hayal değil!

Yerli Üretime Özel Taşıt Kredisi Halkbank'ta.

Araç Tipi (0 km)	Kredi Tutarı (TL)	Vade (Ay)	Faiz Oranı (Aylık)
Binek Araçlar (Fiat, Ford, Honda, Hyundai, Renault Mais, Toyota)	50.000-120.000	18-60	%0,49 - %0,69
Ticari Araçlar (BMC, Fiat, Ford, GAZ, Isuzu, Karsan, Mercedes, Otokar, Temsa)	72.000-500.000	36-60	

*Kredi koşulları anlaşmalı marka bazında değişiklik gösterebilecektir.

Kampanya Dönemi: 01.10.2019-31.12.2019

halkbank.com.tr | 0850 222 0 400 Dialog

HALKBANK

DOSYA | **MAKALE**

Mevlâna ve en yakın dostları

SENA SUBAŞI

MEVLÂNA BİZLERİ ETKİLEDİĞİ KADAR KENDİSİ DE ÇEVRESİNDEKİ ZEVATTAN ETKİLENDİ. BUNLARIN BAŞINDA DOSTLUĞU BİR EFSANEYE DÖNÜŞMÜŞ OLAN ŞEMS-İ TEBRİZİ GELİYOR ELBET. ANCAK MEVLÂNA'NIN ŞEMS ÖNCESİNDE VE SONRASINDA DA ÇOK YAKIN DOSTLARI, SIRDAŞLARI, YOLDAŞLARI OLDU.

"SÜTLE ŞEKERİN KARIŞMASI GİBİ BİRBİRLERİYLE YAKINLIK KURDULAR"

ONU TÜM DÜNYANIN İLHAM ALDIĞI MEVLÂNA YAPAN KAYNAKLARDAN BİRİ DE ÇEVRESİNDEKİ DOSTLARI, AHBAPLARIYDI.

"Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim." Halk arasında sıklıkla kullanılan, annelerin çocuklarına söylediği bu söz tartışmasız büyük insanlar için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Büyük bir âlimi tanımak için onun biyografisini okumak, eserlerini taramak tam anlamıyla yeterli olmayabilir. Yaşadığı kültürü, dönemin sosyolojisini bilmek, onun etrafındaki kişileri tanımak da ilk koşullardan biri.

O yüzden çağlara damgasını vurmuş bir gönül insanı Mevlâna hakkında daha etraflıca bir kanaat edinebilmek adına onun dost ve arkadaş edindiklerini; en yakınındakileri, etkilendiği ve etkilediği kişileri de tanımak gerekli belki de. Zira onu tüm dünyanın ilham aldığı, Mevlâna yapan kaynaklardan biri de çevresindeki dostları, ahbaplarıydı.

İslam'ın hoşgörü, sevgi ve insanı merkeze alan yolunu aydınlatan Mevlâna bizleri etkilediği kadar kendisi de çevresindeki zevattan etkilendi. Yaşadığı dönemin önde gelen bilim insanlarıyla, âlimleriyle yakın ilişkiler hatta dostluklar kurdu. Zihin dünyasının şekillenmesine bu yüksek ilim erbabıyla yaptığı istişarelerin de büyük katkısı oldu. Mevlâna'yı anlamak adına yaşadığı dönemde çevresindeki önemli ilim, fikir ve maneviyat erbabını bilmek gerekiyor.

Dostu, arkadaşı, halifesi, sırdaşı Salâhüddin

Mevlâna Celaleddin-i Rûmi'nin mürit ve halifesi, diğer müritlerin de Mevlâna'ya danışmadan önce müracaat ettiği kişiydi Salâhüddin Zerkub. Eskiden beri oldukça güvenilir ve dindar biri olarak tanınan bu mana eri şahsiyet yaklaşık 40 yaşına kadar kuyumculuk mesleğiyle uğraştı. Zerkub unvanını Mevlâna ile tanışmadan önceki mesleği olan kuyumculuktan aldı.

Mevlâna ile tanışması da mesleği vesilesiyle oldu. Bir gün Mevlâna, Salâhüddin Zerkub'un Konya'daki kuyumcular çarşısındaki dükkânının önünden geçer. Bu sırada Zerkub elindeki çekiçle altın dövmektedir. Mevlâna, muhteşem bir ahenk içindeki bu sesleri duyunca sema etmeye başlar. Bu durum Zerkub'un ilgisi çeker ve Mevlâna'ya bağlanır, onun yanından ayrılmaz.

Zaman içinde aralarında kuvvetli bir bağ kurulur. Hatta Mevlâna'nın vaaz vermediği günler Salâhüddin Zerkub onun yerine vaaz verir. Ayrıca, Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykâvus'un Salâhüddin'in vesilesiyle Mevlâna'ya intisap ettiği biliyor.

Mevlâna, Şeyh Salâhüddin ile aralarındaki bu sağlam gönül bağıyla beraber iki ailenin soylarının da bağlanmasını ister ve oğlu Sultan Veled ile her gün Kuran dersleri verdiği Zerkub'un kızı Fatıma Hatun'u evlendirirler. Böylelikle ikisi arasında şeyh-mürit ilişkisinin yanı sıra ailevi bir bağ da kurulur.

Mevlâna, Şeyh Salâhüddin'i halife ilan ettikten sonra ona duyduğu güven sebebiyle çoğu işini ona bırakmaya başlar. Müritler Mevlâna'dan önce ona müracaat eder, Mevlâna seyahatlere gittiği sırada müritlerle o ilgilenir. Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled ikisinin bu bağını "Sütle şekerin karışması gibi birbirleriyle yakınlık kurdular" ifadesiyle tarif eder.

Bir gün bir sohbet esnasında Mevlâna kelimelerden birini farklı telaffuz edince meclisteki biri kendisini düzeltir. Bunun üzerine Mevlâna o kişiye şöyle söyler: "Ben de senin kadar bilirim fakat Şeyh Salâhüddin böyle telaffuz eder. Ona uymayı daha doğru bulurum. Doğrusu onun buyurduğu gibidir."

BİRLİKTE GEÇEN DOKUZ SENENİN SONUNDA BİR GÜN SEYYİD BURHANEDDİN KAYSERİ'YE GİTMEK İÇİN MEVLÂNA'DAN İZİN İSTER FAKAT MEVLÂNA BUNA MÜSAADE ETMEZ, GİTMESİNİ HİÇ İSTEMEZ.

Mevlâna'nın Şeyh Salâhüddin'e duyduğu bu güven ve aralarındaki yakınlık çevredeki diğer insanları öyle rahatsız etmiş olacak ki o dönemlerde Şeyh Salâhüddin'e suikastlar planlanır. Sultan Veled, suikast düzenleneceğini duyan Salâhüddin'in bu haberi gülerek karşıladığını anlatır ve "Hakk'ın emri olmadan, beni öldürmeğe, benim kanımı dökmeğe, kanımla bulanmağa kim kalkışabilir?" dediğini aktarır.

10 yıl kadar Mevlâna'nın halifeliğini yapan Şeyh Salâhüddin 29 Aralık 1258 tarihinde bir hastalık sonucunda vefat eder. Konya'nın ileri gelenleri öncülüğünde büyük bir hürmetle defnedilir. Vefatı üzerine Mevlâna üzülüp fazlaca hassasiyet gösterir ve bir beyit okur: "Ey Salâhüddin, ayrılığından ve uzaklaşmandan gökler ağlamada, gönül kan içine gömülmede, akıl ve ruh da sızlanmadadır."

Mesnevî'yi yazmaya teşvik eden Hüsamettin Çelebi

Konyalı Hüsamettin Çelebi'nin soyu önemli bir şeyhin soyundan gelir. Çelebi lakabını, kendisine veren Mevlâna'dır. Çevresinde cömertliği, doğruluğu ve yumuşak huyluluğu ile tanınır Hüsamettin Çelebi. Mevlâna henüz hayattayken tam dokuz sene boyunca halifeliğini yapar, Mevlâna'nın vefatından sonra yine bütün müritlerin ve dostların imamı ve şeyhi olur.

Henüz genç bir çocukken çevresindekilerin vesilesiyle Mevlâna'nın hizmetine girer Çelebi ve kısa zaman içinde onun en yakın müritlerinden biri olur, babasından ona miras kalan mal varlığını Mevlâna ve müritlerine bağışlayacak kadar bağlanır. Hayırda bulunan o kadar hâli vakti yerinde insan arasında ihtiyaç sahipleri geçinmek için ona başvurmayı tercih eder.

Buna karşılık Mevlâna da Hüsamettin Çelebi'ye fazlaca yakınlık gösterir, eline geçen bir ekmeği bile kendisiyle paylaşır. Öyle ki Mevlâna'nın Hüsamettin Çelebi'ye gösterdiği saygıyı fark edenler Mevlâna'yı onun müridi zannederlerdi. Hem birbirlerinden beslenirler hem de diğer dostlar onlar sayesinde ilim sahibi olurlardı.

Mevlâna, en büyük eseri olan *Mesnevî*'yi yazmaya onun öneri ve teşvikiyle başlar. Hüsamettin Çelebi, Hakîm Senâî'nin *Hadikatü'l-Hakika*'sı veya Feridüddin Attar'ın *Mantıku't-Tayr*'ı gibi tasavvufî hakikatleri, Allah yolunun edep ve inceliklerini anlatan bir eserinin olmasını arzu ettiğini Mevlâna ile paylaşır.

Mevlâna eğer kendisine kâtiplik ederse böyle bir eser yazacağını söyler ve *Mesnevî*'nin ilk 18 beytini oluşturacak olan yazıları ilk kez Hüsamettin Çelebi'ye gösterir. Böylece Mevlâna eşsiz eserini Hüsamettin Çelebi ile birlikte yazmaya başlar. Seyahat ederken, sohbet ya da sema esnasında, bazen gece bazen sabahlara kadar birlikte çalışır ve 1259-61 yılları arasında yazılmaya başlanan *Mesnevî* 1264-68 yılları arasında tamamlanır.

Mesnevî'nin önsüzünde Mevlâna, eserin Hüsamettin Çelebi sayesine ortaya çıktığını belirtir ve ondan övgü dolu sözlerle bahseder. Dördüncü cildin bir kısmında Mevlâna şöyle buyurur: "Ey Hüsamettin. Sen Hâk ziyasın. Zira senin nurunla *Mesnevî* öyle parıldadı, öyle parıldadı ki onun ışığı ayın parlaklığını geride bıraktı (...) *Mesnevî*'nin kökü ve dalı, manası ve şekli bütünüyle senin malındır. Sana taktim ettim, sen kabul eyledin."

DOSYA

Hüsamettin Çelebi tam 15 sene boyunca Mevlâna'nın sohbetinde bulunur ve vefatından sonra Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled ve diğer müritler imamlığa onu uygun görürler. Böylece dokuz sene boyunca Mevlâna'nın postuna oturur. Konya'da 24 Ekim 1284 tarihinde vefat eder ve Mevlâna'nın başucuna defnedilir.

Lalası ve mürşidi: Seyyid Burhaneddin

Anadolu'nun büyük velilerinden sayılan Seyyid Burhaneddin, yaklaşık 12 sene boyunca Mevlâna'nın babası ve dönemin büyük âlimlerinden olan Bahaeddin Veled'in öğrencisiydi. Bu süre içinde hem manevi hem de zahirî ilimleri öğrenir. Yeterli eğitimi aldığında Bahaeddin Veled, Seyyid Burhaneddin'i Mevlâna'nın eğitimi ve yetiştirilmesi için görevlendirir. Bu sayede Seyyid Burhaneddin bir dönem Mevlâna'nın lalası olur. Mevlâna, henüz çok küçük yaşlardayken gelişmesinde, temel eğitimlerini almasında Burhaneddin'in payı büyüktür.

Seyyid Burhaneddin tasavvuf ilmiyle ziyadesiyle ilgilenir, yalnızlığa çekilmeyi sever, insanlardan uzağa çekilip ibadetlerini yapar. Rivayete göre Bahaettin Veled, vefat ettikten sonra bir gün Seyyid Burhaneddin'in rüyasına girer ve şöyle söyler: "Burhaneddin, nasıl oluyor da benim Muhammed'imi yalnız bırakıyorsun, onun korunmasında kusur ediyorsun?"

Bu rüyanın üzerine Burhaneddin uyanır uyanmaz ona destek olmak için eski öğrencisi olan Mevlâna'nın yanına, Konya'ya doğru yola çıkar. O sırada Mevlâna, ağır ve zor bir sorumluluk alarak vefat eden babasının yerine geçmiştir. Mevlâna karşısında ona destek olmaya gelen eski lalasını görünce onun müridi olur.

MESNEVÎ'NİN ÖNSÜZÜNDE MEVLÂNA, ESERİN HÜSAMETTİN ÇELEBİ SAYESİNE ORTAYA ÇIKTIĞINI BELİRTİR VE ONDAN ÖVGÜ DOLU SÖZLERLE BAHSEDER.

Uzun bir süre boyunca Seyyid Burhaneddin, Mevlâna'nın babasından öğrendiği tüm ilimleri Mevlâna'ya aktarır. Aralarında usta-çırak ilişkisi oluşur; Seyyid Burhaneddin, Mevlâna'nın ustasıdır. Özellikle tasavvuf ilmine Seyyid Burhaneddin'in vasıtasıyla yönelir ve bu hususta ondan çok şey öğrenir.

Birlikte geçen dokuz senenin sonunda bir gün Seyyid Burhaneddin Kayseri'ye gitmek için Mevlâna'dan izin ister fakat Mevlâna buna müsaade etmez, gitmesini hiç istemez. Birkaç kez daha izin isteyince Mevlâna kendisine sorar: "Siz ne için bizden uzaklığı arzu ediyorsunuz?"

Seyyid Burhaneddin ona şöyle cevap verir: "Siz olgunluğa ulaşıp yüce mertebelere nail oldunuz. Belki âlemde yaşayanlar sizden nur ve nasip alıyorlar, faydalanıyorlar. Benim gitmekte acele etmemin sebebi şudur; metin ve kuvvetli bir aslan bu vilayete doğru gelmektedir. O bir aslandır, ben de bir aslanım; birbirimizle geçinemeyiz." Bunun üzerine Seyyid Burhaneddin Mevlâna'nın yanından ayrılır. Daha sonra Şems zuhur eder ve Mevlâna'yı bulur.

Daima talebesi Mevlâna'ya "Yüce Allah, seni babanın derecesine ulaştırsın" diye dua eden Seyyid Burhaneddin 1241'de Kayseri'de vefat eder. Mevlâna, *Mesnevî*'sinde ondan şöyle bahseder: "Piş, ol da bozulmaktan kurtul. Yürü Burhân-ı Muhakkık gibi nur ol. Kendinden kurtuldun mu tamamıyla Burhan olursun. Kul yok oldu mu sultan kesilirsin."

Doktoru ve dostu: Ekmeleddin Tabîb

Selçuklular döneminin en ünlü tabiplerinden olan Ekmeleddin Tabib aslen Nahcıvanlı'dır. Doktor Ekmeleddin en-Nahcuvânî, Konya'da Selçuklu sarayında ve I. Alâeddin Keykûbad Dârrüşşifası'nda hekimbaşılık ve müderrislik görevlerinde bulunmakla beraber, devlet adamları ve âlimler arasında sözü geçer ve özel bir yere sahiptir. Döneminde kendisinden "zamanın Hipokrat'ı", "zamanın Eflatun'u", "Anadolu hekimlerinin ulusu", "benzeri bulunmayan" gibi sıfatlarla bahsedilir. Mevlâna'nın müridi ve en yakın dostlarından biridir. Aynı zamanda onun yanından hiç ayrılmayan doktorudur.

Aralarındaki dostluk sebebiyle İbn Sina'nın çalışmalarını izah eden Ekmeleddin Tabib, Mevlâna'yı 100 bin İbn Sina'dan daha değerli görür. Mevlâna'nınsa onun hakkında "Kıyamet günü dünyanın bütün tabiplerinin Ekmeleddin Tabib yüzü suyu hürmetine bağışlanacağını" dediği söylenir.

Mevlâna'nın yazdığı mektuplarda ona ne kadar değer verdiği ve güvendiği görülür. Genelde Ekmeleddin Tabib'in önemli bir devlet adamı olduğunu vurgular ve "sadr-ı kebîr", "melikü'l-hukemâ", "mefharü'l-etıbbâ", "asfâ cevâhiri'l-hayât" gibi övgü dolu sıfatlarla bahseder Mevlâna.

Bir mektubunda ise Mevlâna ondan bir iş ister ve bu işi sadece onun yapabileceğini de belirterek "Çünkü tatlı suyun kıyısı kalabalık olur" der. Dönemin ileri gelen bu iki âlimi birbirlerine büyük bir sevgi ve güven duyarlar. Öyle ki Ekmeleddin Tabip, Mevlâna'nın hastalığı boyunca ve vefatı esnasında onun başından ayrılmaz.

Kâlbin hâlleri, aşk ve Rumi

KEMAL SAYAR

AŞK, EVRENİ VAR KILAN İLAHİ BİR GÜÇTÜR

> Mevlâna Celaleddin Rumi'ye göre aşk evreni var kılan ilahi bir güçtür. Nihai anlamda aşk, yaratıcı olarak Allah'tır, evrenin gayesi ve sürdürücüsüdür; kendisini sonsuz biçimlerde tezahür ettiren bir "gerçeklik"tir.

Kierkegaard'ın felsefi takma adı Johannes Climacus'a göre kendimizi kandırmaktan ancak hayatımızı seçme yeteneğimiz üzerine inşa etmekle kurtulabiliriz. Hayat ancak onun dışında bir şey tarafından anlama kavuşturulabilir; çünkü ancak onun dışında bir şeye hayatımı bağlayabilirim.

Ancak "Mutlak İyi"ye bağlanmakla sonlu iyiliklerin önemi azalır ve varoluşun sorusuna cevap verebiliriz. Bu "Mutlak İyi" Climacus'a göre Tanrı'nın diğer adıdır ve varoluşumuzun her anını anlamlandırmak için hayatımızı bir bütün olarak Tanrı'yla irtibatlandırmamız gerekir.

"Kalb", geleneksel tasavvurda yaşamın ve sorumluluğun merkezi olarak durmaktadır. Peygamberin bir sahih hadisinde, "İnsanoğlunun bedeninde bir et parçası vardır ki, eğer sağlıklı ise bütün beden sağlıklıdır. Eğer hastalıklı ise, bütün beden hastalıklıdır" buyurulur.

Hz. Peygamber daha sonra kalbine işaret etmiştir ve "Bu et parçası, kalbdir" demiştir. Bu örnekler İslam'ın başlangıcından beri kalbin maddenin ötesinde bir şeye delalet ettiğini göstermektedir.

Kierkegaard ve Mevlâna'nın yolları bu kavşakta kesişir. "Mutlak İyi"den ayrı düşüş, Mevlâna'da bambaşka biçimlerde ifadesini bulur. Mevlâna'ya göre, ney insan ruhunun metaforudur.

Ayrılığın feryadı; insan ruhunun "Asl"ından ayrılığıdır. Ney ayrılık acısıyla inler ve evi özler, Sevgili'ye kavuşmak için gün sayar. İnsan ruhu hep özleyiş, bir ayrılık duygusu içindedir.

Hayatın içinde kayıp, ayrılık, keder veya pişmanlık olabilir; mühim olan kişinin bunlara nasıl direndiği, ıstıraba nasıl katlandığı ve her kayıptan ne kazandığıdır.

Aşkın yolculuk, bedensel ve manevi benliğin manevi sınırlarını aşar; sınırların yok olduğu, kişisel kimliğin kaybolduğu, kişinin arzu nesnesiyle sınırlarını yitirdiği bir birlik hâlini simgeler.

Mevlâna'nın manevi psikolojisi

Ney, "Kalb"lerdeki varoluşsal boşluğu yankılar ve feryadıyla teselli ve ümit sunar. *Mesnevî* Tanrı'dan ayrı düşmenin yarattığı ayrılık anksiyetesinin eşsiz alegorisini içeren dizelerle açılır:

Dinle ney'den duy neler söyler sana,
Sızlanır hep ayrılıktan yana:

Kesitler sazlık içinden, der, beni;
Dinler, ağlar: Hem kadın, hem er beni.

Göğsü, göz göz ayrılık delsin de bir,
Sen o gün benden işit özlem nedir.

Her kim aslından uzak düşsün: Arar;
"Asl" a dönmekçin bir uygun gün arar.

Mevlâna'ya göre, manevi yolculuğun amacı insana varlık veren "Aşk", "Rahmet" ve "Güzellik" ile yeniden bir bağ kurma arzusudur. Alt ve üst âlemler, maddi ve manevi varlık arasındaki bu zıtlık, kozmolojik ifadesini beden-ruh, şekil-mana, batın-zahir, duman-hava, okyanus-köpük gibi kavram çiftlerinde bulur.

Mevlâna'nın manevi psikolojisine göre, bizler benliğimizden (yanılsamalı kendiliğimizden) kaçarak kalbimize dönmeliyiz. Bu yüzden ızdırap ve acı çekme, benlik yaşantısının kaçınılmaz sonuçlarıdır.

Varlığın bu düzeyinde an üstesinden gelinemez, o yüzden kişi kalbine dönmeli ve ıstırabı içsel olarak kalbin tam da merkezinde yer alan bir neşeye dönüştürebilmelidir.

"En fazla farkında olan, en fazla acı çekendir" diye yazan Mevlâna'ya göre, insan için en büyük talihsizlik Allah'tan ayrılığın acısını hissetmemektedir. O hâlde insana düşen, bu acıyı ve susuzluğu elde etmek için kendi yetersizliğini ve eksikliğini fark etmektir.

Mevlâna Celaleddin Rumi'ye göre, aşk insanın yüreğinde ikamet eden, çocukları birlik yapan, yaratılmışların hareketlerini motive eden, evreni var kılan ilahi bir güçtür. Nihai anlamda aşk, yaratıcı

Rumi'yi okuyan bir kişi, anında, muhtemel akıl yürütmelerin ötesine geçen temel bir gerçeklik olarak aşk tecrübesinin içine çekilir.

RUMİ'Yİ OKUYAN BİR KİŞİ, ANINDA, MUHTEMEL AKIL YÜRÜTMELERİN ÖTESİNE GEÇEN TEMEL BİR GERÇEKLİK OLARAK AŞK TECRÜBESİNİN İÇİNE ÇEKİLİR.

olarak Allah'tır, evrenin gayesi ve sürdürücüsüdür; kendisini sonsuz biçimlerde tezahür ettiren bir "gerçeklik"tir.

Allah'ın tahtı: "Kalb"

Rumi'ye göre aşk, ima ettiği neşe ve güzelliğin yanında, dinin kalbi ve özü, bütün maneviyatın merkezidir. Rumi'yi okuyan bir kişi, anında, muhtemel akıl yürütmelerin ötesine geçen temel bir gerçeklik olarak aşk tecrübesinin içine çekilir.

Her şeyin ötesinde Mevlâna, insanın kalbinde aşk ateşini tutuşturmak ister. "Ölümlerin en kötüsü, aşksız yaşamaktır" der ve devam eder: "Bu sözler, bu figürler, bu mecazlar daha ne kadar sürecek? Ben ateş istiyorum, kendini ateşe alıştırmanı istiyorum. Ruhunda aşk yangınını ateşleyerek bütün düşünce ve kavramları yok et."

Mesnevî'sinin başında Mevlâna, kendisinden önce yüzlercesinin söylendiğini ve kendisinden sonra da söyleneceğini, ancak iş "aşk" kelimesinin yazılmasına geldiğinde, kalemin paramparça olduğunu söyler.

Tasavvufta "kalb", aynı zamanda Allah'ın tahtı olarak tanımlanır. Bu yüzden, İbn Arabi'ye göre, bir kimse şeylerin doğrusunu kalbiyle anlamaya çalıştığı ölçüde Allah'ı ve kozmosu anlayabilir. Buna karşılık, aklını ve zekâsını takip ettiği ölçüde sürekli bir sınırlama ve daralma içinde olacaktır.

Büyük âlim Gazali, zekâdan kalbe geçmek isteyen talibin en iyi bilinen örneğidir. Beklenmedik bir konuşma yeteneği kaybı, kendisini öğrettiklerine artık gerçek anlamda inanmadığı hususunda ikna etti. Mevki ve makamını terk ederek kesin bir gerçekliğin peşine düştü.

Gerçeği filozoflar, kelam âlimleri ve matematikçilerden oluşan farklı entelektüel grupları arasında aradı. Sonunda, bir içe doğuş yaşantısıyla ancak içselleştirilmiş yoğun bir tasavvufi tecrübe veya lezzetin kendisini şüpheden arınmış bilgiye götüreceğine ikna oldu.

"Kalb": Benlik ve ruh

Tasavvufi literatürde "kalb" genellikle fiziksel kalp organına iliştirilmiş bir sır olarak mütalaa edilir ve ancak bu sırdır ki, insanın içinde doğruluğu ayakta tutar. "Kalb", bedenin ve ruhun ardındaki bütün kudret olarak tanımlanır. Bu yaklaşımda "kalb", benlik ve ruha karşılık gelir.

Bir diğer görüş ise, bütün idrak ve anlamayı kalbe bağlayarak, beynin "kalb" ile ilişkili olduğunu ima eder. Bu görüşte beyin sadece idraki ortaya çıkaran ilave ve yardımcı bir araçtır.

Kalbin tasvirinde Gazali şu betimlemeyi yapar:

"Beden ülke gibidir. Zanaatkârlar vücudun el ve ayak gibi değişik parçalarına benzer. Şehvet ise vergi memuru gibidir. Gadap ve öfke kadı gibidir. Kalb ise sultandır, akıl da vezir. Şehvet vergi memuru gibi her şeyi anlamaya çalışır. Gadap ve öfke tıpkı kadı gibi şiddetli ve cezalandırıcıdır; ve bu yüzden öldürmek ve yok etmek ister. Sultan sadece şehvet ve gadabı değil, aynı zamanda aklı da kontrole ihtiyaç duyar ve bütün bu güçler arasında bir denge kurmak zorundadır. Akıl, şehvet ve gadabın esiri olduğunda, ülke mahv, sultan da yok olur."

Aşk da, "kalb" gibi, akla (intellect) zıt bir kutupta resmedilmiştir. Tasavvuf klasiklerinde aşk ile aklın tezadını işleyen hikâyeler vardır. *Mesnevî*'de Mevlâna aklın baba, nefsin de anne olduğu bir aile kavgası tasvir eder.

Anne, çocuğu hayattaki bütün zorluklardan sakındırmak için yuvada, dizinin dibinde, kucağında tutarak ona zarar verirken; akıl, yani baba, anneye hayata hazırlanması için çocuğu okula göndermesini söyler.

Bu manzara akıl ile nefs arasındaki ilişkiyi tarif etmekte diğer sufilerin de kolaylıkla kullanabileceği bir tasvir sunar. Rumi'ye göre aklın insan gelişiminde çok önemli bir rolü olmasına rağmen, aşkın zifaf odasına girmeye hakkı yoktur.

Mevlâna şöyle yazar: "Akıl, aşka 'Bu dünya, bu evren senin aşamayacağın alt sınıra sahiptir' der. Aşk ise, 'Bir yol var ve ben onu çok defalar geçtim' diye cevaplar."

TURKISH AIRLINES
Miles&Smiles

Miles&Smiles 30. yılında 30 milyon Mil hediye ediyor!

Çekilişe katılarak her ay 100.000 Mil kazanan
30 kişiden biri olma fırsatını kaçırmayın.

30yearsofsmiles.com | 444 0 849

DOSYA | **MAKALE**

KLAVYE KAHRAMANLIĞI

İSMAİL GÜLEÇ

> MEVLÂNA GÜNÜMÜZ İNSANININ HÂLLERİNİ NEREDEN BİLİYORDU? MEVLÂNA GÜNÜMÜZ İNSANINI DEĞİL İNSANIN HÂLLERİNİ BİLİYORDU VE ONU ÇOK İYİ TANIYORDU. UNUTMAYIN, İNSAN HER VAKİTTE VE HER MAHALDE AYNI İNSAN...

İNSAN HER VAKİTTE VE HER MAHALDE AYNI İNSAN...

DOSYA

Karanlığın aydınlıktan daha uzun sürdüğü, gecelerin erken başladığı bu günlerde, milletin adeta akşam olsa da gitsek der gibi doluştuğu kafelerin birinde birkaç samimi arkadaş bir araya gelmiş, laflıyorduk.

Ne mi konuşuyorduk? Ne konuşacağız, birkaç samimi arkadaş bir araya gelince ne konuşursa onları konuşuyorduk. Biraz iş güç, biraz çocuklar, biraz futbol, biraz din diyanet işleri ve çokça da siyaset.

Bir ara söz döndü dolaştı içinde iyilik geçen ve iyilerin anlatıldığı çok seyredilen filmlere geldi. İnsanların duygu dünyasına hitap eden bu filmlerde genellikle bir mazlum olur, bir de zalim. Bazen zalimden bazen de kaderden kahramanımızın hem mazlum hem de mağdur olur.

Mağdurlar genellikle çocuklar, kadınlar, yaşlılar veya engelliler arasından seçilir. Hatta bir hayvan bile olabilir. Bunun nedeni izleyicinin merhamet duygularını iyice kabartmak. İzleyici filmi izlerken kendisini mağdur ve mazlumun yanında görür, onlarla üzülür ve onlar adına kızar, öfkelenir, hatta gözyaşlarını akıtır.

Böyle bir filmi seyreden, sinemadan çıkar çıkmaz hemen birisine anlatmak ister. Bunun iki nedeni vardır aslında. Biri "ben de seyrettim" demek, diğeri "iyilerle ve mağdurlarla birlikteyim, dolayısıyla hem iyi bir insanım hem de dünyadaki kötülükler karşısında ben de bir şeyler yaptım" demek.

Ne gariptir ki dünyanın, ülkenin içinde bulunduğu durumdan ve insanların bu konudaki duyarsızlığından şikâyetçi olduktan sonra hiçbir şey olmamış gibi ya bir önceki hafta gittiği seyahati anlatmaya başlar ya da nerede hangi yemeği yediğini.

Bir müddet duyarlı ve aktif bir vatandaş olarak bir sorunla ilgilenmiş, üzülmüş, eleştirmiş, dolayısıyla sorumluluklarını yerine getirmiştir. Ona göre bu kadar ilgi yeter, maalesef.

İzleyenleri etkisi altına alan bir filmi seyreden bir arkadaş, sözü yeni seyrettiği bir filme getirdi. Filmde yarım akıllı bir baba ile küçük kızı arasındaki sevgiyi köpürterek anlatmaya başladı.

Akıllı denilen adamların sevgiyi bilmediğini, azılı katilleri ve hırsızları küçücük bir kız çocuğunun ve onun yarım akıllı babasının yola getirip adam ettiğini, dünyayı sevginin kurtaracağını söyledi.

Bir diğeri ona hak verdi ve mutat olduğu üzere gazete ve televizyon haberlerinden örnek vererek onu destekledi ve ümitsiz bir tablo çizdi. Bir başkası bu konuda devletin neler yapması gerektiğini anlattı.

Ben de hasta hâlimle sıkıştığım şu muhabbet bitse de eve gidip dinlensem modunda, masanın bir köşesinde söyleye söyleye zorla getirttiğim limonlu çayımı karıştırmaya çalışırken masadakilerden birinin bana baktığını ve pis pis sırıttığını fark ettim.

"Bu konuda *Mesnevî*'de hikâye var mı?"

Gayet ciddi bir şekilde seyrettiği filmden yola çıkarak ahlak dersi veren arkadaşımız biraz bozulup imalı bir şekilde sırıtana bakınca bizimki izahta bulunmak zorunda hissetti kendini. Her ne kadar ben sana gülmedim, İsmail'e güldüm dese de arkadaşımız kırılmıştı bir kere.

Adım geçince bu sefer ben çıkıştım. "Ulan", dedim, "Anlatan o, gülen sensin, konu benimle ilgili değil, ne diye gülersin bre köftehor! Şimdi seni kılıcımla doğrarım" diyordum ki bu sefer sırıtma kahkahaya döndü. Masadakiler de ne olduğunu anlamaya çalışıyordu.

İNSAN AYNI HASTALIKLARLA MALUL OLDUĞU İÇİN MEVLÂNA'NIN SÖYLEDİKLERİ BUGÜNLERE UYUYOR.

Konu nasıl oldu da bu noktaya geldi diye birbirine bakıp durdular. Hepimiz şaşkın şaşkın herife baktık. Adam lütfedip kahkahasına ara verdi, soluklandı, bir müddet sonra da kendine gelince "Durun" dedi, "Anlatacağım".

- Şimdi sen filmi seyrettikten sonra söylediklerinle insanların günlük yaşantıları arasındaki çelişki üzerine bir şeyler anlatıyordun ya!

- Evet, anlatıyordum.

- Evet, tam da onu söylüyordun. O arada ben içimden şimdi İsmail bunları dinledikten sonra kesin *Mesnevî*'den bir hikâye bulur, anlatır konu ile ilgili. *Mesnevî*'den bulamazsa Nasreddin Hoca'dan bir fıkra bulur. Onu da bulmazsa oturur kendi uydurur, diye düşündüm. Uyduracağını düşününce de tebessüm ettim. Konunun seninle ilgisi yok, anladın mı şimdi?

- Hay Allah, dedi öteki. Ben nereden bileceğim aklından geçenleri. Neyse, uzatmayalım bu meseleyi.
Deyip kapattı mevzuyu.

Ama benim meselenin kapatılmasına izin vermem mümkün değildi. Çünkü kaşla göz arasında bizi uydurukçu ilan etti. Tam ağzının payını vermek üzere zihnimdeki tüm garip kelimeleri çağırmaya başlamıştım ki bir arkadaş meraklı gözlerle bana baktı ve çok samimi bir şekilde bir şeyler sorunca bizim verilecek güzel cevabımız kursağımızda kaldı.

- Sahi, bu konuda *Mesnevî*'de hikâye var mı?

Soru bana soruldu ama cevabı benden önce başkası verdi:

- Adam kayınvalide-gelin kavgası üzerine bile hikâye buldu, bu konuda mı bulamayacak?

- O da bir şey mi, dedi, bir başkası. Herif oğlunu doyuramayan anneyle ilgili bile hikâye yazdı be, o ne ki!

Baktım mesele benim etrafımda dönmeye başladı, masaya meze olacağım, kibarca ve usulca sıvışmak için kıvranmaya başladım ve "Dannn" diye ünledim. Dan dedim de aklıma geldi arkadaşlar, çocuklarla işim vardı, hem rahatsızım zaten, bana müsaade, diyerek masadan kalktım. Kalktım ama kahkahalar atan arkadaş hâlâ konuşuyordu:

- Onun aklına şimdi bir hikâye gelmiştir. Onu yazmaya gidiyordur, kesin.

Hızla uzaklaşırken kafede sohbetimize kulak misafiri olduğunu anladığım, umur gördüğü her hâlinden belli, sakalı yüzünü süslemiş, görenlerin kendisine elinde olmadan hürmet ettiği kibarlığı yüz metre öteden fark edilen bir beyefendi kolumdan tuttu, beni kendine doğru çekti ve kulağıma usulca;

- Evlat, *Mesnevî*'de köpeğinin ardından ağlayan adamın hikâyesini oku, dedi.

Çok teşekkür ederim dedikten sonra yoluma devam ettim. Derken aklıma "Bu adam da kim" sorusu geldi ve arkamı dönüp adama yönelecek oldum ama yerinde yeller esiyordu. Yer yarıldı içine girdi sanki. Bir ara rüya gördüğümü bile düşündüm.

Uyanıkken kalabalık ve gürültülü bir kafede ayakta yürürken de rüya gördüğüme kendimi ikna edemediğim için adamın kim olduğunu ve nasıl birden kaybolduğunu düşünerek eve geldim ve bahsettiği hikâyeyi *Mesnevî*den buldum.

Toprak için boş yere kan akıtılmaz*

Adamın birinin bir köpeği varmış, köpek bir gün ölmüş. Adam köpeğinin ardından ağlayıp inlemeye başlamış. "Ah benim güzel köpeğim" diyormuş, "Sen ne güzel bir arkadaştın." O sırada sokaktan bir dilenci geçiyormuş. Sormuş adama:

- Neden ağlıyorsun be adam! Bu söylediğin ağıtlar kimin için?

Adam cevap vermiş:

- İyi huylu bir köpeğim vardı, işte şurada, öldü ve yol ortasında yatıyor. Gündüz benim av köpeğimdi. Geceleri ise evimi beklerdi. Avlarımı yakalar, hırsızları kaçırırdı.

- Peki, neden öldü? Avda mı yaralandı, yoksa hırsızlar mı öldürdü?

- Hayır, açlıktan öldü.

- Vah vah, çok yazık... Ama sen bu ölüme sabret. Allah sabredenlere yardım eder, diyerek teselli etmiş. Tam ayrılacakken adamın yanında bir torba görmüş ve merak edip sormuş:

- Bu torba da nedir? İçinde ne var?

- Dün geceden artan ekmek...

- Peki, köpeğine neden o azıktan ve ekmekten vermedin?

- Onu, ekmek verecek kadar çok sevmiyordum. Bana kimse ekmeği parasız vermiyor. Ama gözyaşı parasız... Bunun üzerine dilenci adama dönerek:

- Ey içi boş, hava dolu tulum! Toprak senin başına! Sana göre ekmeğin kenarı gözyaşından daha mı iyi? Gözyaşı kandır, kederle su olur. Ekmek ise topraktandır, boş yere toprak için kan akıtılır mı?

Şimdi size soruyorum. Seyrettiği filmdeki insanlar için üzülüp ağladığı hâlde aynı durumdaki kapı komşusunu veya sokakta karşısına çıktığında yolunu değiştiren veya başka işle meşgul olanların yaptığının ekmeği olduğu hâlde vermediği için ölen köpeğinin arkasından ağlayan adamdan ne farkı var?

Akrabaları ve komşuları için yapılması gerekenleri yapmayıp vicdanını azıcık rahatlatmak için üzülüyormuş gibi yapanlar içi boş tulum değil de nedir?

Sakinlerinin dışında içeri kimsenin giremediği sitelerde oturan, özel araçlarla gittikleri özel okullarda okuyan, Buda gibi her şeyi tam ve eksiksiz olan ve günlük yaşantılarında hiçbir şekilde bir deli ve yetimle temas etmeyen, arkadaşlarının bile zihinsel engelli veya otistik çocuklarına tahammül edemeyen insanların seyrettikleri bir filmden sonra ahkâm kesmeleri ve dünyaya nizamat vermeleri ile bayat ekmeği olduğu hâlde vermeyip ölümüne neden olduğu köpeğin ardından gözyaşı dökenler arasında bir fark var mı sizce?

Şimdi aklınıza şöyle bir soru gelebilir. Mevlâna günümüz insanın hâllerini nereden biliyordu? Mevlâna günümüz insanınınkini değil insanın hâllerini biliyordu ve onu çok iyi tanıyordu. İnsanın zaaflarını, hastalıklarını, eğilimlerini ve bunların nelere yol açabileceğini bildiği için bir mürşit olarak hem devrindekileri hem de bizleri uyarıyor.

Unutmayın, insan her vakitte ve her mahalde aynı insan... Ve aynı hastalıklarla malul olduğu için Mevlâna'nın söyledikleri bugünlere uyuyor. Yarınlara da uyacak.

Son sözümüz de şu olsun: *Mesnevî* sadece geçmişi anlatan bir kitap değil, insanı anlatan bir kitaptır. İnsanı tanımak istiyorsanız *Mesnevî*'yi okuyacaksınız. İnsanı tanımadan kendimizi bilemeyiz, vesselam.

MESNEVÎ SADECE GEÇMİŞİ ANLATAN BİR KİTAP DEĞİL, İNSANI ANLATAN BİR KİTAPTIR. İNSANI TANIMAK İSTİYORSANIZ *MESNEVÎ*'Yİ OKUYACAKSINIZ.

* Köpeği açlıktan ölen bedevinin hikâyesi, 5. Cilt, 477-493. *Beyitler.*

“Bize çok az zaman tanıyın”

VakıfBank Özel Bankacılık

Çünkü kısacık bir zaman diliminde sizin için yapabileceklerimizin sonu yok. Dilediğiniz an kolayca ulaşabileceğiniz uzman portföy yöneticilerimizle tüm finansal ihtiyaçlarınıza anında çözüm buluyoruz.

VakıfBank, Yanındaki Güç.

vakifbank.com.tr

VakıfBank Özel Bankacılık

/vakifbank

DOSYA | **RÖPORTAJ**

BENİM MÜZİĞİM EZANLA BAŞLADI

RÖPORTAJ ::
LACİVERT YAZI İŞLERİ :: SAMİ SAVNİ ÖZER

SAMİ SAVNİ ÖZER KİMDİR?
1950 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Sami Savni Özer tasavvuf müziği sanatçısıdır. Erken yaşlarında dönemin ünlü bestekârlarından dersler aldı. 13 yıl boyunca Üsküdar Musiki Cemiyeti'nde Klasik Türk müziği eğitimi gördü. 1974 yılında düzenlenen Altın Ses yarışmasında Türk sanat müziği dalında ödül alan Özer, İstanbul Radyosu'nda da görev aldı. Daha sonraları tamamen tasavvuf müziği ve dinî musikiye yöneldi. Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı'nda Cerrahi postnişini Sefer Dal'ın yönlendirmesi ve teşvikiyle tasavvuf müziği alanında birçok çalışmaya imza attı.

Şeb-i Arus ayin ve törenlerinin düzenlendiği aralık ayı Ramazan'dan sonra tasavvuf müziğinin de en görünür olduğu zaman dilimi sanki. Dinî ve tasavvufî müzik ise son 20-30 yıldır bir hayli popüler oldu; bir kenara atıldığı yakın tarihimize göre daha çok dinlenir, duyulur, yayınlanır, meşk edilir oldu. Tasavvuf müziği denilince ülkemizde ilk akla gelenlerden biri Sami Savni Özer. Tasavvuf müziğini daha sık duyacağımız bu ayki sayımızda dinî musikimizin yaşayan en meşhur seslerinden biri olan Özer ile yakın tarih tasavvuf müziğimizle birlikte kendi macerasını da konuştuk.

Tasavvuf musikisi denilince akla ilk gelen isimlerdesiniz. Sizin tasavvuf müziği hikâyeniz nasıl başladı? Uzun süre ihmal edilen bu müziğe siz nasıl çekildiniz?

Müziğe 61 yıl önce 8 yaşındayken okuduğum ilk ezanla, ikindi ezanıyla başladım. Ezana başlayınca cami kuşu olduk; 11-12 yaşlarına kadar okudum, müezzinlik yaptım. O zamanlar saat 5 civarında radyoda akşam fasılları çalardı. Ailemde müzisyen yoktu. Ben de teneke çalarak başladım bu işe. Sonra 16-17 yaşlarımda bir düğün salonunda orkestrada amatörce şarkı söylemeye başladım. Askere gitmeden önce Paşabahçe'de Sultan III. Mustafa Camii'nde müezzinlik yapıyordum. Dönüşte de bir seneye yakın devam ettim, sonra ayrıldım.

Döndükten sonra Bestekâr Amir Ateş hocayla tanıştım. Amir hoca beni Üsküdar Musiki Cemiyeti'ndeki Emin Ongan hocaya götürdü. Hem cemiyette hem evinde 12 yıl talebesi oldum. Türk musikisini Emin hocadan öğrendim. 1974'te Altın Ses Yarışması'na girdim. Her dalda kategoriler vardı. Ben sanat müziği dalında birinci oldum ve İstanbul Radyosu'na sözleşmeli sanatçı olarak girdim. İki sene çalıştıktan sonra ayrıldım. Müzik yılları böyle devam etti.

Sonra 1986'da bir gün Karagümrük'te Safer (Dal) Efendi'nin evladı olduk. Ondan sonra tasavvuf hayatı başladı. Tasavvuf müziğini ondan öğrendim. Onun sayesinde besteler de yaptım. Ondan öğrendiğim tasavvuf ve müziği İslam'ın hakikatini anlatıyordu. Dışarıda uyduruk uyduruk şeyler anlatıyorlar. Ne ayet ne hadis desteği göstermeden "sağa baktın günah, sola baktın günah" diyorlar. Herkes kendi şahsi görüşüne göre "haram" diyor. Haram

MÜZİĞE 61 YIL ÖNCE 8 YAŞINDAYKEN OKUDUĞUM İLK EZANLA, İKİNDİ EZANIYLA BAŞLADIM

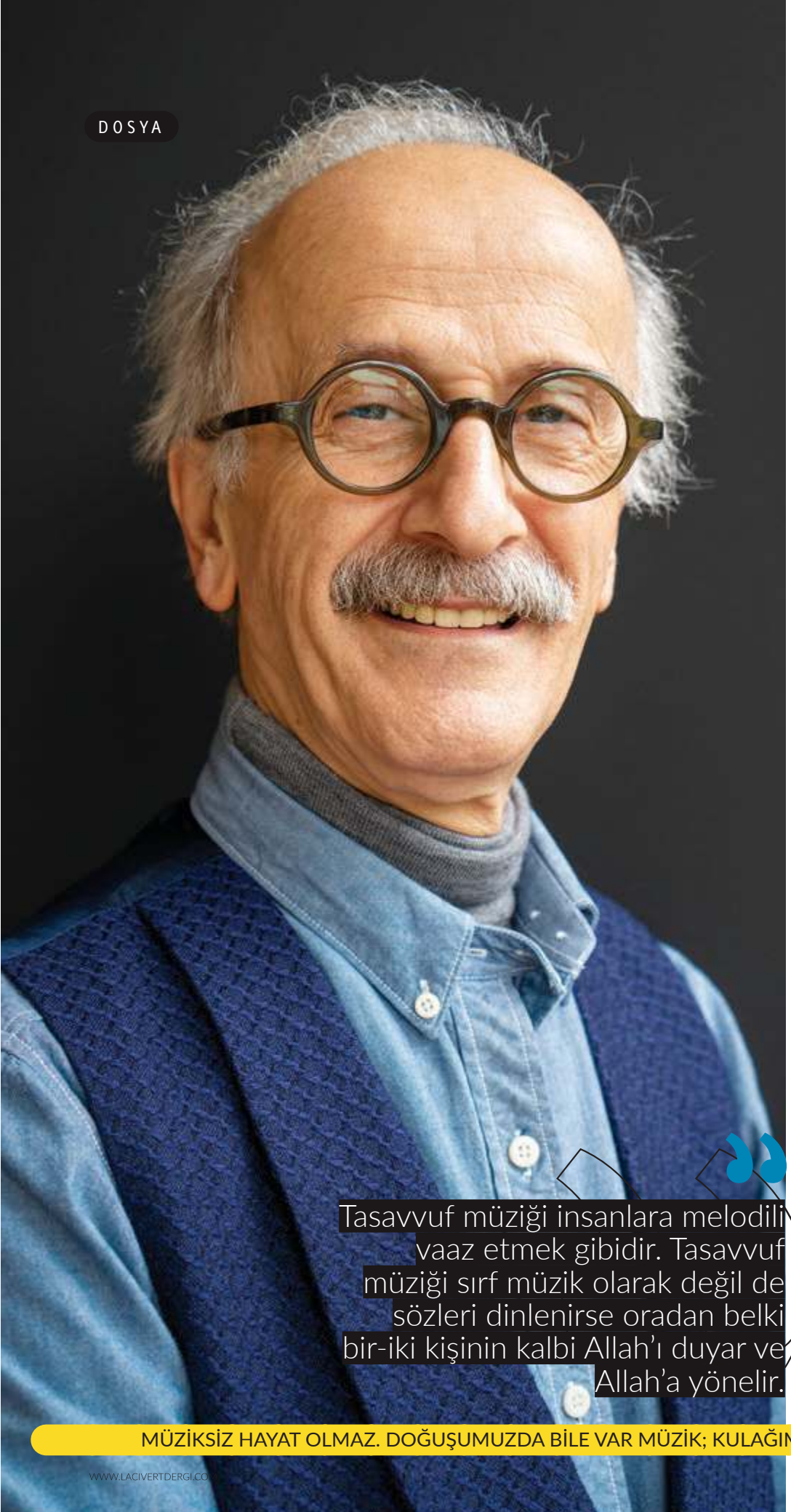

> Tasavvuf müziği insanlara melodili vaaz etmek gibidir. Tasavvuf müziği sırf müzik olarak değil de sözleri dinlenirse oradan belki bir-iki kişinin kalbi Allah'ı duyar ve Allah'a yönelir.

olmayan şeye haram demek de şirktir biliyorsunuz.

Safer Dal ile tanışmanız sizin için hem müzik hem maneviyat açısından dönüm noktası olmuş sanırım. Tasavvuf müziği ile popülerlik kolay iş olmasa gerek.

Safer Efendi ile 1986'dan 1999'a kadar birlikteydik. İlk albümüm 1992'de çıktı. Ondan önce ilk büyük konserimi Abdi İpekçi'de vermiştim. Bosna Hersek savaştan henüz çıkmıştı. Kazanılan para onların yararına kullanıldı. Ardından albümler peş peşe geldi; *Ey Allah'ım 1*, *Ey Allah'ım 2* ve *Ey Allah'ım 3*. *Ey Allah'ım 3*'ten sonra 1999'da Safer Efendi beni yetim bırakıp âlem-i cemale gittiler. Ondan sonra bir teklif geldi ve *Divane Gönlüm* albümünü yaptım. Daha sonra 2000 yılında *İnliyoruz Hasretinle* ilk senfonik albümüm. Bostancı Gösteri Merkezi'nde üç tasavvuf klibi de çektik. Star ve Kral TV'de yayınlanınca gençler de çok sevdi. Rumeli Hisarı konserlerini biliyorsunuz; 2002- 2003 yıllarındaydı. ABD'den Bosna'ya kadar uzanan geniş çapta yurt dışı konserlerim oldu. Sonrasında Polat Yağcı'dan *Alimallah* albümü çıkarttık. O da tam senfonikti; 111 kişi çaldı bu albümde ama maalesef bu ülkede sanatın ve sanatçının kıymeti bilinmiyor. O albüm, dünya raflarında yer alan bir albüm. Şimdi menajerliğimi Polat Bey yapıyor. Bu şekilde erenlerin himmetiyle yetiştik.

"Benim müzikle bağım ezanla başladı" demiştiniz. Müezzinlik dönemlerinizden biraz bahsedebilir misiniz? Sizi müziğe nasıl yaklaştırdı?

Aile baskısıyla falan değil, bizim mahallede güzel sesli bir imam

vardı. Ben de mahallede ezan okumaya başladım. Vakitli vakitsiz okuyunca yaşlı teyzeler şaşırıyordu, "Daha yeni namaz kıldık" diyorlardı. O beni hiçbir kırmazdı. "Hadi çık oku Sami" derdi. O işe öyle başladım. Bir müddet lakabım "ezancı" diye kaldı. Ezanla ve dinî musikiyle başladı aslında benim müziğim.

Dinî musikide herhâlde hazıra konmadınız. Bir dönem yasaklı olduğunu biliyoruz. O süreç nasıl gelişti? O dönem bu musikiyi kimler korudu?

O dönemde dinî musikiyi koruyan Safer Efendi'dir. Bugün Karagümrük'teki vakfımızda 5 binin üzerinde repertuar var. Bunları toparlayan Safer Efendi'dir. O zaman böyle şeyler yoktu. Bir de Hüseyin Sebilci, Salâhî Dede, Cüneyt Kosal gibi az sayıda insan devam ettiriyordu. Bugün tasavvuf musikisi dünyada varsa, dünyanın neresine gidersen git bütün okullar Karagümrük'ten almıştır.

Safer Efendi vakıfta bir ekip çalışması oluşturmuş sanırım.

Orkestra ustası Aslan Hepgür'dü. Allah rahmet eylesin. Abdi Coşkun kıymetli kardeşim Ahmet Özhan gibi isimler oranın müdavimiydi. Pazartesi günleri de müzik meşki var. Meraklı gençler, heves edenler gelip öğreniyorlar. Şöhret için gelirlerse bir ay gelirler, ikinci ay gelmezler. Büyük emekler tabii, öyle kolay değil. Meşke gidip geliyorduk ama bazen 25 kuruş otobüs parasını bulamıyorduk. Hamallık bile yaptım, her işi yaptım. Ailemin durumu o kadar iyi değildi. Biz geldik, gidiyoruz, şimdikiler çok şanslı. Bu işin kıymetini bilsinler.

Tasavvuf müziği dediğimiz şey herhâlde sadece ilahilerden ve ayinlerden oluşmuyor. Çok daha geniş olsa gerek.

Tasavvuf müziği, ayet ve hadis tercümelerinden, birtakım zatların ilham ve doğuşla söylediklerinden yapılan şiirlerin müziğe ve melodiye aktarılmasıdır. Tasavvuf müziği sadece ilahi ve naatlardan ibaret değil; kaside, tekke musikisi, cami musikisi, Mevlevi ayinleri, duraklar, kasideler, naatlar, ilahiler, temcit, salat-ü selam, doğuş, nefes, gazel gibi çok şey var. Âcizane düşünceme göre tasavvuf müziği insanlara melodili vaaz etmek gibidir. Tasavvuf müziği sırf müzik olarak değil de sözleri dinlenirse oradan belki bir-iki kişinin kalbi Allah'ı duyar ve Allah'a yönelir.

Böyle şeyler oluyor mu gerçekten?

Bir defa Niğde'den, bir üniversite öğrencisinden mektup geldi bana. Diyor ki: "Ben dinle pek alakası olan bir çocuk değildim. Bir müzik markete gittim. Tarkan'ın, yabancı şarkıcıların albümlerini aldım. Bir de öylesine *Ey Allahım 1*'i aldım. Dinledikten sonra namaza başladım. Kendime şaşırıyorum." İşte bunlara vesile oluyor, bir kapı açıyor. Milyonlara konser versem bu kadar mutlu olmazdım. "Hayra vesile olmak, hayrı yapmak gibidir" der Peygamberimiz. Onun sevabından bize de veriyor Allah. Bunun gibi bir sürü örnek var.

Tasavvufi ve klasik musikinin göz ardı edildiği dönemler vardı. Siz o zaman dinleme, meşk etme şansı bulabiliyor muydunuz?

Ben ilkokuldan sonra Türk müziğini çok sevmeye başladım. Benim zamanımda 45'lik plaklar vardı. O zamanın ekolü Gönül Akkor'du. Benim de en sevdiğim sanatçı oydu. Hâlâ çok hasta, Allah şifa versin. Ondan sonra Muazzez Abacı ekolü geldi. Sonra da maalesef hiç sanatçı yetişmedi. İş, maddeye dönüştü artık.

TASAVVUF MÜZİĞİNDE SÖZLERİ DİNLESİNLER, SÖZLERE DİKKAT ETSİNLER, NASIL Kİ ARİFLERİN SOHBETİNİ DİNLİYORUZ LEZZET ALIYORUZ, BU MUSİKİ DE ONLARIN SÖZLERİNDEN ALINMIŞTIR ZATEN, O YÜZDEN BU SÖZLERİ DE ONLARI DİNLİYOR GİBİ DİNLESİNLER.

Bir kere bana sordular, sinirlendim: "Artık tasarruf müziği var, tasavvuf müziği yok" dedim. İş buna dönüştü daha çok. Nihayetinde müzikle insanları sevindirebiliyorsan ne mutlu. Adam vaaz dinler namaza başlamaz ama ilahi dinler namaza başlar.

Peki, sonrasında bu müziğin neşvünema bulması, gelişmesi, yayılması nasıl oldu?

Tasavvuf müziği ilk önce bir kalıp içindeydi. Klasik Türk müziği enstrümanlarıyla yapılıyordu. Onun da belirli bir dinleyici kitlesi vardı. Onun dışına çıkmıyordu. Bir albüm çalışmamı dinleyen Safer Efendi bir gün şöyle dedi: "Kemanları kullan, ritimleri artır. Tasavvuf nedir? Gönül çalmaktır." Onları koydurdu efendi ve çok beğenildi. Ama sonrasında "arabesk" bulup eleştirenler, "Böyle Orhan Gencebay gibi oldu, ne güzel seni dinliyorduk" diyenler de oldu.

Sonra çalışmalarınıza Batılı formlar da girmeye başladı ama...

Safer Efendi hayattayken. "Kemanları bundan sonra biraz artır, ritimler ilave et" dedi. Tabii, yarı senfonik çalışmalara başladık. Orada zaten... Sevdirmek burada, Safer Efendi sayesinde başladı. Senfonik eserler hazırlayınca bir gün pop sanatçılarından biri yanıma geldi. Albümün başında arp çalıyor; dinleyince çok şaşırmış. Popçusu, rock'çısı, Bağdat caddesinde hanımlar "Aman hocam" diye söyleniyorlar, "Resmen canlı orkestra var" diye. Orkestranın içinde Türk müziğine ait enstrümanlar var. Tamamen Batı formatında değil. İlahilerin hiçbir orijinalliğini bozmadan... Tezyinatın Kuran'ı süslemesi gibi orkestra da müzik için böyledir. Muhabbetle dinlenir.

Bu sizi daha geniş kitlelerin tanımasını da sağladı sanırım.

DOSYA

Sami Savni Özer

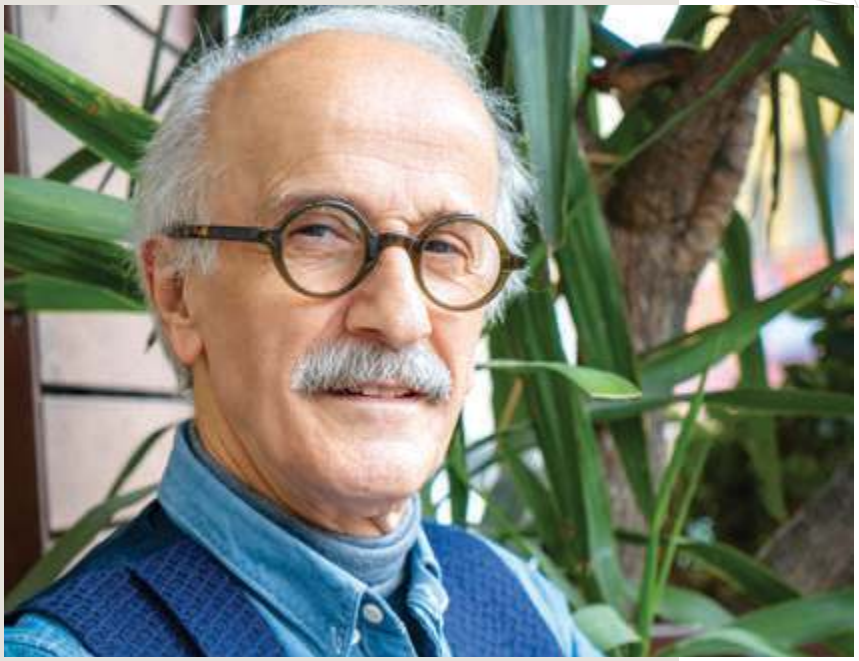

BİR ŞARKI DİNLERSİN, GÖZÜN YAŞARIR, AĞLARSIN, NİYE? ORADA BİR SES DUYAR SENİN RUHUN, O "ELESTÜ BİRABBİKÜM?" (BEN SİZİN RABBİNİZ DEĞİL MİYİM?) HİTABINDAKİ GÜZEL SESTEN BİR ŞEYLER DUYARSIN, ODUR.

FOTOĞRAF :: İSA ARSLAN

KONUŞMA TONUNDA BİLE MAKAM VARDIR. MÜZİK TABİATIMIZDA VAR

Ardından bir de MFÖ ile çalışmalarınız oldu; pop dinleyenler de sizi tanıdı.

MFÖ ile de çalıştık. Tabii, onlara da söyledim bunu. Bir gün Mazhar geldi. Safer Efendime yeni bir çalışmaları için tasavvuf müziği bilen ve okuyan biriyle çalışmak istediklerini söyledi. Safer Efendi de bana yönlendirdi ve sonra çalışmaya başladık. Onlar da "Sağ olasın, senin sayende yeni kitlelerle tanıştık" dediler.

Sizlerin dışında tasavvuf müziğini yaşatanlar var mıydı?

Benden önce kıymetli kardeşim Ahmet Özhan, hakikaten bu işe yöneldi. Bir sürü gencin bu işi sevmesinde büyük katkısı var. Ciddi olarak bu işi yapan isimlerden Mustafa Demirci, Mehmet Emin Ay, Halil Necipoğlu var. Bazı isimleri özellikle söylemiyorum, Safer Efendi'nin oradan öğreniyorlar ama ilk defa kendileri yapmış gibi gösteriyorlar. Ben bildim bileli Enderun usulü hep var. Siz de gelip orada öğrendiniz oysaki.

Dinî musikide de rekabet var demek ki?

Kıskançlık her yerde var. Tasavvuf musikisine yakışmasa da maalesef yapanlar var. Belediye programlarında da çok oluyor bu durum. Önemli isimleri çağırmayan belediyelerle nasıl kültür olur.

Şebi Aruz törenlerine katılan isimlerden birisiniz. Sizin için ne ifade ediyor?

Hz. Mevlâna, Allah dostu, Resulullah aşığı büyük bir insan. Tasavvufta tarikatlar vardır biliyorsunuz. Meşrepleri ayrıdır ama nihayetinde yaptıkları şeyler aynı yere toplanır. Hz. Mevlâna, aşkı bu yolla insanlara sevdirdi. Şuna da dikkat etmek lazım, Mevlevilik ayrı bir din değildir. Ona bu açıdan iftira atılmaması gerekir. Bir kere Safer Efendi ile gittim Konya'ya. Orada yapılan sema ayinleri gerçekten muhte-

şem. O zaman çok duygulandım. İstanbul'da yapılan Şeb-i Arus törenlerine de katıldım. İnsanlar gerçekten çok etkileniyor bu etkinliklerden. İstanbul'da da benzerlerini yaptık. "İstanbul'da Mevlâna etkinliği olmaz" diye karşı çıkanlar oldu ama bir evliyayı her yerde anabiliriz.

"Musiki haramdır" ya da "mubah değildir" diyenler var. Siz ne düşünüyorsunuz?

Müzik haram değildir, Safer Efendi de anlattı bunu defalarca. Müzik nereden geliyor, bir kere bunu biliyorlar mı? Müzik, ruhlar yaratıldığındaki ilk sesten gelir. Kısmeti olanlar hep alıyorlar bunu. Bir müzik dinlersin, şarkı dinlersin gözün yaşarır ağlarsın. Niye? Orada bir ses duyar senin ruhun, o "Elestü bi-rabbiküm?" (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) hitabındaki güzel sesten bir şeyler duyarsın, odur. Allah'ın insanlara bir hediyesidir müzik. Kuran'da hiçbir ayette, hiçbir hadiste müzik haram diye bir şey yok. Yaptıkları o kadar büyük günah ki; Allah'ın haram demediği şeye haram demek küfre gitmektir.

Yeri geliyor niyete göre o da ibadet hükmünde olabiliyor değil mi?

Tabii, imamlar, müezzinler, hafızlar makamla okuyorlar... Ben Paşabahçe'de müezzinken bütün mevlitlere çağırırlardı. Onda da müzik var çünkü. Muzaffer (Ozak) Efendi'ye bir gün Amerika'da biri "Müzik haram" demiş, o da "İsmin ne senin" diye sormuş. Adam "Kemal bilmem ne" demiş. "Bak şimdi sen ismini söylerken uşşak makamı yaptın" demiş Muzaffer Efendi...

Konuşma tonunda bile makam vardır. Müzik tabiatımızda var. Müziğin haramı, helali şudur: Büyüklerin (velilerin, âşıkların, ariflerin) sözü söz konusuysa müzik aşığın aşkını, fasıkın fıskını artırır. Bir müzik seni Allah'a yönlendiriyorsa, aklına Medine Arafat ya da bir Allah dostu geliyorsa o müzik helaldir kardeşim. Ama aklına şeytanlık geliyorsa haramdır. Allah ıslah etsin hepimizi... Biliyorsunuz sırf müzik değil, başka şeylerde de öyle...

Benim bas gitarist arkadaşım vardı, orkestrada -o zamanlar saçları uzun- dedi ki "Samiciğim ben de namaz kılmak istiyorum ama korkuyorum camiye gitmeye bir şey söylerler diye." "Gel gidelim cumaya" dedim, gittik. Her şey güzel, kıldık namazı, tam çıkıyoruz, seksen yaşına yakın bir amca "Böyle camiye mi gelinir, böyle geleceğine gelme" dedi. "Neden" dedim ben. "Blue jean pantolonla camiye mi gelinir" dedi. "Sen ne zamandan beri namaz kılıyorsun" diye sordum, "Doğduğumdan beri kılıyorum" dedi. "Peki bir ihlas oku da dinleyelim", okuyamadı. Sonra gel ben sana bir Kuran okuyayım dedim, okudum, o zaman cemaat "Sizin gibiler yüzünden bu gençler camiden kaçıyor" diye amcayı azarlamasın mı. Yani her şeyde "yanlış, haram" algısı var bizde ne yazık ki.

Din anlayışımız içinde bu şekilde estetik, musiki, gusto, zarafet, nezaket gibi uyumlu şeyleri böyle böyle ıskalıyor muyuz yoksa?

Belki zamanında bilinçli bir şekilde ıskalamışlar. Tasavvuftan arıtmışlar her şeyi. Oysa İslam; muhabbet, sevgi dini... Ben çok şahit oldum; alkolik biri vakfa gelse Muzaffer Efendi kapıdan çevirmez ona bir kahve yaptırırdı. Ve o adam sonra tövbe ederdi. O yüzden herkese muhabbetle yaklaşacaksın. Ve kendini hep nefis olarak aşağıda göreceksin. Şimdi herkes kendini ötekinden yüce görüyor.

GÜZEL SES, GÜZEL MUSİKİ DEMEK... MESELA RESULULLAH EFENDİMİZ, NEDEN EZANI HZ. BİLAL'E OKUTTU? GÜZEL SESİ OLDUĞU İÇİN. YANİ O ZAMANLARDAN BERİ MUSİKİ VAR.

Müziğin ve tasavvuf musikisinin dindeki, evrendeki, kâinattaki ve fıtrattaki yeri nedir sizce?

Güzel ses, güzel musiki demek... Mesela Resulullah Efendimiz, neden ezanı Hz. Bilal'e okuttu? Güzel sesi olduğu için. Yani o zamanlardan musiki var. Sonra Peygamber Efendimiz Medine'ye teşrif ederken Medine halkı "Tala el Bedru" ile karşıladılar onu, yani müzikle. Müzik hayatımızda var. Müziksiz hayat olmaz. Doğuşumuzda bile var müzik. Doğduğumuzda kulağımıza ezan okuyorlar. Tasavvuf müziği tekke musikisidir. Bu musikiler, cami musikisine göre farklıdır. Ritimle kaside okuyorsunuz, zikir içinde uyumlu olarak. Mesela bir sürü meşhur hafızlar geliyor, veriyorsun kasideyi olmuyor, zikri öldürüyor. Tekke tarzı farklıdır ve o kadar çok okuyan da yok. Ahmet Özhan var mesela. Tasavvuf musikisini söylemem ve insanların ne güzel okumuş demesi de esas mesele değil. Orada sözlere bakmak gerekiyor, önemli olan odur. Bu musiki sözlerle anlamlıdır.

Siz tasavvuf musikisini konservatuarda değil, doğrudan yaşandığı ortamda öğrendiniz...

Evet, hâl olarak öğrendik, önce kendimizi okumayı öğrendik. Ağlamayı öğrendik.

Peki, bu müziğe ilgi duyanlara nasıl dinlemelerini tavsiye ediyorsunuz?

Tasavvuf müziğinde sözleri dinlesinler, sözlere dikkat etsinler, nasıl ki ariflerin sohbetini dinliyoruz lezzet alıyoruz, bu musiki de onların sözlerinden alınmıştır zaten, o yüzden bu sözleri de onları dinliyor gibi dinlesinler. ■

Alo Albaraka
0850 222 5 666
albaraka.com.tr

albaraka
değerlerinize değer katıyoruz

Mevlâna'nın yaşadığı dönemde Anadolu'da kültürel hayat

HAŞİM ŞAHİN

> Dervişler kuruluş devrinden itibaren Anadolu Selçuklu topraklarında oldukça aktiflerdi. Sultanlar dervişlere ve fakihlere yakınlık gösterdiler, ilim ve kültürün gelişmesinde onların tecrübelerinden faydalandılar. Vefatlarından sonra da Mevlevilik, Bektaşilik, Vefailik, Kalenderilik gibi tarikatlar vasıtasıyla Anadolu'nun tasavvufi hayatına da yön verdiler.

Malazgirt Savaşı'ndan kısa bir süre sonra İznik'te kurulan Türkiye Selçukluları İslam kültür ve medeniyetinin gelişmesine önemli katkı sağlamışlar, bu devlet bünyesinde yaşayan ve bugün her biri ayrı birer abidevi şahsiyet olarak kabul edilen Şeyh Mecdüddin İshak, Muhyiddin İbn Arabî, Evhâdüddin Kirmânî, Baba İlyas Horasani, Mevlâna Celâleddin Rûmî, Sadreddin Konevi, Sarı Saltık, Ahi Evran, Hacı Bektaş Veli gibi isimler Moğol İstilası öncesi ve sonrasında Anadolu'nun kültür ve irfan hayatına yön vermişlerdi.

Sultanlar dervişlere ve fakihlere yakınlık göstermişler, ilim ve kültürün gelişmesinde onların tecrübelerinden faydalanmışlardı. Sözü edilen bu şahsiyetlerin pek çoğu kendi isimleriyle anılan tasavvufi ekollerinin kurucusu olmuşlar, onların vefatlarından sonra Mevlevilik, Bektaşilik, Vefailik, Kalen-

MEVLÂNA, ESERLERİ VASITASIYLA DERİN TESİRLER BIRAKTI

derilik gibi tarikatlar vasıtasıyla Anadolu'nun tasavvufi hayatına da yön vermişlerdi.

Dervişler kuruluş devrinden itibaren Türkiye Selçuklu topraklarında oldukça aktiflerdi. Mevlâna'nın gelişinden kısa bir süre önce yaşayan, Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile I. İzzeddin Keykâvus'un hocası Şeyh Mecdüddin İshak dönemin önemli şeyhlerinden biriydi. Her iki sultan üzerinde de büyük bir nüfuza sahip olan Şeyh Mecdüddin İshak, bilhassa İzzeddin Keykâvus'a yakınlık göstermiş, savaşlarda bile yanından ayrılmamış, fütüvvet teşkilatının yapılanması sırasında Abbasi halifesi Nâsır Lidinillah'a elçi olarak gönderilmişti. Sultan da bu yakın dostunu ödüllendirmek için, istediği kişiyi fütüvvete kabul etme yetkisini vermişti.

Anadolu'nun deruni kültürünü mayalayan dervişler

Mecdüddin İshak'ın yakın dostu Muhyiddin İbn Arabî de Türkiye Selçukluları devrinde Anadolu'ya gelen önemli sufilerden biriydi. Şeyhü'l-Ekber unvanıyla da bilinen İbn Arabî, 1165'te Endülüs'ün güney doğusundaki Mürsiye'de doğmuş, çocukluğundan itibaren sufîyane hayatla iç içe yaşamış, daha küçük yaşlarda İbn Tufeyl, İbn Rüşd, İbn Zühr gibi pek çok ilim erbabını etrafına toplamıştı. Hayatının büyük kısmını seyahat ederek geçiren ve pek çok talebe yetiştirdiği bilinen İbn Arabî'nin en önemli seyahati Endülüs'e bir daha dönmemek üzere 1200 yılında hac niyetiyle çıktığı seferiydi.

Bu, Selçukludan Osmanlıya uzanacak vahdet-i vücud öğretisinin temellerinin atıldığı seyahatti. İlk haccını yaptıktan sonra, Ebu Medyen el-Mağribî'nin yaşadığı Becâye'ye gelen, ertesi yıl tekrar yola çıkarak Tunus, Mısır, Kudüs üzerinden Mekke'ye giderek burada iki buçuk yıl kaldıktan sonra Bağdad'a, oradan da Musul'a geçen İbn Arabî, 1204'te Şeyh Mecdüddin İshak ile birlikte Urfa, Diyarbakır, Sivas üzerinden Malatya'ya geldi. Daha sonra Konya'ya gelerek bir süre burada yaşadı. Bu süreçte seyahatlerine devam eden şeyh, sırasıyla Halep, Kudüs, Mısır, Mekke ve Bağdat'a gitti, burada Şeyh Sühreverdî ile görüşüp tekrar Konya'ya döndü. İbn Arabî, Mecdüddin İshak'ın da etkisiyle I. Gıyaseddin Keyhüsrev devrinden beri Selçuklu sarayını yakından tanıyordu. İshak ölünce onun küçük yaştaki oğlu Sadreddin Konevî'nin himayesini üstlendi.

> MEVLÂNA ANADOLU'NUN SİYASİ VE EKONOMİK OLARAK ÇÖKÜNTÜ İÇERİSİNDE OLDUĞU KARIŞIK BİR DÖNEMDE MOĞOLLAR İLE SELÇUKLULARIN ARASINDA BİR BARIŞ ORTAMI OLUŞTURMAYA ÇALIŞMIŞTI.

İbn Arabî'nin temsil ettiği Ekberî düşünce kendisinden sonraki dönemde Anadolu başta olmak üzere bütün İslam dünyasında büyük tesirler uyandırdı. Talebeleri İbn Savdekin, Sadreddin Konevî, Afifeddin Tilemsânî vasıtasıyla değişik bölgelerde fikirleri yayıldı. Bu ekol ikinci kuşaktan Dâvûd-i Kayserî vasıtasıyla Osmanlı topraklarında temsil edildi.

Selçuklu'yu fazlasıyla etkileyen bir mutasavvıf

Türkiye Selçuklu kültür hayatını etkileyen bir diğer mutasavvıf Evhadüddîn Kirmânî idi. Tasavvufi terbiyesini Ahmed Gazzâlî mektebine bağlı Şeyh Rükneddin Sucasî'den tamamlayan Kirmânî aşk, cezbe ve semaya önem veren bir mutasavvıftı. 1204 yılında Anadolu'ya geldiğinde İbn Arabî ile dostluk kurmuş, Malatya, Sivas ve Konya'ya seyahat etmiş, ancak Anadolu'dan ayrılıncaya kadar olan hayatını Kayseri'de geçirmişti. O da Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile iyi ilişkiler kurmuştu.

Kirmânî, tasavvuf anlayışında, Allah'ın cemal sıfatının tecellilerini varlıkta görmeyi esas alan ve şâhidbâzî denilen tasavvuf meşrebine mensuptu. Taşkın bir mistik mizaca ve cezbeye sahip olduğu için kalendermeşrep bir hayat sürmüş, vahdet-i vücud düşüncesini benimsemişti. Evhadüddîn Kirmânî'nin değer verdiği hususiyetler eşyaya ve dış dünyaya bakarak Allah'ı bulmayı amaçlayan afakîlik ve enfüsîlikti.

Evhadüddin Kirmânî'nin vefatından iki yıl sonra Konya'da Selçuklu tahtına I. Alaeddin Keykûbâd çıktı. Sultan Keykubad devri kültürel bakımdan da Türkiye Selçukluları'nın en parlak dönemiydi. Onun kudretli yönetiminin bir uzantısı olarak, Moğol istilası önünden kaçan pek çok âlim ve mutasavvıf Selçuklu topraklarına göç etti. Mevlâna'nın babası Bahâeddin Veled de Moğol istilası önünden kaçıp Anadolu'ya gelen sufilerden biriydi.

Marjinal ve isyancı bir mutasavvıf

I. Alaeddin Keykûbâd devri Türkiye Selçuklu topraklarında yaşayan belki de en marijinal mutasavvıf Baba İlyas Horasanî idi. Mevlâna ailesi gibi Moğol istilasının önünden kaçarak Anadolu'ya gelerek Amasya yakınlarındaki Çat köyüne yerleşmiş, burada şifacı kimliği ile etrafında çok sayıda taraftar toplamıştı. Baba İlyas, aslında Sünni bir kökene sahip Vefâiyye tarikatına mensuptu. Dede Garkın adındaki Türkmen şeyhinin halifesi olan Baba İlyas, konu ile ilgili en derli toplu çalışmanın sahibi A.Y. Ocak'a göre, "İslâmî kimliğinin altında çok derinlerde kalmış tipik bir Şaman olma hüviyetini henüz kaybetmemiş bir Türkmen babasıydı".

Faaliyetlerini bilhassa Türkmen nüfusunun en yoğun, ekonomik yönden en zayıf ve dini cereyanlar bakımından en karmaşık olan Amasya, Tokat, Çorum, Sivas, Yozgat, Adıyaman, Malatya gibi şehirler ile Güney Doğu Anadolu ve Kuzey Suriye'de yoğunlaştırmıştı. Müritlerinin sayısının yeterli çoğunluğa ulaştığına kanaat getiren Baba İlyas, müridi Baba İshak vasıtasıyla II. Gıyaseddin Keyhüsrev devrinde; 1240'da isyan başlattı. İsyana macerapeverest ve yağmacılar da katılmıştı. Zorlu bir mücadele sonrası Selçuklu ordusu Frankların da desteğiyle Baba İshak'ı öldürüp isyanı bastırdı.

Babaîler İsyanı siyasî açıdan Selçuklu ordusunun ve idaresinin zayıflığını ortaya çıkarmıştı. Anadolu'ya girmek için fırsat kollayan Moğollar, üç yıl sonra Kösedağ Savaşı'nda Selçuklu ordusunu bozguna uğrattılar ve Anadolu'da fiilen Moğol hâkimiyeti başladı. Selçuklular bu savaş neticesinde siyasî otoritelerini kaybetmiş olsalar da Anadolu'da dinî ve kültürel hayat tüm canlılığıyla devam ediyordu. Moğol baskısı, halkın büyük bir kısmını tarikatlara yöneltmişti. İşte Mevlâna bu kaos ortamında öne çıkıp halkın motivasyonunu yükselten şeyhlerden biri oldu.

Kaos ortamında Mevlâna'nın zuhuru

Düşünceleri ve yaşam tarzıyla gerek yaşadığı devirde gerekse sonradan kurulan beylikler ve Osmanlı sahasında etkisi güçlü bir şekilde hissedilen Mevlâna 30 Eylül 1207'de Belh'de doğdu. Sultanü'l- ulema unvanıyla tanınan babası Bahaüddin Veled, Hatiboğulları adı verilen soylu bir sülaleye mensuptu. Bahaüddin Veled, Mevlâna üç yaşındayken, Moğol baskısı nedeniyle Belh'ten Nişabur'a göç etti. Meşhur mutasavvıf Ferideddin Attar'ın bu yolculuk esnasında rastladığı 'çocuk Mevlâna'ya *İlahinâme* isimli eserini ithaf ettiği rivayet edilir.

Nişabur üzerinden Bağdad'a gelen Bahaeddin Veled, burada Şeyh Şihâbeddin Sühreverdî ile görüştükten sonra Kûfe yoluyla Mekke ve Medine'ye giderek haccını eda etti. Ardından Şam-Halep yoluyla Erzincan'a oradan da Malatya'ya geldi. Bu sırada on sekiz yaşına giren Mevlâna, Malatya'da Gevher Hatun'la evlendi. Aile daha sonra Sultan I. Alaeddin Keykubad'ın davetiyle Konya'ya yerleşti.

Bahaeddin Veled oğluna tasavvufi konuda dersler veriyordu. Babasının ölümü üzerine Konya'da bulunan bir diğer önemli mutasavvıf Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizî Mevlâna'nın hocalığını üstlendi. Dokuz yıl süren eğitim sonrasında hocasının vefatı üzerine beş yıl yalnız kalan Mevlâna 1244 yılında Şems-i Tebrizî ile tanıştı.

Tebriz'de sepet ve zembil dokuyan, "velîlikte ve kalb sırrını bilmede zamanın birincisi" Ebû Bekir Selebaf'ın müridi olan Şems, seyrüsulûkunu tamamladıktan sonra vecd ve heyecanını paylaşabileceği bir dost aramış, tüccar kılığına girerek diyar diyar dolaştığı hâlde bir türlü aradığı muhabbet ehli zâtı bulamamıştı. Şam'a uğradığında görüştüğü Evhadüddîn Kirmânî'nin tavsiyesi üzerine Konya'ya gelerek Şekerciler Hanı'nda Mevlâna ile buluştu. Mevlâna'nın Şems ile buluşması aralarında tarifsiz bir muhabbet meydana getirmişti. Günden güne artan dostluk Mevlâna'nın talebelerini de ihmal etmesiyle sonuçlandı.

Eflâkî, Şems'in Mevlâna ile yakınlaşmasını çekemeyenler tarafından öldürüldüğünü yazmaktadır. Şems'in kaybı Mevlâna'yı derinden etkiledi. Hayatının bundan sonraki bölümünü Şems'in müridi Selahaddin Zerkûbî ile muhabbet ederek geçirmeye başladı. Ümmi bir zat olan Zerkûbî, aşırı derecede riyazete düşkündü. Bu dostluk 10 yıl sürdü. Zerkûbî'nin ölümünden sonra bu kez talebesi Çelebi Hüsameddin ile sohbetlere devam eden Mevlâna, bu arada meşhur *Mesnevî*'sini yazdı. *Mesnevî*'nin bitimiyle iyice yorgun düşerek 12 Aralık 1273'te vefat etti.

MOĞOL KUMANDANLARIYLA GÖRÜŞTÜĞÜ İÇİN MEVLÂNA'YI MOĞOL AJANI OLARAK NİTELENDİRMEK ÇOK SERT VE GEREKSİZ BİR YORUM OLSA GEREKTİR.

Anadolu'da üç farklı tasavvuf anlayışı

Mevlâna'nın yaşadığı dönemde Anadolu'da üç farklı anlayış mevcuttu. Bunlardan ilki, Muhyiddin Arabî ve talebesi Afifeddin Tilemsânî tarafından Anadolu'ya taşınan İspanya ve Kuzey Afrika ekolüydü. İkinci anlayış Orta Doğu, yani Mısır, Suriye ve Irak yoluyla gelmişti. Bu bölge birbirinden çok farklı Sühreverdîlik, Cavlakîlik, Vefaîlik gibi tasavvuf akımlarının çıkış bölgesiydi. Üçüncü ve son anlayış ise, Orta Asya ve Azerbaycan bölgesinden gelen tasavvuf anlayışı olup, Kübrevîlik, Haydarîlik, Melâmetîlik ve Yesevîlik.

Bu anlayışlardan İspanya ve Kuzey Afrika mektebi ahlakçı, Irak anlayışı zühdçü, Türkistan ve İran mektebi ise cezbeci bir yapıya sahipti. Mevlâna sözü edilen bu anlayışların hemen hepsini yaşayışında uygulamakla berâber, Sadreddin Konevî'nin de etkisiyle en fazla İbn Arabî tarafından ortaya konulan "Vahdet-i Vücud" anlayışını benimsemişti. Mevlâna, insanın Allah'ın yeryüzündeki tecellisi olduğuna inanmış, Sadreddin Konevî ile sohbetlerinde bu konu üzerinde durmuştu.

Mevlâna'yı Vahdet-i Vücud anlayışından sonra en fazla etkileyen ikinci anlayış Necmeddin Kübra'ya izafe edilen Kübrevîye tarikatının Anadolu'ya getirmiş olduğu zühd anlayışıydı. Zühd

DOSYA

anlayışının Anadolu'daki temsilcileri, 1221 tarihinde Moğollar tarafından öldürülen Necmüddin Kübra'nın talebeleri olan Sadeddin-i Hamevî, Seyfeddin Beharzî, Baba Kemal Hocendî idi. Mevlâna'nın babası Bahaeddin Veled ve hocası Seyyid Burhaneddin Muhakkık ile ünlü mutasavvıf Necmüddin Dâye de bu anlayışa mensuptu. Mevlâna, Şems vasıtasıyla Melâmetîlik ve Kalenderîlik anlayışını da benimsemişti. Şems'in insanlara tepeden bakan, dünya malını önemsemeyen tavırlarının Mevlâna'yı oldukça etkilediği anlaşılmaktadır. O ayrıca, bu meşrebi benimseyen Cavlâkîliğin kurucusu Şeyh Cemâleddin Sâvî'nin halifelerinden Ebubekir Niksârî ve Haydarî şeyhlerinden Hacı Mübarek Haydarî ile yakın dostluk ilişkileri kurmuştu.

Moğollar ile Selçuklu arasında bir barışçı

Mevlâna Anadolu'nun siyasi ve ekonomik olarak çöküntü içerisinde işgal döneminde Moğollar ile Selçukluların arasında bir barış ortamı oluşturmaya çalışmıştı. Eflâkî'ye inanmak gerekirse, İlhanlı Hükümdarı Hülagü Mevlâna'nın hürmetine Konya'yı işgalden vazgeçmiş ve yağmalamamıştı. Mevlâna'nın Moğollarla arasını daima iyi tuttuğu, sohbet ortamında Moğolların putperestliği söz konusu edildiği zaman buna karşı çıktığı bilinmektedir.

Mikail Bayram, Moğollara karşı uzlaşmacı tutumu dolayısıyla Mevlâna'yı Moğol ajanı olmakla itham etmiştir. Mevlâna'nın insanlar arasında dostluk bağlarını kuvvetlendirmeye çalışan karakteri, Moğollara karşı olan tavrını güzel ifade etmektedir. Onun Türkmen beyleri tarafından da ziyaret edildiği, ihsanlarına mazhar olduğu bilinmektedir. Bu durum göz önüne alındığında Moğol kumandanlarıyla görüştüğü için Mevlâna'yı Moğol ajanı olarak nitelendirmek çok sert ve gereksiz bir yorum olsa gerektir.

Mevlâna'nın tesirleri oğlu Sultan Veled ve torunları vasıtasıyla ölümünden sonra da devam etti. Sultan Veled'in bir tarikat hâline dönüştürdüğü Mevlevîlik gerek Anadolu beylikleri ve gerekse –geç dönemde de olsa- Osmanlı topraklarında yayılma imkânı buldu. Bilhassa tarikatın üçüncü şeyhi olarak kabul edilen Ulu Arif Çelebi devrinde Mevlevîlik geniş bir sahayı etkisi altına aldı. Mevlâna, yazdığı *Mesnevî*, *Divân-ı Kebir*, *Rubailer*, *Fîhî Ma Fîh*, *Mecâlis-i Sab'a* gibi eserleri vasıtasıyla derin tesirler bırakmıştı.

Mevlâna ile aynı dönemde Türkiye Selçuklu topraklarından faaliyet gösteren bir diğer mutasavvıf Sadreddin Konevî idi. Küçük yaşta iken babasının ölümü üzerine İbn Arabî'nin himayesinde yetişen Konevî, ilerleyen dönemde vahdet-i vücud düşüncesinin en büyük temsilcilerinden birisi oldu. Sadreddin Konevî gerek fikirleri gerekse yetiştirdiği talebeleri vasıtasıyla Türkiye Selçuklu dönemi Konya'sında önemli bir konum elde etti. Konevî kaleme aldığı eserleri vasıtasıyla İbnü Arabî ekolünün takipçileri üzerinde derin izler bıraktı ve bu ekolün İslâm âleminin doğusundaki en büyük temsilcisi kabul edildi.

Hacı Bektaş'tan Yunus Emre'ye

Dönemin önde gelen mutasavvıflarından olup 1200'lü yıllarda doğduğu tahmin edilen Hacı Bektaş Veli 1240 yılındaki Babailer İsyanı sırasında Anadolu'ya gelmişti. Hacı Bektaş Veli, Lokman Perende'nin yanında tasavvufî eğitimini tamamladıktan sonra önce Bedahşan'a, ardından da Anadolu'ya geldi. *Vilâyetnâme* yazarına göre, Mekke, Medine, Kudüs ve Halep yolu üzerinden Sulucakarahöyük'e geldi. Bektâşî geleneğindeki yaygın inanışa göre, Hacı Bektaş Veli, uzunca bir süre Çepni Türkmenlerinden olduğu söylenen İdris Hoca'nın evinde kalmıştı. Hacı Bektaş'ın geldiği dönemde, Anadolu'daki diğer bölgelerin aksine, Cacaoğlu Nureddin Bey tarafından idare edilen Kırşehir kısmen daha sakin bir durumdaydı.

İBN ARABÎ'NİN EN ÖNEMLİ SEYAHATİ ENDÜLÜS'E BİR DAHA DÖNMEMEK ÜZERE 1200 YILINDA HAC NİYETİYLE ÇIKTIĞI SEFERİYDİ. BU, SELÇUKLUDAN OSMANLIYA UZANACAK VAHDET-İ VÜCUD ÖĞRETİSİNİN TEMELLERİNİN ATILDIĞI SEYAHATTİ.

Osmanlı tarihçisi Aşıkpaşazâde'ye göre Hacı Bektaş, başını çektiği bir Türkmen oymağı ile birlikte, yanında kardeşi Menteş olduğu halde Horasan'dan kalkıp Sivas'a gelerek burada Baba İlyas ile görüştükten sonra önce Kırşehir'e ardından Kayseri'ye gitmişti. 1271'de Sulucakarahöyük'te vefat eden Hacı Bektaş Veli'nin yaşadığı dönemde pek de kalabalık bir mürit kitlesine hitap etmediği, çevresinde çok tanınmış bir şahsiyet olmadığı anlaşılmaktadır. Hacı Bektaş'a nispet edilen *Makâlât*, *Fevâid*, *Fatiha Tefsiri*, *Şerh-i Besmele* ve *Şathiye* olmak üzere beş adet eserin varlığı bilinmektedir.

Buraya kadar sözü edilenlerin haricinde Sarı Saltık ve Yunus Emre de Mevlâna ile aynı dönemde yaşayan diğer iki mutasavvıftı. II. İzzeddin Keykâvus ile birlikte Balkanlara geçen, Romanya ve Kırım'da faaliyet gösteren Sarı Saltık da Selçuklu topraklarından çıkmış önemli savaşçı gazi dervişlerden birisi olup, sonraki dönemde bilhassa Balkanlar'ın İslamlaşmasında sembol hâline gelmişti. 1239 yılında doğduğu rivayet edilen ünlü halk şairi Yunus Emre de tıpkı Mevlâna gibi kaos döneminde Anadolu halkının motivasyonunu yükseltmiş, bilhassa Türkçe konuşan ahali arasında söylediği şiirleri ile vahdet-i vücut merkezli tasavvuf anlayışını yaymıştı.

DOSYA | MAKALE

Bir film var, benden içeri:
Mevlâna'nın beyaz perdedeki serüveni

GÜVEN ADIGÜZEL

HAZMETMESİ KOLAYLAŞTIRILMIŞ MEVLÂNA SÖZLERİNDEN OLUŞAN ŞİİR KİTABI MİLYONLARCA SATABİLİYOR

2006 yılında Pana Film ofisinde rahmetli Ömer Lütfi Mete ile o dönem üzerinde çalıştığı Mevlâna filmi hakkında yaptığımız sohbette, senaryoya sıkı çalıştığını ve neredeyse bitirmek üzere olduğunu söylemişti. Büyük bir prodüksiyondan söz ediyordu. Mete'nin ömrü vefa etmedi bu işe ve 13 koca yıl geçti üstünden. Kim bilir ne oldu o hayata geçmeyen senaryoya?

Mete'nin Mevlâna'yı özünden/ruhundan koparmadan ve meselenin içini boşaltmadan ortaya sağlam içerikli bir iş çıkarabileceğini tahmin etmek zor değil. Bu sebeple hâlâ önemli aslında o metin. En azından Mevlâna hakkında çekilecek bir filmin ruhunun nasıl olması gerektiği hususunda ufuk açıcı ve ilham verici olabilir.

2006 yılından bugüne kadar birçok kez, Türkiye merkezli ya da dünya çapında büyük bir Mevlâna filminin çekileceği yönündeki haberlere rastladık basında. Oyuncu kadroları, prodüksiyon bütçeleri, destek veren markalar ve platoların kurulacağı yerler açıklansa da o film bir türlü çekilemedi nedense.

Son olarak *Gladyatör*'ün senaristi David Franzoni ile yapımcı Stephen Joel Brown, The Guardian'a verdikleri bir röportajda Batı sinemasında belli bir kalıba sokulan Müslüman karakterleri reddedecek ve onlara meydan okuyacak bir Mevlâna filmi çekmek istediklerini söyleseler de bu sözler derin bir boşlukta sallanmıştı, aynı diğerleri gibi. Şimdilik askıdaki yerini muhafaza ediyor bu proje.

Mevlâna, daha bilinen(!) adıyla söyleyecek olursak; Jalāl al-Dīn Rūmī. Elbette Rumi'ye ve felsefesine, onu New Age mistisizmine yakın bir mesafede konumlandıran batılıların ilgisi büyük. "İslam âlimi" yerine mistik sözlere sahip "bilge bir şair" olarak satın alınıyor çünkü imajı.

Hazmetmesi kolaylaştırılmış sözlerinden oluşan şiir kitabı milyonlarca kopya satabiliyor. Şüphesiz hakkında yapılacak bir sinema filminin bu anlamda küresel bir alıcısı da mevcut. Bu ilgiye paralel olarak nihayetinde Hollywood prodüksiyonuyla bir "hümanist bilge"nin hayatını izleyeceğimiz günlerin yakında olduğunu söyleyebiliriz.

Yeşilçam'dan bugüne; bizdeki Mevlâna

Türk sinemasının Mevlâna imgesiyle ilişkisi "öğretilerini anlatmak" kapsamında onu bir hoşgörü peygamberi olarak anlamak üzerinedir. Bu bağlamda öncelikle her daim kendi şablonu, ticari şeması, sabit kodları bulunan ve bu üçlü sacayağından vazgeçmek şöyle dursun, çekilen her filmde (seyirci sayısıyla birlikte) bunu şiddetle tahkim etmiş klasik bir Yeşilçam işleyişinden bahsetmemiz gerekecek.

Böyle bir düzlem içinde metafizik olanın, melodramdan bir farkının olmaması gayet normal aslında... Gri alanda asla söz almayarak, iyi-kötü netliğiyle kolay seyirciye oynayan ve birbirine benzer binlerce filmler üreten Yeşilçam sinemasında Mevlâna filmleri de yapılacaktı elbette.

Mevlâna'nın beyaz perdedeki hikâyesi siyah-beyaz dönemin kayıp filmi olarak bilinen, Hicri Akbaşlı'nın yönetmenliğindeki 1956 yapımı *Âşıklar Kâbesi Mevlâna*'yla başlamıştır. İlk Mevlâna'mız da Abdurrahman Palay'dır. Atıf Yılmaz'ın yönettiği 1973 yapımı *Gönüller Sultanı Mevlâna* da yine cesur bir deneme olarak kayıtlara geçer. Bu filmde Cüneyt Gökçer, Mevlâna

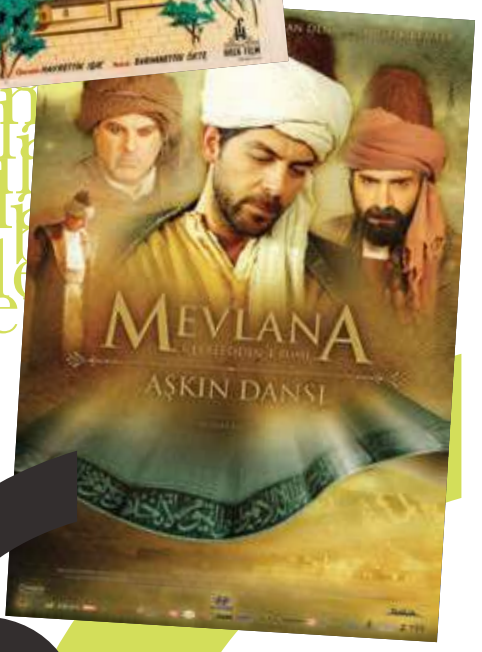

2006 YILINDAN BUGÜNE KADAR, BİRÇOK KEZ, TÜRKİYE MERKEZLİ YA DA DÜNYA ÇAPINDA BÜYÜK BİR MEVLÂNA FİLMİNİN ÇEKİLECEĞİ YÖNÜNDEKİ HABERLERE RASTLADIK BASINDA. OYUNCU KADROLARI, PRODÜKSİYON BÜTÇELERİ, DESTEK VEREN MARKALAR VE PLATOLARIN KURULACAĞI YERLER AÇIKLANSA DA O FİLM BİR TÜRLÜ ÇEKİLEMEDİ NEDENSE.

rolüyle dikkate değer bir performans ortaya koymuştur.

Hicri Akbaşlı'nın Mevlâna filmi, Türk sinemasındaki ilk dinsel temalı film olmasıyla tarihsel bir değere de sahip. Filmin çekimleri sürerken, Refii Cevat Ulunay'ın Milliyet gazetesindeki köşesinde yazdıklarını bugünden bakarak okumak elzem:

"Başka memleketlerde böyle ruhani ve ilahi şahsiyetlerin kudsiyeti hiçbir zaman ihlal edilemez. Mesela bir Peygamberin şahsı ne sahneye çıkarılır ne de filme aksettirilir. Pek eski tarihte Amerikalılar, *Ben Hur* adlı film çevirdiler. Bu filmin mevzuu Hazret-i İsa'nın devrine aitti. Filmi çevirenler Hazret-i İsa'yı katiyen temsil etmediler. Bu Nebiy-yi Mürsel Roma kırbacı altında çölü geçen ve susuzluktan yanan bir mazluma bir çamçakla su veriyor. Fakat İsa görünmüyor, yalnız mübarek eli görünüyor. Cüzzamlılara, hastalara şifa verdiği zamanda Hazret-i İsa yalnız nur olarak görünüyor. Mikel Anj'ın Musa heykeli Hazret-i Musa'nın kuvvet ve kudretinin sembolüdür. Peygamberimiz Efendimiz: 'Ümmetin evliyası, Beni İsrail'in evliyası gibidir' buyurmuşlar. Bu itibarla bir (veli) olduğunda şüphe götürmeyen Mevlâna'nın nasıl olur da filmi çevrilir."

Kır düğünlerindeki semazenleri görecek kadar yaşamamış iyi ki Ulunay. Yeşilçam dönemine ait bu iki film de dönemin havasına uygun, daha belgeselvari bir anlatımı tercih eden, aksayan yönleri fazla, prodüksiyonları zayıf, tanıtıcı biyografi tarzında anılabilecek anlatılardır.

Hümanizmin temellerini atan şair

Yakın dönemdeki yapımlar arasında ilk olarak Kürşat Kızbaz'ın yazıp yönettiği, 2008 yapımı *Mevlâna Celaleddin-i Rumi: Aşkın Dansı* isimli yarı-belgesel diyebileceğimiz bir film dikkatleri çekiyor. Sinema duygusu çok güçlü olmayan, dış ses anlatımının baskın olduğu bir televizyon belgeseli havasında ilerleyen filmin, kronolojik ilk yarısı ilgiyi canlı tutmaya çalışırken, özellikle övgü röportajlarından oluşan ikinci yarısı ritmi fena hâlde düşürüyor. Üstelik filmin daha ilk dakikasında o karşılıksız ezber cümlelerin arka arkaya sıralanmasıyla, meselenin odağının nereye konulacağı hemen anlaşılıyor; "Hümanizmin temellerini atan kalp, insanları sürükleyen şair."

Yine 2008 yapımı Fransız yönetmen Jacques Deschamps tarafından çekilen *Dinle Neyden (Listen from the Nay: Separations)* ise, 1798 Osmanlı-Fransız savaşının yaklaştığı günlerde, İstanbul'da barış arayan bir avuç insanın çabalarıyla iki genç saray mensubu arasında yaşanan duygusal ilişkinin tanığı olan genç bir Mevlevi dervişinin mistik dünyasını anlatıyor. Konusu kısaca bu, peki Mevlâna bu filmin neresinde derseniz, el cevap; ruhunda.

Dekor, kostüm gibi teknik aşamaları alnının akıyla geçen film, oryantalist bir bakış açısıyla derdini masaya yatırıyor. Konusunu merkeze oturtamayan, dağınık bir şekilde ilerleyen ve meseleleri havada kalan filmin oyuncu yönetimi de oldukça zayıf. Andığımız bu filmler dışında birçok televizyon belgesel serisi, çizgi film ve animasyon gibi işler de yapıldı Mevlâna hakkında. Yine hoşgörü ve kendini bilme öğretilerini merkeze alan bilgilendirici, eğitici yapımlardı bunlar. Sinema estetiği çerçevesinde ele alınmaları zor elbette.

2006'da çektiği *Beyza'nın Kadınları* adlı polisiyesinde, hafiften dokunarak gösterdiği

DOSYA

sema ayini ve semazenlerle konuya ilgisini belli eden Mustafa Altıoklar'ın yönetmenliğinde çekileceği söylenen *Diyar-ı Aşk: Esans* filmi için Antalya'da 300 bin metrekarelik dev bir alana, orijinaline uygun olarak 13'üncü yüzyıl Konya'sının kurulacağının açıklandığı bir tanıtım toplantısı düzenlenmişti. Altıoklar oldukça uçuk sayılacak 100 milyon dolarlık bir bütçeyle yola çıktıklarını beyan ederek şunları söylemişti:

"Hikâyemiz, bir yandan Batı'dan yüklenen Haçlı seferleri, diğer taraftan Doğu'dan akın akın gelmekte olan Moğol istilaları karşısında daha fazla dirlik ve düzeni koruyamayan merkezi otoritenin giderek güç kaybetmesiyle birlikte beyliklere parçalanmaya başlayan ve kaosa sürüklenen Anadolu Selçuklu Devleti'nin son yıllarında, 1242-1247 arasında yaşananları ve Mevlâna Celaleddin Rumi ekseninde gelişen reformist bir tasavvuf anlayışının temellenmesini anlatacaktır. Bu reformist tasavvuf anlayışının baş aktörlerinden biri olarak Mevlâna iyi bilinirken, tasavvufa ilgi duyanların bir kısmının bile derinlemesine bilmediği bir diğer baş aktör Şems-i Tebrizî'dir."

Ne olduysa bu film de bir anda durdu ve askıdaki projeler listesine eklendi. Ama konusu itibariyle, yani beş yıllık bir dönemi anlatma iddiası, zorlu bir anlatım yolculuğuna çıkıldığına işaret ediyordu.

Batı cephesinde bir beyaz Rumi

Mevlâna'yı sinemanın imkânlarını kullanarak dünyaya anlatma projesiyle ilgili şu an için en ciddi görünen ikilinin yani senarist David Franzoni ile yapımcı Stephen Joel Brown'un oyuncu seçimiyle alakalı görüşleri *#RumiWasntWhite* etiketi kullanılarak şiddetle protesto edilmişti hatırlayacağınız üzere.

LEONARDO DİCAPRİO, MEVLÂNA OLARAK KIRMIZI HALILARDA ARZI ENDAM EDEBİLİR, BUNA ZATEN ZİHNEN HAZIRIZ. ENDÜSTRİNİN TALEP ETTİĞİ RUMİ, KENDİ HİKÂYESİNE DÂHİL EDEBİLECEĞİ ÖLÇÜDE "ZARARSIZ" BİR FİGÜR OLARAK PERDEYE ÇIKARILIP, SONRASINDA UZUN UZUN ALKIŞLANACAKTIR.

Etnik aktörleri belirli rollerde (terörist vs.) düşünürken zorluk yaşamayan endüstrinin, söz konusu Mevlâna olunca -Afganistan'da doğmuş olmasını bir çırpıda atlayarak- bu role beyaz bir Amerikalıyı layık görmesi oldukça anlaşılır aslında. Rumi beyaz değildi evet. Leonardo Di Caprio'nun (Katolik-Beyaz-Batılı) Mevlâna rolüne yakıştırılması Franzoni'nin şu sözlerinde saklı galiba:

"Rumi aynen Shakespeare gibidir. Muazzam yeteneğe sahip bir karakterdir, içerisinde yaşadığı toplum için oldukça kıymetlidir ve yankıları günümüzde hâlen hissedilmektedir. Tam olarak şu anda bu projeyi gerçekleştirmek için çeşitli sebeplere sahibiz. Dünyanın şu anda Rumi'den bahsetmeye ihtiyacı olduğunu düşünüyorum, kaldı ki Rumi ABD'de oldukça tanınmış bir kişidir. Bu projenin kendisine bir sima ve hikâye kazandıracağını düşünüyorum."

Yani anlayacağınız Batı cephesinde unutulanlar dışında yeni bir şey yok. Peki, Doğu cephesinden bir haber var mı derseniz; senaryosunu Hasan Fathi ve Farhad Tohidi'nin yazdığı, Hassan Fathi'nin yöneteceği *Mest-i Aşk* isimli Mevlâna filminin 2020'de vizyona çıkacağına dair bir haber var şimdilik. Mevlâna-Şems olarak projeye dâhil olan ödüllü İranlı oyuncular Parsa Pirouzfar-Shahab Hosseini ikilisine eşlik edecek popüler Türk oyuncularla kurulmuş bir kadro mevcut. Fathi, daha çok televizyon serileri yapan bir yönetmen, bu bağlamda ortalama bir film ortaya çıksa bile ilerisi için ümit verici olacaktır hiç şüphesiz.

Mevlâna hakkında anlatılan hikâyeler daha çok belgesel formatında ve yerden takribi 30 cm yüksekte yürüyen ruhani bir varlıktan söz edercesine yapılıyor maalesef. Aşk adında soyut bir kavrama yaslanarak gerçeklikten koparılan tarihsel bir kişiliğin esasına nüfuz etmek zorlaşıyor bu sebeple.

Dünyanın birçok ülkesinden Mevlâna imgesiyle kurulan bağın resmedildiği -anlamaya değil de sıklıkla övgüye yaslanan- belgesel türündeki bazı yapımlardan haberdar oluyoruz ve görünen o ki hepsi aynı sorunla malul. Mevlâna'yı ilahlaştırmadan; kâinatı aşkla tütsüleyen adam, hoşgörünün peygamberi, bilgeliğin şairi, hüznün aşığı gibi kısıtlayıcı/gölgeleyici betimlemelerden uzak bir şekilde ve bilhassa hikâyesini hümanizm gibi sakat bir kavram üzerinden görmeden, bihakkın bir sinema filmi yapmak zor görünüyor ama imkânsız değil.

Leonardo Di Caprio, Mevlâna olarak kırmızı halılarda arzı endam edebilir, buna zaten zihnen hazırız. Endüstrinin talep ettiği Rumi, kendi hikâyesine dâhil edebileceği ölçüde "zararsız" bir figür olarak perdeye çıkarılıp, sonrasında uzun uzun alkışlanacaktır.

Caprio filmin basın toplantısında; "Öğretileriyle kâinatı aşka boyayan bu sevgi aşığı bilge şairi canlandırmaktan fazlasıyla onur ve gurur duyuyorum, ayrıca şunu da eklemek isterim ki; IŞİD'in panzehiri Mevlâna'dır" diyecek olsa mesela, o bahsettiği zehirle oynadığı panzehiri ayırt edecek kadar serin zihinlere sahip miyiz sizce? Bence güzel soru, buradan başlayabiliriz galiba senaryomuza. Ömer Lütfi Mete'ye Allah'tan rahmet dilerim.

Mesnevî'nin "sünnet-i seniyye"si

Dünden bugüne Mesnevî'nin edebiyatımızdaki izleri

MURAT GÜZEL

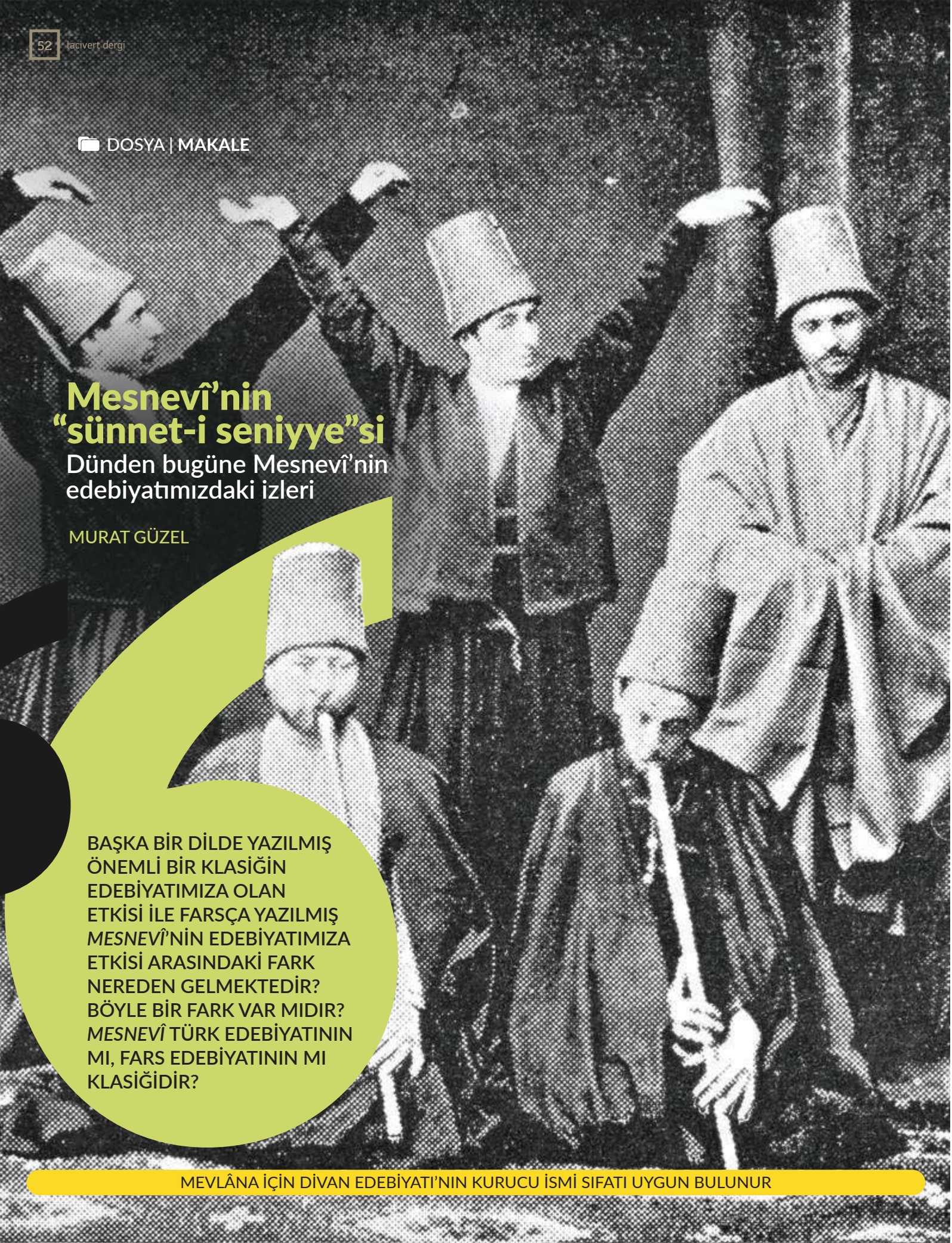

BAŞKA BİR DİLDE YAZILMIŞ ÖNEMLİ BİR KLASİĞİN EDEBİYATIMIZA OLAN ETKİSİ İLE FARSÇA YAZILMIŞ *MESNEVÎ*'NİN EDEBİYATIMIZA ETKİSİ ARASINDAKİ FARK NEREDEN GELMEKTEDİR? BÖYLE BİR FARK VAR MIDIR? *MESNEVÎ* TÜRK EDEBİYATININ MI, FARS EDEBİYATININ MI KLASİĞİDİR?

MEVLÂNA İÇİN DİVAN EDEBİYATI'NIN KURUCU İSMİ SIFATI UYGUN BULUNUR

DOSYA

13'üncü yüzyıldan günümüze Anadolu insanının ve Anadolu Türkçesinin fikrî ve edebî muhayyilesini besleyen, etkileyen, dönüştüren hatta kışkırtan kaynakların başında gelir Mevlâna Celaleddin Rumi'nin *Mesnevî* adlı şaheseri. Dil ile düşünce, dil ile duygu, dil ile edebiyat arasındaki yoğun etkileşimi hesaba katarak, *Mesnevî*'nin Farsça (Afgan Farsçası!) olması hasebiyle Anadolu irfanının en temel linguistik ifade formunu oluşturan Türkçenin muhayyilesine etkisinin sınırlı ve arzu edilebilecek ölçüde yoğun bir katkı sunamayacağı iddia edilebilir (Bunu iddia edenler olmuştur). Lakin hem Türkçenin hem de Türk edebiyatının *Mesnevî*'nin oluşumundan bu yana bu topraklarda çizdiği seyir bu iddiaları yanlışlamaya yeter.

Mesnevî, Anadolu'daki şehirli bir kültürün gerek oluşumunda gerekse ifadesinde katkıları azami seviyelerde seyreden metinlerin başlıcasıdır. Dilinin Farsça olması bu bakımdan bir dezavantaj oluşturmak şöyle dursun, aksine bir avantaj bile teşkil etmiştir. Peki, ama İngilizce, Almanca, Fransızca, Arapça yahut başka bir dilde yazılmış ve edebi bakımdan en az *Mesnevî* kadar önemli bir klasiğin edebiyatımıza olan etkisi ile Farsça yazılmış *Mesnevî*'nin edebiyatımıza etkisi arasındaki fark nereden gelmektedir? Böyle bir fark var mıdır? *Mesnevî* Türk edebiyatının mı Fars edebiyatının mı klasiğidir?

Eğer *Mesnevî*'yi dili dolayısıyla salt Fars edebiyatının (dolayısıyla kültürünün) bir klasiği sayacaksak bir İngiliz, Fransız ya da Alman'ın *Homeros*'un Grekçe *Odyseus*'una ya da Dante'nin İtalyanca *İlahi Komedya*'sına gösterdiği ilgi ve bu eserlerin İngiliz, Fransız ya da Alman edebiyatının oluşumundaki etkileri nasıl açıklanacak? Bu sorulara verilebilecek cevapları tartışmayı yazımızın sonuna erteleyerek *Mesnevî*'nin gerek klasik gerekse modern edebiyatımıza etkilerine dair söylenebilecekleri özetlemeye çalışalım.

Klasik şiirimizde Mevlâna ve *Mesnevî*

Mesnevî daha bir eser olarak ortaya çıkar çıkmaz, etkisini gerek hayatımızda gerekse dil ve edebiyatımızda göstermeye başlar. Hatta *Mesnevî*'nin ortaya çıkış sürecine dair anlatılan menkıbe de buna ilişkindir. Ahmed Eflaki'nin *Menakıb-ul Arifiyn*'deki anlatımına göre, *Mesnevî*'den önce Mevlâna'nın müritleri arasında *Senâî'nin Hadîka*'sı¸ Feridüddin Attar'ın *Mantıku't-Tayr* ve *Musîbetnâme*'si gibi eserleri revaçtadır.

Bir gün Çelebi Hüsameddin, Mevlâna'ya gelerek müridânın Farsça eserler okuduğunu belirtir ve Mevlâna'nın da bu eserlere benzer bir eser yazmasını ister, hatta onu teşvik eder. Bunun üzerine Mevlâna, sarığının arasından *Mesnevî*'nin ilk on sekiz beytini çıkararak Çelebi Hüsameddin'e uzatır ve ardından "Ben söylersem sen yazar mısın?" teklifinde bulunur. Çelebi Hüsameddin'in bu teklifi sevinçle kabul etmesinden sonra Mevlâna söyler ve Çelebi Hüsameddin de yazar. Mevlâna'nın yazdığı *Mesnevî*'yle müritlerinin artık başka müelliflere ait klasik Farsça eserleri okumalarına gerek kalmamış, müritler doğrudan Anadolu'da ve kendi zamanlarında söylenmiş bir eseri okumaya başlamışlardır.

Divan edebiyatının kurulma çağı özellikle *Mesnevî*'ye dayalı olarak genelde 13'üncü yüzyıl kabul edilir, Mevlâna için de Divan Edebiyatı'nın kurucu ismi sıfatı uygun bulunur. *Mesnevî*, Divan şiiri için sadece formel açıdan kurucu bir metin değildir, aynı zamanda bu şiirdeki birçok mazmunun da kaynağını *Mesnevî*'den aldığı görülür; başta "insan-ı kâmil"in remzi olarak kullanılan "ney", "sema", "tennure", "rebab", "ney'in ayrılıklara ilişkin hikâyatı ile şikâyatı"na dair birçok Mevlevî tabiri ve erkanının Divan şiirinde kendine bir yer bulduğunu görürüz.

> MEVLÂNA GEREK *MESNEVÎ*'DE GEREKSE DİVAN'DAKİ GAZELLERİNDE YENİ BİR ŞİİR GETİREBİLMEYİ BAŞARDIĞI İÇİN ANADOLU ŞAİRLERİNİN ÖNDERİ DİYE ANILIR.

Mesnevî ve Mevlâna'nın etkisi bununla birlikte sadece Divan şiirinde değil, başta Yunus Emre olmak üzere halk şairlerinde de görülür. Yunus Emre Divan'ında, doğrudan:

Mevlâna'dur evliyâ kutbı, bilün
Ne kim ol buyurdısa anı kılun
Tenriden rahmetdür anın sözleri
Körler okırsa açıla gözleri

şeklinde Mevlâna'nın ismi ve tesirinin zikredildiği dizeler olduğu gibi;

Taptuğun tapusunda kul olduk kapusunda
Yunus miskin çiğ idik piştik elhamdülillah

şeklinde Mevlâna'nın "Hamdık, yandık, piştik" deyişine telmihlere de rastlanır.

Bu bakımdan Mevlâna ve eserinin 13'üncü asırdan itibaren hemen her asırda Türk şairlerini derinden etkilediği ve bu etki sayesinde de bir zümre edebiyatı oluşturabildiği vurgulanabilir. Yazılı olması hasebiyle bu etki en iyi Divan şiirinde takip edilir. Yine de aslen Mevlevî olmadıkları hâlde onlarca şairde Mevlâna'nın etkisi tespit edilebilir; bu şairler mezkûr etkiyi bir şekilde eser ve şiirlerine

de yansıtmışlardır. Özellikle mesnevîlerde bu etki bariz bir şekilde ortaya çıkar. Gülşehrî, Âşık Paşa, Yûnus Emre, Elvan Çelebi, Ahmedî, Yazıcıoğlu Mehmed, Hamdullah Hamdi, Şeyhî gibi şairlerin mesnevîlerinde bu etki görülür.

Mesnevî'nin tasavvufi bir metin olması hasebiyle etkilerinin tasavvufi literatürde daha yoğun olması beklenebilir elbette. Mevlevîliğin gerek piri Mevlâna'nın gerekse kurucusu Sultan Veled'in şair oluşlarından yola çıkarak, şiiri onun "sünnet-i seniyye"si addeden bir yaklaşım tarikatta etkindir. Hatta Divan şairleri arasında herhangi bir tarikata müntesip şairlerin yüzde 90'ının Mevlevî olduğu söylenebilir.

Latifi'nin, Esrar Dede'nin ve diğer bazı müelliflerin şuara tezkirelerinde Şeyh Galib başta olmak üzere, Şahidi, Yusuf Sineçak, Fevri, Bursalı Rahmi, Safayi, Nigehi, Arifi, Cevri, Neşati, Enis, Fasih, Bahayi, Mezaki, Nabi ve Nef'i, Sakıb Dede, Nahifi, Birri, Neyli, Receb Dede, Nesib, Nayi Osman Dede, Fenni, Neyyir, Hulusi, Esrar Dede, Yenişehirli Avni, Leyla Hanım, Şeref Hanım gibi gerek Mevlevî gerekse muhibban-ı Mevlâna'dan oldukları belirtilen birçok şaire rastlanır.

Ancak gerek Mevlâna'nın gerekse *Mesnevî*'nin etkisi sadece sufi ve Mevlevî şairlerde görülmez. Başka tarikattan olan yahut hiçbir tarikata bağlı olmayan divan şairlerinde de Mevlâna'ya beslenen hürmeti ve bu hürmetle birlikte *Mesnevî*'nin şiirsel etkilerini tespit etmek mümkündür. Bu bakımdan, "Mevlâna'yı iyice bilmeden Anadolu'daki ilk Türk eserlerini anlamanın mümkün olamayacağı"nı kaydeden Fuat Köprülü'ye hak verilmelidir. Sadece "Anadolu'daki ilk Türk eserleri" değil, devamında gelişen literatür ve divan şiiri de *Mesnevî*'nin etki tarihinde değerlendirilebilir.

Modern edebiyatımızda *Mesnevî*'nin etkileri

Türk modernleşmesinin ve batılılaşmasının radikal programı içinde özgül bir yer tutan "Türk hümanizmi" arayışlarının özellikle tek partili yıllarda sık sık başvurdukları iki temel kaynaktan biridir Mevlâna ve *Mesnevî*'si. Diğeri de bilindiği üzere Yunus Emre ve onun divanıdır. Özellikle Mevlâna'nın "Kim olursan ol gel/ Bu dergâh umutsuzluk dergâhı değil" dizelerinden işaret alan, onun hoşgörü ve aşka dayalı tasavvufunu dinî boyutlarından tamamen soyutlayarak hümanist bir potada yorumlamaya çalışan bu bakış açısının "hümaniter" amaçlar taşıyan ifade formu 1950'lerden itibaren sönmeye yüz tutmuşsa da içeriği bugün bile birçok mahfilde korunmaktadır.

Bu minvalde Osmanlı devletinin son dönemlerinde Ferit Kam'dan Abdullah Cevdet'e anlayış olarak birbirinin zıddı sayabileceğimiz birçok müellifin üzerinde uzlaştıkları ilk isim belki de Mevlâna'dır. Ferid Kam;

Yegâne şems-i Hudâ'dır cenab-ı Mevlâna
Hulûs-i kalb ile kıl intisâb-ı Mevlâna
Tarîk-i aşk-ı hakîkîde rehberin olsun
Kitâb-ı pencüm-i Hak'dır kitâb-ı Mevlâna

şeklinde yazarken, Abdullah Cevdet *Dilbeste-i Mevlâna* adıyla bağımsız bir esere imza atmıştır. Mevlâna'nın modern edebiyatımızdaki etkileri Yahya Kemal'den kendisi de aslen Mevlevi olan Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'e, dedesi Konya valisi iken onun yanında yetiştiğini bildiğimiz Nazım Hikmet'ten Sezai Karakoç ve Arif Nihat Asya'ya kadar farklı görüşlerden birçok isimde takip edilebilir.

DİVAN EDEBİYATININ KURULMA ÇAĞI ÖZELLİKLE *MESNEVÎ*'YE DAYALI OLARAK GENELDE 13'ÜNCÜ YÜZYIL KABUL EDİLİR, MEVLÂNA İÇİN DE DİVAN EDEBİYATI'NIN KURUCU İSMİ SIFATI UYGUN BULUNUR.

Mesnevî şevkini eflâke çıkarmış nâyız
Haşredek hem-nefes-i Hazret-i Mevlâna'yız

diyen Yahya Kemal, *Mesnevî* şevkini terennüm etmenin ve Mevleviliğin nefesini sürdürmenin sürurunu şiirlerine nakşetmekten aldığı hazzı dile getirirken Nazım Hikmet de ilk şiirlerinden birinde;

Sararken al*nımı yokluğun tacı*
Gönülden silindi neşeyle acı
*Kalbe muhabbette bul*dum ilacı
Ben de müridinim işte Mevlâna

demekten kendini alamaz. Hasan-Âli Yücel'e ait;

Sönme*yen aşk, dinmeyen heyecan;*
Yıpranan tende berk uran bir can...
Onu sarmakta bir alev cezbe;
Sanki pervânedir, uçar Râbb'e

dizelerinde gerek Mevlâna'nın gerekse *Mesnevî*'nin etkileri tebellür ederken Arif Nihat Asya da şu dizeleri kurar:

Yatırırken bu sedef kakmalı şimşir beşiğe
Ney'le kundakladılar Hazret-i Mevlâna'yı

İslam'ın Şiir Anıtları adlı kitabında kendine has çevirisiyle *Mesnevî*'nin ilk 18 beytine de yer veren Sezai Karakoç'un gerek şiirlerinde gerekse bağımsız bir kitap olarak yayınlanan Mevlâna başlıklı eserinde Mevlâna'ya beslediği hürmet ve onu medeniyetimizin kurucu sütunlarından biri sayışı belirgindir. *Mesnevî*'nin Farsça yazılmış olmasını bir dezavantaj değil, aksine sürekli Türkçeye yeniden ve yeniden çevrilecek olması hasebiyle bir avantaj olarak

gördüğünü ifade eden Karakoç, *Mesnevî*'deki yenileyici nefesin böylelikle izhar olduğunu, edebiyatımızı beslediğini de vurgular.

Bununla birlikte gerek *Mesnevî*'nin gerekse Mevlâna'nın etkileri sadece modern şiirimizde izlenmez. Orhan Pamuk'un *Kara Kitap* adlı romanı başta olmak üzere Elif Şafak, Ahmet Ümit gibi romancıların da eserlerinde bu etkiler ortaya konabilir. Bu yüksek edebiyat içindeki eserlerle birlikte popüler edebiyat düzeyinde de Mevlâna ve Şems ile *Mesnevî*'ye dair birçok anlatı kaleme alınmıştır.

Günümüz edebiyatında bir gelenek olarak mesnevî formu kaybedilmiş görünse de gerek bu geleneğe gerekse de Mevlâna'nın *Mesnevî*'sine telmihlerde bulunan, bu geleneğin yer yer pastişini üreten eserlere de rastlanır. Serkan Işın'ın *Nesnevi* başlığını taşıyan "nesne-obsesif" şiiri bana kalırsa belki bunlar arasında hemence zikredilmesi gerekenlerdendir. Diğer yandan *Mesnevî*'nin form bakımından olmasa bile içerik bakımından günümüz edebiyatında da etkileri Cevdet Karal'dan Ahmet Murat'a yaşayan ve şiir yayınlamayı sürdüren birçok şairimizde görülmektedir. Özellikle *Mesnevî*'nin içerdiği lirizm, aynı şekilde şiirimizin birçok ırmağında gür bir biçimde kendini sürekli hissettirir.

Mevlâna ve *Mesnevî*'nin etkisi nerede aranmalı?

Mevlâna ve *Mesnevî*, zaman zaman alevlenen "Edebiyatımızın klasikleri var mıdır?" sorusu etrafında da sık sık zikredilir. Sözgelimi 1980'li yılların ikinci yarısında gündeme gelen böylesi bir tartışmada Melih Cevdet Anday, *Mesnevî*'nin Farsça yazılmış olması hasebiyle Türk edebiyatının klasikleri arasında sayılamayacağını iddia etmiş, bu iddiaya başta Attila İlhan, Tomris Uyar, Tarık Buğra, Beşir Ayvazoğlu gibi isimler olmak üzere birçok farklı edebiyatçı şiddetli itirazlar ve eleştiriler yöneltmiştir.

O tartışmada Asım Bezirci ve Atilla Özkırımlı gibi bazı isimler ise Anday'ın görüşüne yakın görüşler ifade eder. Anday'a göre, "Türkiye'de klasik yoktur ve Mevlâna da klasik değildir." Anday'ın *Dakika Atlamadan* başlığıyla yayınlanmış söyleşi kitabında da *Mesnevî*'ye karşı bu olumsuz tavrını sürdürdüğünü görürüz. Ona göre, Mevlâna'dan Türkçeye yapılan tercümelerden "insani bir sonuç" çıkmamaktadır; "Peki İngilizler, Almanlar, Fransızlar ne buluyorlar Mevlâna'da?" sorusuna verdiği cevap da ilginç ve Anday'ın genel tavrını özetlemesi bakımından zikredilmeli: "Hepsi yalan onların." Anday'ın genellemeci tavrının tek partili yıllara has Türk hümanizmi arayışlarının Mevlâna ilgisini baz aldığı ve bu ilgiyi yanlışlamaya dayandığı fark edilebilir.

Anday'ın ileri sürdüğü *Mesnevî*'den "insani bir sonuç" çıkmadığı yargısı, *Mesnevî*'nin muhayyel Türk hümanizminin arzuladığı hümaniter istemi tamamen tatmin etmemesiyle, hatta yer yer bu hümanizmin dayanağı olarak benimsenen birçok varsayımı çürütmesiyle yakından ilişkili bir yargıdır. Dolayısıyla Anday'ın yaşadığı 'hayal kırıklıkları'ndan ötürü *Mesnevî*'ye ve hatta bütün bir geleneğimize ilişkin içerlemesinin yoğun bir etkisi, dile getirdiği yargıda kendini dışa vurur.

Oysa *Mesnevî*'yi dâhil olduğu gelenek içindeki an'aneşiken (avant-garde, öncü) tutumu dolayısıyla da yorumlamak ve onu bu bakımdan bir klasik olarak değerlendirmek mümkündür. Selçuklular zamanında Arapça ve Farsça şiirde ortaya çıkan üslup farklılaşması yaşandığını, dolayısıyla "Irak üslubu" veya "Selçuklu üslubu" adı altında yeni bir üslubun belirdiğini belirten Fars Dili ve Edebiyatı Uzmanı Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu, bu dönemde aynı zamanda şair kimliğinde de önemli bir dönüşümün yaşandığına işaret eder. Ona göre bu dönemde "Şiirde üslup farklılığı gerçekleşmiş, düşünce ve hayal öne çıkmış, maddî hislerin, beşerî zevklerin ve dış dünyaya yönelik gözlemlerin yerini manevî hisler ve iç dünya zevkleri almaya başlamıştır.

MEVLÂNA VE ESERİNİN 13'ÜNCÜ ASIRDAN İTİBAREN HEMEN HER ASIRDA TÜRK ŞAİRLERİNİ DERİNDEN ETKİLEDİĞİ VE BU ETKİ SAYESİNDE DE BİR ZÜMRE EDEBİYATI OLUŞTURABİLDİĞİ VURGULANABİLİR.

Diğer taraftan nazım şekilleri çeşitlenmiş ve özellikle Fars ve Türk şiirinde bağımsız gazel daha çok alaka görmüştür. Şiirde dinî, ahlâkî ve tasavvufî diye nitelendirilen bir bakış ve algılayış, diğer bir ifadeyle dinî hissiyat öne çıkmıştır." Mevlâna'nın bu bakımdan, kendine kadar gelen edebi gelenekten azami ölçüde yararlanmakla birlikte, bu geleneği çok önemsemediği, geleneksel şiirde kullanılmayan kelime ve tabirlere şiirinde yer açtığı; zaman zaman da şiirin, kafiyenin ve veznin kayıtlarından rahatsız olduğu ve bu durumu da eserinde birçok kez dile getirdiği bilinmektedir. Dolayısıyla *Mesnevî* "kalıcılığı" ve "klasikliği"ni büyük ölçüde Selçuklu şiirinin içindeki özel Irak üslubu çerçevesinde benimsediği an'aneşiken tavra borçludur. Mevlâna gerek *Mesnevî*'de gerekse *Divan*'daki gazellerinde yeni bir şiir getirebilmeyi başardığı için Latifi'nin *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*'sında Hazret-i Konevî lakabıyla ilk sırada yer verdiği ve Anadolu şairlerinin önderi diye anılır.

Mevlâna'nın "sünnet-i seniyye"sinin günümüzdeki izdüşümleri aranacaksa şiirindeki bu yenileyici nefha asla ıskalanmamalıdır.

DİNİN KARŞISINA KONUMLANDIRILAN SPİRİTÜAL "AŞK DİNİ" YA DA "TEK DÜNYA DİNİ PROJESİ"

MURAT SOYDAN

BU YAZI MEVLÂNA İLE İLGİLİ BENİM ÖNCEKİ YAZILARIMLA HEM BENZERLİK HEM DE FARKLILIK İÇERECEK BİR YAZI OLACAK. YAZILARIMI TAKİP EDENLER BİLİR, BENİM İÇİN ÖNCELİK GÖRDÜKLERİMİ KOYMAK, YORUMU OKUYUCUYA BIRAKMAKTIR. NİTEKİM DOĞRU OLANIN DA BU OLDUĞUNU DÜŞÜNÜRÜM. BU YAZIDA DA BÖYLE OLACAK. AMA BU KEZ, GÖRDÜKLERİMİ SİZİNLE PAYLAŞTIKTAN SONRA YAZI BİR SORU İLE BİTECEK. CEVABI ÜZERİNE DÜŞÜNÜLMESİ GEREKEN BİR SORU... ORTAYA SERMEK VE HAKKINDA SORU SORMAK İSTEDİĞİM KONU MEVLÂNA'YA OLAN İLGİ. AMA BU; SENİN, BENİM YA DA YETİŞTİĞİ KÜLTÜR DOLAYISI İLE MEVLÂNA'YA BAĞI SON DERECE DOĞAL OLAN İNSANLARIN İLGİSİ DEĞİL. HOLYWOOD STARLARINDAN YABANCI MEDYA PATRONLARINA UZANAN, YURT DIŞINDA GİDEREK YAYILAN GARİP BİLGİ/İLGİDEN BAHSEDECEĞİM.

MARJİNAL İLGİLER OLARAK BAŞLAYAN SPİRİTÜAL AKIMLAR "EĞİTİMLİ SINIFLARIN GİZLİ DİNİ" OLDU

HOLLYWOOD YILDIZLARININ MEVLÂNA MERAKI

Önceki yazılarıma benzerlik gösterecek demiştim, bir önceki yazımı bilenler için Holywood yıldızları ile başlayalım. Sektörün bilinen simalarından ünlü ABD'li aktör Brad Pitt bu garip ilgiye sahip isimlerden. Pitt'in New Orleans'ta çekilen fotoğraflarından birinde kolunun altındaki dövme medyada çok konuşuldu. Dövme, Mevlâna'ya ait olan bir sözdü. "Doğru ve yanlış tüm kavramların ötesinde bir yer var. Seninle orada buluşacağım".

2017 yılında Madonna'nın, yakın arkadaşı Mert Alaş ile Konya'ya gelip Mevlâna Türbesi'ni ziyaret edeceği söylentileri çıktı. Yine dünyaca ünlü Coldplay grubunun solistliğini yapan Chris Martin, 2015 yılında Rolling Stone dergisine verdiği röportajda, çıkardığı son albümünde Mevlâna'nın "Misafirhane" adlı şiirinden etkilendiğini söyledikten sonra Mevlâna hakkında yazılan bir kitabı okuduğunu ve kendisinden çok etkilendiğini de ekledi.

Yine ABD'li şarkıcı Pink de Mevlâna ilgisini gizlemeyen ünlülerden. Pink, Instagram hesabında çocukları ile birlikte yaptığı bir paylaşımının altına Mevlâna'dan şu dizeleri paylaştı: "Ölüydüm, diri oldum. Ağlayıştım, gülücük oldum. Aşk devleti geldi de, ben ebedî devlet oldum."

Ancak hepsinin içinde en dikkat çeken ünlü şarkıcı Beyonce'nin Mevlâna ilgisi oldu. Beyonce ikiz çocuklarından birinin adını Rumi, diğerinin adını ise "Efendi" anlamına gelen Sir koydu. Tüm bu gelişmelerden de önce, birçoğunuzun hatırlayacağı üzere UNESCO 2007 yılını Mevlâna yılı ilan etmişti. Bunlarla birlikte New York Times'tan BBC'ye, Guardian'dan CNN'e birçok yayın kuruluşunda Mevlâna'nın Afganistan'dan başlayıp, Türkiye'de tamamlanan hayatı geniş şekilde ele alındı.

DOSYA

MERAK EDİLEN KONU BU SEVGİNİN SEBEBİ...

Aslında Mevlâna'nın ABD'de ünlüler arasında bir şöhret yakalamasında şaşılacak bir şey yok. Zira bu şöhretin bir karşılığı bizzat ABD toplumunun içinde de var ki hem Mevlâna'nın eserleri, hem de Mevlâna üzerine yazılan başka yazarların eserleri ülkede milyonlarca kopya satıyor. Üstelik bu ilgi sadece ABD'de artmıyor.

Konya Kültür ve Turizm Müdürü Mustafa Çıpan, 2013 yılında basına verdiği demeçte, Mevlâna'nın türbesinin bulunduğu Konya'ya 2012 yılında 2,5 milyona yakın ziyaretçinin geldiğini ve bunun 500 bin kadarının yabancı ziyaretçi olduğunu açıkladı. Çıpan ayrıca Konya'ya Japonya başta olmak üzere Güney Kore, Çin, Rusya, Almanya, İspanya ve İtalya'dan da çok sayıda misafirin geldiğini söyledi. Ama merak edilen konu bu sevginin sebebi...

Bunu anlamak için manzaraya biraz daha geniş açıdan bakmak gerekiyor. Avrupa ve ABD'de şöhreti artan esas konu spiritüal inanış grupları. Mevlâna ya da yurt dışında daha çok bilinen adı ile Rumi'nin bu derece şöhret kazanmasının altında yatan da gün geçtikçe hem sayıları hem de etki alanları artan bu spiritüal inanış gruplarının, Mevlâna'nın anlattığı tasavvufa çok benzer bir öğreti dünyasına sahip olması. Böyle olması, dünyanın dört bir yanında Mevlâna'nın öğretisini "Rumi tasavvufu öğretisi" ya da "Sufi öğretisi" adlarıyla aktaran kurumların açılmasına sebep oldu.

DİNE KARŞI SPİRİTÜAL "AŞK DİNİ"

Modernizm (ya da yine yaygın kullanılan post-modernizm) her alanda olduğu gibi din alanında da kendi akımını yarattı. Beni sosyal medya üzerinde takip edenler modernizmin sanatı nasıl gerçek sanat olmaktan çıkartıp bir zümrenin, bir ideolojinin aracı hâline getirdiğini hatırlar. Dinin başına gelen de benzeri bir değişim oldu. Nasıl ki modernizm ile geleneksel anlamda sanat olmayan ama uluslar üstü bir standart geliştiyse, din konusunda da geleneksel anlamda din olmayan ancak uluslar üstü bir standart gelişmeye başladı. İşte spiritüalizm, bu standardın adı oldu. "Aşk dini", "Sevgi dini" gibi isimlerle de anılan bir spiritüel yaklaşım, geleneksel dinin karşısına konumlandırıldı. "Tek dünya dini projesi" olarak da anılarak zaman zaman karşımıza çıkan bu yaklaşım, ulusal farklılıkları ortadan kaldırarak aslında hâkim kültürün "uluslar üstü bireylerini" ortaya çıkaracak etkenlerden biri, o bireylerin metafiziksel ihtiyacını karşılayacak bir literatür oluşturdu.

"EĞİTİMLİ SINIFLARIN GİZLİ DİNİ"

Spiritüalizmin yükselişinin pek çok sebebi var. Rasyonalizmin yükselişi ardından gelen dünya savaşları ve bu savaşların yarattığı yıkım genelde başlıca sebep olarak görülür. Batı toplumlarında ortaya çıkan derin hayal kırıklığı ve umutsuzluk, insanların metafiziksel ihtiyaçlarını derinleştirmiş.

Bu hâl okkültizmden, neo-paganizme, satanizmden Şamanizm'e ve büyücülüğe kadar birçok farklı dini, dinimsiyi ya da spiritüalist yaklaşımın toplumların içinde yükselmesine, "new-age tarikatlar" denen spiritüel tarikatların popülerleşmesine yol açtı. Çok meşhur bir örnek olan Osho felsefesi bunlardan biridir. Tibet orijinli spiritüel düşünce önce uzak doğuyu etkisi altına almış, ardından Avrupa ve Amerika'ya sıçramıştır. Bu akımların başlıca özelliği modern Batılı bilimselliğin rasyonalite, deney ve gözlem gibi araçlarına değer vermemesi, teknoloji karşıtlığı ve bunlara karşı bütüncül kozmik bakışı, şifacılığı ve doğal yaşamı öne çıkarmasıdır. Bu akımlara karşı oluşan yüksek ilgi, özellikle sekülerleşmiş kesimlerin ana akım dinlerden farklı görerek yönelmesi ile gelişti ve marjinal ilgiler olarak başlayan spiritüal akımlar bir ana akım hâline geldi. Öyle ki, bu akımlar "eğitimli sınıfların gizli dini" olarak anılmaya başlandı.

TÜRKİYE'YE ÖZGÜ NEW AGE: ATATÜRKÇÜ SPİRİTÜALİZM

Nitekim bu geçişin yansımalarını Türkiye'de görmek mümkün. Spiritüalizmin yükselişi ile Atatürk'ün seçilmiş ve vahiy alan bir kişi olduğuna inanan, Atatürkçülüğü Kuran'daki ayetlerle temellendirmeye çalışan sıra dışı tefsircilerden, uzaylılar ile irtibat kurduğunu ve "yüksek bilinç" diye adlandırdıkları bir yönlendirici tarafından hayatlarını düzelttiklerine inanan insanlara kadar pek çok cemaatin Türkiye'de giderek genişlemesini sağladı.

Ancak bu yeni dinimsinin yükselişi, modernizmin "çağ dışı" olarak nitelediği ve önüne set çektiği geleneksel dinlerden farklı bir yapıdaydı. "Dinimsi" dememin sebebi de tam da bu farklı yapı. Yükselişe geçen spiritüal inanışlar, üst bir otorite olarak Allah/Tanrı kaynaklı değil; insanlar arası yorum, anlamlandırma ve ilişkiler kaynaklıydı.

Yani vahiye yaklaşımı, "Allah'ın bir söylediği var, bir de söylemek istediği" şeklindeki yaklaşımla, kişilerin manaya dair yorumlarını vahyin önüne koyan bu akımların Mevlâna'ya yaklaşımları da bununla paralellik gösteriyor. Mevlâna'nın eserlerindeki öğretiyi "bireysel arınma ve üst bilince çıkma" olarak görüp, bunu bir dinden ziyade bir kişisel gelişim süreci gibi hayatlarına yansıtıyorlar.

TEK DÜNYA DİNİ, TEK DÜNYA DEVLETİ İDEOLOJİSİNİN MEVLÂNACILIĞI

Mevlâna'ya karşı bireysel ilgi gösterenlerin artmasının sebebini dünyada yükselen spiritüalizm ilgisi ile açıkladım. Ancak Mevlâna ilgisindeki artışın tek sebebi bu değil. Bu ilginin artışının, özellikle büyük basın kuruluşlarının Mevlâna'yı öne çıkartıyor olmasının sebebi de ideolojik.

Çokça konuşulan "tek dünya dini", "tek dünya devleti" ve" tek dünya vatandaşlığı" projelerini destekleyen; kültürel ve ulusal farklılıkları ortadan kaldırarak bir "üst kültür" inşa eden liberal ideoloji, Mevlâna'nın öğretilerini de bu ideoloji ile örtüştürüyor. Mevlâna'ya atfedilen "Gel! Ne olursan ol, yine gel!" sözü, bu projenin ideolojik destekçileri için bir slogan niteliği taşıyor.

"İnandığımız Tanrı bir" diyerek yola çıkan ve "Aşk dini", "Sevgi dini" diye andıkları dini, mevcut dinlerin yerine ikame etmeyi amaçlayan bu yaklaşımın her din içinde seçtiği ve parlattığı kişiler var. Mevlâna da, İslam dinine mensup kişileri bu ideolojik yaklaşıma kaydırmak için bir araç olarak kullanılıyor.

Mevlâna'nın öğretileri vasıtasıyla önce İslam dininin geleneksel şartlarını soyutlaştıran içerikler, ardından İslam dinini ikinci plana atarak bireyle Tanrı arasında bağı yalnızca bu öğreti üzerinden tanımlamaya, ardından da tüm dinleri kapsayan ortak bir dine yönlendirmeyi amaçlıyor. Bu yaklaşım da, tüm dünyada eliyle kalp işareti yapmış şekilde "Benim dinim aşk" diyen pek çok kişinin ilgisini çekiyor.

DOSYA

"ÖNCE İSLAM, SONRA HRİSTİYANLIK... ŞİMDİ DİNİM AŞK"

2017 yılında Huffington Post'ta çıkan bir yazı buna somut bir örnek sunuyor. Karim Shamsi adındaki Suriye doğumlu yazar, "Önce İslam, Sonra Hristiyanlık... Şimdi Dinim Aşk'" başlığı ile paylaştığı yazısında arayış yolculuğunu ve içine girdiği "Aşk dini"ni anlatıyor. Shamsi yazısında şu sözleri sarf ediyor: "Aşk kötü bir şey bilmiyor. Aşk kötü bir şeye neden olmaz. Aşk kötü her şeyi görmezden gelir. Aşkın kötü bir şeyle ilgisi yok. 'Kötü' olur; çünkü dengesiz insanlar dengesiz bir gezegende Tanrı adına suç işler. Aşk bunların hepsini düzeltebilir."

"Aşk, tüm insanların gerçek inancıdır. Bunu böyle adlandıralım ve birbirimizi farklı şekilde etiketlemeyi durduralım. Herkes birbirini farklı şekilde görmeyi bıraksın, çünkü herkes sevmek ve sevilmek istiyor."

Bu sözler, geleneksel dinlere alternatif olarak gelişen tüm spiritüal inanışların vardığı yer oluyor. Nefretle dolu propagandalarını "nefret değil aşk kazanacak" sloganlarıyla sunan ideolojik gruplardan "dünyayı aşk kazanacak" mottosu ile meditasyon yapan yoga okullarına kadar uzanan bir salgın.

AMAÇLARI GERÇEKTEN SEVGİNİN, KARDEŞLİĞİN, HOŞGÖRÜNÜN YAYILMASI MI?

İşte bu bakış üzerinden politik harita çizenler ve bunu fonlayanlar, Mevlâna'ya yönelik artan ilginin bir diğer ayağını oluşturuyor. Mevlâna'nın özellikle "aşk" konusunda yazdığı ve ilahi aşk olarak yorumlanan eserleri, bu gruplar için birer malzeme olarak görünüyor. Yine Mevlâna'ya ait "Üç nokta Aşk'tır, her nokta gizli bir Ah'tır" sözü ve aşkla ilgili Mevlâna'nın diğer sözlerinden, şiirlerinden bu dünya görüşlerine malzeme çıkartıyorlar. Yazıyı bir soru ile bitireceğimi söylemiştim. O soruyu sorayım. Eğer amaç gerçekten sevginin, kardeşliğin, hoşgörünün ya da kendi isimlendirmeleri ile "aşkın" yayılması ise; neden bu insanlar nebileri değil de Mevlâna'yı öne çıkartıyor?

dünyadan portreler/ haberler

BİROL BİÇER

2019

01

HOLLANDA

JORAM VAN KLAVEREN

İSLAM'A KARŞI KİTAP YAZARKEN HİDAYETE EREN İSLAMOFOBİK SİYASETÇİ

Joram van Klaveren daha çok yakın bir zamana kadar islamofobinin siyaset alanında zirve yaptığı Hollanda'nın en ateşli İslam karşıtı siyasilerinden biriydi. Zaten onun Avrupa'daki en önemli İslam düşmanı olan Geert Wilders'in sağ kolu olup parlamentoya seçilme nedeni de islamofobik görüşleriydi. Kuran-ı Kerim'i Hitler'in *Kavgam* adlı kitabıyla aynı kategoriye koyarak yasaklanması için kampanyalar yürütecek kadar azılıydı van Klaveren. Bu gözü kara İslam düşmanı iki yıl önce İslam ve Kuran'ı "yerin dibine batırmak" maksadıyla bir kitap yazmaya koyuldu. Bir sürü kitapla bir çiftlik evine kapandı. Bu inziva sırasında karşıt görüşlü kitaplar kadar tasavvufçuların eserlerini de okudukça aydınlandı ve siyasi hayatını üzerine kurduğu konuda ne denli cahil olduğu gerçeğiyle yüzleşti. Yaşadığı bu aydınlanma sadece fikirlerini değiştirmekle kalmadı inancını da değiştirdi ve İslam'a ihtida etti. Bu arada sakal bırakmayı da ihmal etmedi.

02

AFGANİSTAN

HAYDARİ VUCUDİ

OFİSİNİ 50 YILDIR ŞİİR, KÜLTÜR VE MEVLÂNA DERGÂHINA ÇEVİREN ŞAİR

Afgan şair ve kütüphaneci Haydari Vucudi'nin Kabil'de görev yaptığı kütüphanedeki odası aynı zamanda 50 yıldır bir toplanma alanı. 80 yaşındaki Vucudi, çoktan emekli olmuş ancak insanları kütüphaneye çeken bu adamı hükümet bırakmamış ve emekliliğinden sonra da ofisini kültür-sanat ve Mevlâna âşıkları için bir sohbetgâh olarak kullanmasına izin vermiş. Bu bilge adamın en devamlı ziyaretçileri ise yeni besteleri için danışan müzisyenler, şiirlerini sunmak isteyen genç şairler, fikir almak için danışan akademisyen ve öğrenciler hatta hikmetli nasihat peşinde koşan herkes. Ancak Vucudi'nin Kabil Halk Kütüphanesi'ndeki ofisini onlarca yıldır bir dergâha çeviren bir başka unsur daha var. Vucudi, burada tam 30 yıldır düzenli olarak haftanın iki günü bir "insan imalathanesi" olarak nitelendirdiği Mevlâna Celaleddin Rumi okumaları ve sohbetleri düzenliyor. Bu sohbetlerin müdavimleri zamanla "Mevlâna Âşıkları Cemiyeti"ne bile dönüşmüşler.

03

HIRVATİSTAN-TÜRKİYE

HALİME FERK

MEVLÂNA'YI TANIMAK İÇİN KONYA'YA YERLEŞEN HIRVAT KADIN

Hazret-i Mevlâna'nın tüm dünyada gönülleri nasıl fethederek insanları hakikate yönlendirdiğinin o kadar çok numunesi var ki. Yaşadığı Almanya'da dört yıl önce bir hocanın vesilesiyle Müslüman olan ve Halime adını alan Hırvat kadın da bunların son örneklerinden biri. Müslümanlığı sadece bir sıfat ve isimde bırakmak istemeyen 39 yaşındaki Halime Ferk, İslam'la ilgili kitaplar okuyarak derinleşme ihtiyacı hissettiği bu dönemde Hz. Mevlâna'nın eserleriyle tanışmış ve öğretisinden oldukça etkilenmiş. Bu tesirle Mevlâna'nın öğretisini yakından tanımak üzere küçük kızını da yanına alarak bir tura katılmış ve Konya'ya gelmiş. Burada karşılaştığı Mevlâna atmosferinden daha da etkilenen Halime Ferk, turunu uzatarak bir süre daha burada kalmaya karar vermiş. Bu arada sema eğitimi alarak kızını da Kuran kursuna yollamaya başlamış. Ferk döndüğünde çocuklarını da tamamen Müslüman gibi yetiştirmeye karar vermiş.

04

NİJERYA

DİNÎ KİSVELİ YASADIŞI "ISLAH EVİ"

Biz Mevlâna'dan bahsederken dünyanın dört bir yanında din adına yapılan akıl dondurucu saçmalıklar da eksik olmuyor. Kasım ayının 5'inde bir ihbarı değerlendiren Nijerya polisi operasyon düzenleyerek yüzlerce kişinin yasa dışı olarak hapsedildiği sözde bir "ıslah evi"ni bastı ve 259 kişiyi kurtardı. İşin acı tarafı hoşlanmadıkları insanları böyle keyfe keder toplama kampı gibi bir yere kapatanlar bu işi din kisvesi altında yapıyorlardı. Olay, Oyo eyaletine bağlı İbadan kentinin Ojoo semtindeki bir caminin yöneticileri tarafından kurulan ve idare edilen bu merkezden kaçmayı başaran 18 yaşındaki bir gencin ihbarıyla ortaya çıkarıldı. Bu yasadışı tutsak kampında bulunanların arasında yetişkin erkeklerin yanı sıra bir kısmı yıllardan beri tutulan ve son derece kötü beslendiği açıkça görülen kadınlar, ergenler, çocuklar ve hatta bir bebek dahi mevcuttu. Kurtarılan "mahkûmlar" kendilerine üç günde bir yiyecek verildiğini söylerken 8 kişi tutuklandı. Nijerya polisi daha önce benzer nitelikte ıslah merkezlerine 12 operasyon düzenlemiş ve onlarca kişiyi kurtarmıştı.

05

FRANSA

TAMAMEN TASAVVUFA ADANMIŞ İLK MÜZE AÇILIYOR

Bugün özellikle Avrupa ve Amerika'da bir İslam karşıtlığıdır gidiyor. Ancak İslam'ın tasavvuf damarı başta entelektüeller olmak üzere Batılıları cezbetmeye ve dolayısıyla daha fazla ilgi ve müsamaha görmeye devam ediyor. Bunun bir örneği de son yıllarda Müslümanlara yönelik 28 Şubat kafasını andıran saçma sapan uygulamalara sahne olan Fransa'dan. Fransa yakında dünyanın ilk "tamamıyla sufizme adanmış" müzesine kavuşmak üzere. Seine Nehri kıyısında Chatou kasabasında özel bir köşkte MTO Şah Maksudi Sufizm Okulu tarafından açılmak üzere çalışmaları süren müze İslam'ın manevi boyutlarını ve kültürel zenginliğini göstermeyi hedefliyor. Zengin bir sanat eserleri koleksiyonunun yanı sıra tarihi ve sembolik objelere yer verecek olan müze aynı zamanda dünyada sadece ve tamamen İslam tasavvufuna adanmış ilk müze olma iddiasında ancak belli ki yakında Eyüp'teki Feshane'de açılacak olan Tasavvuf Müzesi'nden bihaber görünüyorlar.

06

ABD-TÜRKİYE

YENİ BİLİMSEL KEŞİF: KALPLER ZİKİRLE UYUMLANIYOR

Zikir ibadeti dervişler tarafından kalbin yolu olarak nitelendirilir ve zikir ayinlerine katılanların kalplerinin vecde ulaşıldığında "tek bir yürek" gibi attığı söylenir. Connecticut Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmanın sonuçları bunun bir mecazdan ibaret olmadığını, biyolojik olarak da gerçekleşebildiğini gayet açık gösteriyor. Daha önce yapılan bazı araştırmalar duygusal ve sosyal açıdan birbirine bağlanan insanlar arasında fizyolojik benzeşmelerin, eşleşmelerin olduğunu göstermişti ancak Conecticut Üniversitesi'nden Dimitris Xygalatas et Christopher Manoharan adlı iki antropoloğun kalp ritmi üzerinde yaptıkları gözlem ve ölçümler bu eşleşmeyi çok net bir boyutta ispatlamış oldu. Antropologlar İstanbul'da birlikte zikir yapan Uşşaki dervişlerin kıyafetlerinin altına yerleştirdikleri kalp reseptör ve monitörleriyle 20 farklı kalbin frekanslarını izleyerek gerçekleştirdikleri ölçümlerde dervişlerin kalp ritimlerinin birbirlerine uyumlanarak senkronize hâle geldiğini ve tek bir kalp gibi attığını gözlemledi.

07

İRAN

ADINI EDEBİYAT ESERLERİNDEN ALAN SOKAKLAR, CADDELER

İsmi meydanlara, caddelere, sokaklara verilen yazarlara, şairlere aşinayız. Peki, hiç kitap isimli cadde-sokak gördünüz mü? İran'ın orta batı kısmında yer alan Hemedan'da Bahar şehrine bağlı Tacabad Sofla köyü işte böyle bir yer. 6 bin cilt kitap bulunan bir kütüphaneye de sahip olan bu köyün sakinleri edebiyata öyle meraklılar ki sonunda bu merakı tüm sokaklara ünlü edebiyat eserlerinin adını verme önerisi yapmaya kadar vardırmışlar. Bu teklif derhal kabul edilmiş, uygulamaya konulmuş ve köyün tüm sokak, meydan ve geçitlerine dünyaca ünlü yazarlara ait büyük kitapların adlarını taşıyan levhalar yerleştirilmiş. Üstelik bu isimlendirmede Doğulu-Batılı, yerli-yabancı gibi herhangi bir ayrım gözetilmemiş. O yüzden bu köyün tüm sokakları; Marquez'in *Yüz Yıllık Yalnızlık*'ı, Coelho'nun *Simyacı*'sı, Attar'ın *Simurg*'u, Şebüsteri'nin *Gülşen-i Raz*'ı, Firdevsi'nin *Şehname*'si, Saint Exupery'nin *Küçük Prens*'i, Şeyh Sadi'nin *Gülistan*'ı, Turgenyev'in *Bahar Seli*'si, İbn-i Sina'nın *Kanun'u fi'Tıb*'bı gibi büyük ve meşhur eserlerin isimlerini taşıyor.

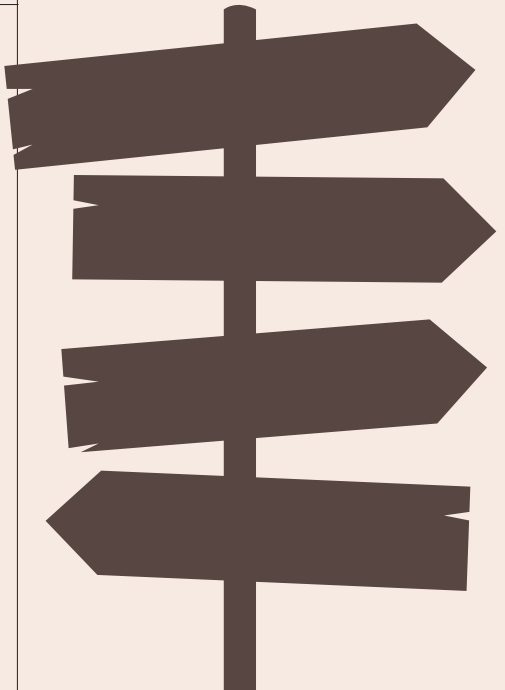

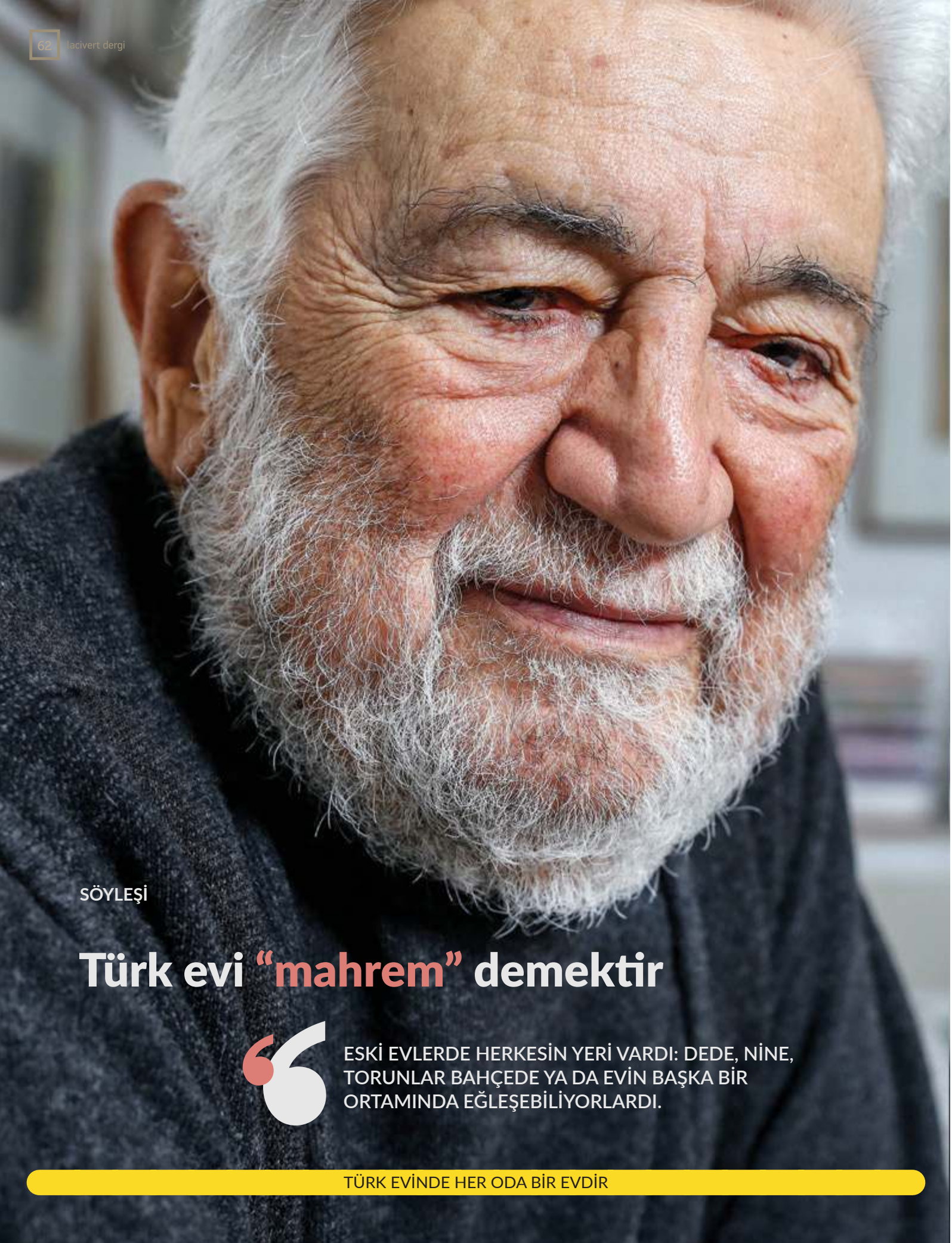

SÖYLEŞİ

Türk evi “mahrem” demektir

> ESKİ EVLERDE HERKESİN YERİ VARDI: DEDE, NİNE, TORUNLAR BAHÇEDE YA DA EVİN BAŞKA BİR ORTAMINDA EĞLEŞEBİLİYORLARDI.

TÜRK EVİNDE HER ODA BİR EVDİR

SÖYLEŞİ :: NAZLI NUR BAYKAN :: CENGİZ BEKTAŞ

Osmanlı var olduğu bütün toprakların yerel kimliğini ve renklerini korurken bir yandan da Osmanlı yaşam kültürü oralarda ortak bir hayat alanı yarattı. Bu ortak yaşam kültürünü özellikle Balkan ve Anadolu evlerinde görmek, korunabilen mimarisinden ve şehir kültüründen hâlâ okumak mümkün. Bu kültürü ve ortak temellerini en iyi ortaya koyanların başında ünlü mimarımız Cengiz Bektaş geliyor. Bu coğrafyaya damgasını vuran ev kültürünü tanıyabilmek için Balkanlar'da, Anadolu'da ve Adalar'da birçok seyahat, sayısız araştırma ve incelemede bulunan Bektaş, "Türk evi" ile somutlaşan bu ortak kültürün temel ilkelerini, yaşayan örneklerini olduğu kadar günümüzde kaybettiği ruhunu ve özelliklerini de ortaya koyuyor. Bektaş, Osmanlı yaşam kültürünün, yaşandığı topraklarda nasıl bir ev oluşturduğunu ve günümüzde bunun neresinde olduğumuzu Lacivert'e anlattı.

Balkan evi nedir bunu anlamak için sanırım öncelikle bu konuya değindiğiniz kitabın adını neden Türk Evi koyduğunuzu biraz açmamız gerekiyor. Neden "Türk evi" hocam?

Aslında neden Türk evi dediğimi anlatmak için kitabın başında bir öykü anlatıyorum. O öyküyü anlatayım kısaca: Bir Bulgar halk bilimi insanı, sempozyum için İstanbul'a geliyor. Bizim buradaki arkadaşlarımız onu bir eğlence yerine götürüyorlar. Orada "Üsküdar'a gider iken" söyleniyor. "Ooo, bu bizim şarkımız..." diyor Bulgar hanım. Bunun üzerine bizim arkadaşlarımız bu çok eski bir Türk şarkısı diyorlar. Aslında ne o, ne o... Şarkının içinde geçen kâtip, Üsküdar kelimelerinden kanıtlamaya çalışıyorlar. Muammer Ketencioğlu'nun, Zeki Müren'in yorumlarını dinletiyorlar. Bulgar bilim kadını açmazda kalıyor. Bu şarkının ardına düşüyor. Midilli'ye gidiyor. Midilli'de "Bu Maria ile Niko' nun ezgisi, onlar birbirini seviyorlardı" diyorlar. Midilli'deki de bir sevi ezgisi, melodi aynı... Orada küçük bir müzik dükkânına götürüyorlar. Dükkâncı çeşit çeşit aygıtla melodiyi seslendiriyor. Oradan kalkıyor Arnavutluk'a gidiyor. Orada da Arnavutluk şarkısı olarak benimsendiğini saptıyor.

Sonra Makedonya'ya gidiyor. Bir papazla konuşuyor. Papaz bu ezginin kilisede seslendirilen bir "ilahi" olduğunu söylüyor. Yine Makedonya'daki Türk asıllı bir imam da benzer biçimde ilahi olarak okunduğunu söylüyor. Tabii büsbütün kafası karışıyor bilim insanının. Oradan Saraybosna'ya gidiyor. Saraybosna'da bir oylumun içinde bir küme insan belirli bir ritimle bu ezgiyi ilahi olarak söylüyorlar. Gerçekten dinsel bir ezgiye dönüştüğünü görüyor. Belgrad'a gidiyor. Orada da benzer biçimde ezginin sahiplenildiğini görüyor. Kendi ülkesine, Sofya'ya döndüğünde de benzer bir sahiplenmenin ayrımına varıyor. Sonunda bilim kadını soruyor: Bu ezgi kimin? Burada da "Türk evi" dediğimizde eş durum söz konusu gerçekte. Türk adı etnik değil kültürel bir söylemdir. Mustafa Kemal de Cumhuriyeti kurarken, diyor ki: Bizimle birlikte ağlayan gülen, bizimle birlikte bu yurt için savaşan her insanı bağrımıza basıyoruz. Ona Türk pasaportu veriyoruz, onun etnik kökenini sorgulamıyoruz.

O hâlde kitabınızda Türk evi adını kullanmanızda etnik bir bakış açısı söz konusu değil, burada ortak bir yaşama kültürünü ifade ediyorsunuz...

Hayır, burada Türk adının kullanılmasında da etnik bir durum söz konusu değildir. Bu kültürel bir durumdur. Zaten Anadolu üzerine etnik bir sava kalkışmak Anadolu'yu bilmemek demektir. Bugün İstanbul'da kimilerinin söylediğine göre 25'in üzerinde farklı inanışın tapınakları vardır. Makedonya'da beni çağırdıkları bir sempozyumda bir hoca kalktı, Hıristiyan ile Müslüman evlerinin birbirinden çok ayrı oldukları üzerine bir sunum yaptı. Ben ertesi gün kendi sunumumda bir Safranbolu'dan bir de Ohri'den iki ev gösterip o profesöre sordum "Bu evler sizce nerede" diye. İkisi de "Ohri'de" dedi. Ben de hayır bunlar arasında bin 500 kilometre var dedim. Kısacası durum öyle bildiğiniz gibi değil. Aynı pazara bağlı olmanın, aynı yaşam ölçütlerine bağlı olmanın getirdiği bir benzerlik... Aynı kültürel ortamda yaşamak, benzer evlerde yaşama sonucunu getiriyor. Buna "Osmanlı evi" de denir. Ama önce bunun ardındaki öyküyü iyi bilmek gerekiyor.

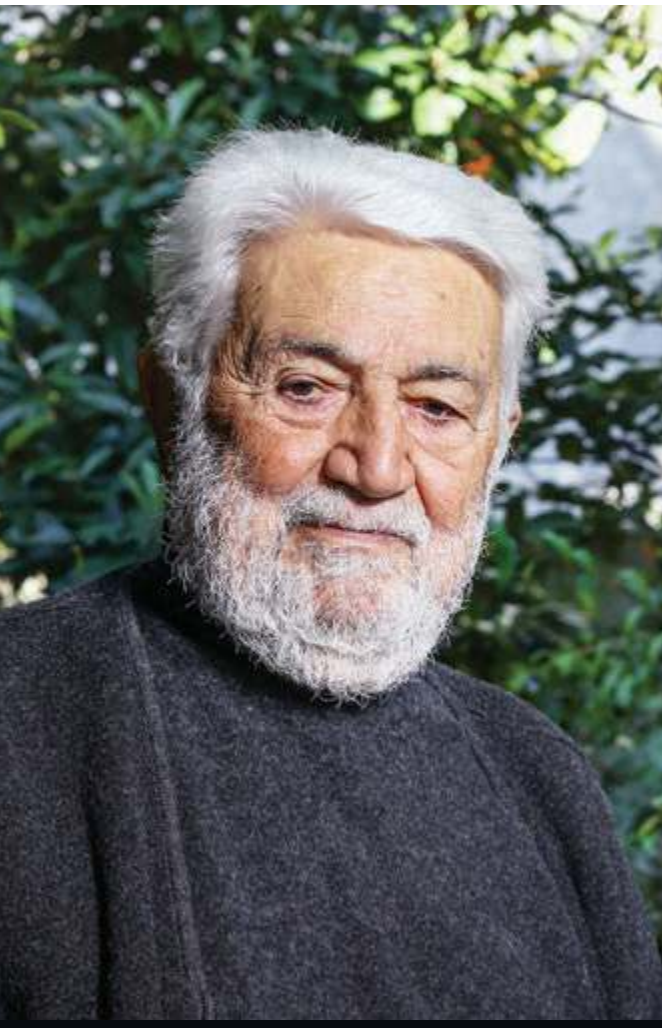

Cengiz Bektaş kimdir?

1934'te Denizli'de doğan yüksek mimar-mühendis, şair ve yazar Cengiz Bektaş, İstanbul Erkek Lisesi, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü ve Münich Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. 1962'de ODTÜ'de öğretim görevlisi oldu ve sonraki yıllarda çeşitli üniversitelerin mimarlık fakültelerinde dersler verdi. Makedonya, Almanya ve ABD'de konuk öğretim görevlisi olarak dersler verdi. Bektaş tasarladığı ve hayata geçirdiği elit projeleriyle Ağa Han Mimarlık Ödülü başta olmak üzere prestijli 25 ulusal ve uluslararası ödüle layık bulundu. 60 yılı aşkın süredir serbest mimar olarak çalışan Bektaş, Cumhuriyet döneminin kayda değer örnekleri arasında gösterilen pek çok esere imza attı.

Bunun içinde pek çok farklı kültürün tuzu vardır. Örneğin Rumlar her işi yapabilen insanlar, Ermeniler taş ustası, Yahudiler teneke işlerini yaparlar; hepsi işleri bölüşmüşler. Zamanla bunlar Osmanlı evinde somutlaşmış. Örneğin benim oturduğum ev dünyanın en iyi ud yapımcısı Onnik ustanın, bir Ermeni'nin evi. Ama bana da uygun geliyor.

Ev kültürü, yaşam kültürü bir-iki yüzyıllık bir şey değil, binlerce yıllık bir birikim, içinde farklı medeniyetlerin izleri var. Siz bunu nasıl değerlendiriyorsunuz. Bugün "Türk evi" dediğimiz bu klasik ev yapısının ortaya çıkmasında kimlerin katkısı var?

Yeryüzünde bilinen yoktan var edilen ilk kent Priene. Milet'li bir kent kurultayı üyesi olan kişi, bütün kuralları derlemiş toplamış, bir yasalar bütünü oluşturmuş. Bu kurallarla yeni bir kenti kurmuşlar. Adı Priene, Milet'in tam karşısında Menderes'in karşı kıyısında kurulmuş. Priene'deki evler dışardan baktığınızda iyi korunmuş evlerdir. "Mahremiyet" olgusu vardır, dışardan baksanız bu İslam'la birlikte inşa olmuş dersiniz ama kökü çok eskiye dayanıyor bu evlerin.

Selçuklu ve Osmanlı'yla birlikte ev kültürü neye evrilmiş?

Eskiden her yere pasaportsuz gidiyorduk biz. Şimdi öyle değil tabii, anamalcılığın politikasını biliyorsunuz, parçala yönet. Yugoslavya dağıldı, küçük küçük devletçiklere dönüştü. Benim eşim Üsküplü örneğin, pek çok kültüre yakınlık duyarak büyümüş... Artık öyle değil elbette, herkes kendi içinde yaşıyor. Yugoslavya parçalandıktan sonra altı ayrı devlete bölündü. İki ayrı özerk bölge ayrıca... Eski bir bakan bana dedi ki: "Eskiden en yüksek dağ benimdi, Yugoslavya'da. Eskiden benim denizim vardı, şimdi yok. İnsanlar da birbirleriyle ilişkilerinde iç içe yaşıyorlardı ama artık minik ulus devletler içinde birbirlerinden kopuk yaşıyorlar." Eskiden insanlar kendilerini hep bir sofrada görüyorlardı. Öyle yetişmişlerdi. Bu nedenle birbirlerinden ayrılsalar da hâlâ benzer evlerde yaşıyorlar çünkü usta Rum olsa da, işvereni Türk'e göre ev yapıyordu.

"Türk evi" olarak anlattığımız ev nasıl bir evdir?

Türk evinde her oda bir evdir aslında. Babanın evi, oğulların, herkesin ayrı yunmalığı vardır odasında. Bir çatının içinde hepsi birlikte yaşarlar böylece. Türk evi, bahçe, hayat, oda olarak üç bölümden oluşur. Odadan önce açık bir yaşam alanı olarak "hayat" gelir. Buranın üstü ile belki iki yanı kapalı ama en az bir yanı bahçeye açıktır, sonra oda gelir. Oda "mahrem"dir. İnsanın günlük yaşamına çok uygun bir türdür bu. Odalardaki yunmalık (banyolar) için ocağın yanında ayrı bir oyukta teneke vardır. O girintideki teneke içindeki su ısınır. Böylece sıcak suyunuz hep oradadır. Siz sabah kalktığınızda abdest almak istiyorsanız sıcak suyunuz her zaman vardır. Bir Müslüman bir Rum evini satın aldığında yalnızca yıkanma olanağında değişiklik olur. Bunun dışında önemli bir değişim yoktur.

Eski Türk evlerinin yaşama daha uygun ve işlevsel evler olduğundan bahsediyorsunuz kitabınızda. Oysa bugün yaşadığımız yerleri kendi evimiz olarak benimseyemiyoruz, kaybolan sadece işlevsellik mi?

Burada, Kuzguncuk'ta insanların kapı önlerinde fotoğraf çekildiklerini sürekli görüyoruz. Bir gün yine bizim kapının önünde fotoğraf çektiren birisine eşim neden burada fotoğraf çektirdiğini sormuş. İnsanların komşuluk ilişkileri, rengârenk, canlı yapılar var. Bu herkesin ilgisini çekiyor. İnsanlar ister istemez özlüyorlar böylesine yerleri... Fotoğraf çektiriyorlar, çünkü "apartman"da yaşamak bizim yaşama biçimi-

Aynı kültürel ortamda yaşamak, benzer evlerde yaşama sonucunu getiriyor. Buna Osmanlı evi de denir. Ama önce bunun ardındaki öyküyü iyi bilmek gerekiyor. Bunun içinde pek çok farklı kültürün tuzu vardır.

AYNI KÜLTÜREL ORTAMDA YAŞAMAK, BENZER EVLERDE YAŞAMA SONUCUNU GETİRİYOR. BUNA OSMANLI EVİ DE DENİR. AMA ÖNCE BUNUN ARDINDAKİ ÖYKÜYÜ İYİ BİLMEK GEREKİYOR. BUNUN İÇİNDE PEK ÇOK FARKLI KÜLTÜRÜN TUZU VARDIR.

miz değil. Eski evlerde herkesin yeri vardı: Dede, nine, torunlar bahçede ya da yine evin başka ortamında eğleşebiliyorlardı. Bugün bahçe olanağı olmayabilir, yine de duruma göre çözüm geliştirmemiz gerek... Bu da mimarların görevi!

Sizin böylesi bir çalışmanız vardı değil mi?

Evet, daha düşük katlı evler ve evlerin önlerinde de küçük de olsa bir bahçesi olan evler tasarladım. Hem de bu evlere apartman ile hektar başına denk gelecek biçimde insanları yerleştirme olanağı buldum. Bunu yapabiliyoruz. Bu yüzden mimar kolayına kaçmamalı. İşini yalnızca para odaklı yürütmemeli. Çalışmalarını yaparken mimar kendi insanını, içinde yaşadığı toplumu iyi tanımalı. Size bir örnek vereyim: Deprem olduğunda bir Türk mimar gidiyor bölgeye, deprem evleri yapıyor. Fakat bölge insanına hiç uygun değil. Bir Alman mimar gelse daha doğru evler yapar çünkü bölgedeki insanların yaşamını tanımaya çalışır. Keçisi, eşeği olabilir o insanın... Yaptığımız evler gerçekten yaşam biçimimize uymuyor. Hollywood evlerindeki gibi uçan merdivenler yapmışlardı bir yerde.

Kitabınızda bahsettiğiniz gibi Balkanlar'daki evler ile Osmanlı'daki evler bir benzerlik içerisinde. Peki, günümüzdeki Balkan evleri eski Türk evlerine benziyor mu hâlâ? Yoksa orası da çok değişti mi?

Bir kere her kuşak arasında bir ayrım var. Eşim de Balkanlı dedim ya, eşimin amcasının yaşadığı evi gördüğümde farklı bir ev gibi gelmedi bana. Ama sonraları baktığımızda dergilerde, kitaplarda görüp, aktarılan evleri bir ilerilik, çağdaşlık gibi sunanlar yalnızca kopyaladılar. İnsanların yaşam biçimi değişti de apartmana geçildi diye düşünülmesin. Eş yaşama biçimini sürdürenler vardı oysa. Kendi kültürümüz içinde aramalar da yapılabilirdi. 1930'larda böyle uğraşılar var. Eşimin doktorası da Tanzimat'tan 1912'ye dek Üsküp'teki değişimleri konu alır. Eşimin çalışmasında çağdaşlaştırma için yapılan çalışmalar görülüyor. Tabii burada önemli olan yaşama biçimine göre mi biçimlendiği kuşkulu. Bizim kent tasarımlama, mimarlık çalışmalarında olduğu gibi. Örneğin, bir yaşlının abdest alması düşünülmüyor, cenazenin evden çıkarılması düşünülmüyor. Bir gün bir konuşmaya çağrılmıştım. Orada sordum: İçinizde bir önceki kuşak için bir şey yapan var mı? Örneğin, 35-40 santimlik kaldırıma çıkamayan, düşüp kendini yaralayan bir insan için bir basamak ya da kaldırımları daha düşük yükseklikte yapmaktan söz ediyordum örneğin. Hiç kimse yanıt veremedi. Hepsi utançla sustular.

Şimdi çevremizde birçok konut gökdeleni görüyoruz. Gökdelenlerde her şey olur ama konut olmaz! Gökdelenlere baktığımda çocukları cama yapışmış görüyorum. Eskiden o çocuklar için "balkon çocuğu" derdik ama şimdikiler için balkon da yok. Benim oğlum limon ağacını gördüğünde limona bakışı değişti. O kadar etkilendi ki bir hafta boyunca limonları evde oğlum sıktı. Örnekler çoğaltılabilir; zeytin, ayva, armut ağacı nedir bilmeden yaşayan çocuklar var. Neyse ki sokaklarda kediler, köpekler var. En azından çocuklar kedilere, köpeklere yabancı yaşamıyorlar.

Kitabınızda ortak bir ezgiden bahsediyorsunuz. Bugün hâlâ o ezgi var mı, nasıl bulacağız kendi ezgimizi?

Biz her şeyden önce Anadolu'nun, bu iklimin çocuğuyuz. Bu iklim için yaratılmış oylumlarda yaşamak bize yaraşır. Almanya'da yapılan bir evi burada kopya ederek, Türk insanını bir tutuk evinde yaşar gibi yaşatmak yakışır mı bir Türk mimarına! Bana göre insanın mutluluğu, erinci için oylumlar yaratmak çağdaşlıktır. Günümüzle, gelecekle bir ilişki kurabilmeli yapılar.

ÇALIŞMALARINI YAPARKEN MİMAR KENDİ İNSANINI, İÇİNDE YAŞADIĞI TOPLUMU İYİ TANIMALI

“Sarı çizgiler” ve ilişkiler

ZEYNEP TEMİZER ATALAR

“İPOTEKLİ KİMLİK” KENDİNİ EN ÇOK ANNE-ÇOCUK İLİŞKİSİ İÇİNDE GÖSTERİYOR

Geçtiğimiz günlerde bir arkadaşım, oğluyla yaşadığı "sarı çizgi" tartışmasını paylaştı. Dört yaşlarındaki oğlu, metro durağında tehlike uyarısı için belirlenmiş sarı çizginin ötesine geçmek istiyor, o da onu korumak için bunu engellemeye çalışıyor.

Sonuçta etrafta onları izleyenlerin ve mutlaka bir fikri olanların da katılımıyla beraber ortaya gül gibi bir "geçerim-geçemezsin" çatışması çıkıyor.

Arkadaşımın oğluyla yaşadığı bu süreç, aslında birçoğumuzun çocuklarımızla ilişkimizde karşımızda çıkan, bir yandan disiplini sağlamaya çalışıp bir yandan da ilişkimizi nasıl koruyabileceğimiz sorunsalı...

Ama ben, bu sohbet ve sonrasında da, "sarı çizgi"yi bir metafor olarak görüp, bunun ilişkilerimizdeki yeri üzerine düşünmeye devam ettim.

Bu sarı çizgiler nasıl oluşuyor, sınırlarımız nerede başlıyor, nerede bitiyor? Birileri sınırlarımızı ihlal ettiğinde yani kendimiz için belirlediğimiz o çizginin ötesine geçtiğinde, tepkimiz ne oluyor?

Peki, çocuğumuz yahut eşimiz için sarı çizgiyi biz mi belirliyoruz yoksa onlarınkini görebiliyor ve buna uygun mu hareket ediyoruz?

"Öteki" ile ilişkimiz

Yaşama başladığımızda, sınırlarımız da muğlâk bir hâlde oluyor. Doğumdan sonraki ilk birkaç ayda, bedenimizin yahut etrafımızda olan bitenin ne kadarı bize ait ve ne kadarını biz kontrol edebiliyoruz, çok net bir farkındalığımız olmuyor. Bu ayrımın başlangıç noktası ise, "öteki" ile ilişkimiz...

İlişki kurma, genetik olarak doğuştan sahip olduğumuz bir yeti değil. Bu, öteki yani anne yahut bakım verenle kurduğumuz bağ sayesinde gelişiyor. Yani daha çok duygusal sistemimizin kaynağı olan ve yaşamın ilk bir yılında gelişen sağ beynimiz, ilişki kurmayı öğrenebilmek için başka bir sağ beyne ihtiyaç duyuyor.

Anne yahut bakım verenin sağ beyni (duygusal tepkileri) ile bebeğin sağ beyni (o duygusal tepkileri alma ve buna göre kendi duygusal tepkilerini oluşturma süreci) ilk ilişkinin başlangıç noktası oluyor.

Bu ilişkinin başlangıcındaki muğlâklık, eğer sağlıklı bir ilişki kurulmuşsa, gelişen beyin-beden yapısı sayesinde zamanla netleşmeye başlıyor. Dolayısıyla hem kendi sınırımız hem de başkalarının sınırını fark etmemiz, bu sınırı korumamız yahut saygı duymamız, hem iç sistemimiz hem de dışarıdan gelen tepkilerle şekilleniyor.

Yaşamımız boyunca öteki tarafından kabul görmek, olumlu-olumsuz her özelliğimizle sevilmek ve değer görmek, en temel duygusal ihtiyaçlarımızdan biri... Eğer bu konuda, özellikle yaşamımızın erken dönemlerinde bazı tereddütlerimiz olmuşsa, kurduğumuz her ilişkinin temelinde de böyle bir kafa karışıklığı yer alabiliyor: Gerçekten seviliyor muyum yoksa bu, bazı şartlara mı bağlı? Bu durum sarı çizgimizi de etkiliyor elbette...

Sevilmemizi bazı şartların gerçekleşmesine bağlı olarak görüyorsak, çizgimiz de diğerlerine göre esneyebiliyor. Gerçekten ne istediğimizin farkında olmadan, başkalarını memnun etmek için

Belki bize düşen de bir ebeveyn yahut bir yetişkin olarak çizgilerimize sahip çıkmaktır ne dersiniz?

BELKİ BİZE DÜŞEN DE BİR EBEVEYN YAHUT BİR YETİŞKİN OLARAK ÇİZGİLERİMİZE SAHİP ÇIKMAKTIR NE DERSİNİZ?

“ne derler” diye düşünerek yaşamaya devam ediyoruz.

“İpotekli kimlik”

Kimlik üzerine çalışmalar yapan psikolog James E. Marcia, kendi yönünü belirlemekte zorlanan, başkalarının düşüncelerini daha önemli bulan ve yakın gibi görünse de aslında yüzeysel ilişkilere sahip bu kişilerin kimlik yapısını “ipotekli kimlik” olarak tanımlıyor.

Yani eğer ipotekli kimlik yapısına sahipsek, sarı çizgimizi ifade etmek ve korumak noktasında da sıkıntı yaşıyor, bunu daha çok başkalarının çizgilerine göre düzenlemeyi çok daha kolay ve konforlu bulabiliyoruz.

İpotekli kimlik kendini en çok anne-çocuk ilişkisi içinde gösteriyor. Bir kadın eşiyle ilişkisinde yahut iş yerindeki ekip arkadaşlarıyla ilişkisinde Marcia’ya göre “başarılı kimlik” statüsünde olabilirken, yani seçimleri konusunda kendinden emin, benlik saygısı yüksek, kararlarını kendi başına verebilirken, anne rolünde ipotekli kimlik yapısına sahip olabilir.

Yani, çocuğunun gerçekten ihtiyacı olmasa da bütün düzenini ona göre yapan, her isteğini yerine getiren ve anneliğini çevresindeki insanların olası tepkilerine göre şekillendiren bir kimliğe...

Bunun birkaç kaynağı olabiliyor: Bunlardan biri, annelikte daha çok duygusal süreçlerin dolayısıyla sağ beynin hâkim olması ve bir kadın anne olduğunda kendi çocukluk süreçlerinin de devreye girmesi...

Eğer anne, kendi çocukluk döneminde sevgiyi şartlı elde edeceği şeklinde yetiştirilmişse, kendi çocuğunu yetiştirirken de farkında olmadan benzer bir süreç izleyebiliyor. Çocuğu tarafından ancak onun isteklerini yerine getirirse sevileceğini –bilinçdışı olarak- düşünebiliyor.

Bir diğeri ise toplum baskısı... Anneliğin kültürel kodları, “çocuğu için kendi hayatını feda etme” üzerine kurulu olduğu için anne çocuğunu yetiştirirken de onun istekleri ve talepleri doğrultusunda hareket edebiliyor. Aksi bir davranış sergilediğinde “bencil ve kötü anne” etiketini almaktan korkabiliyor.

Dolayısıyla hem annenin hem de çocuğun sarı çizgileri birbirine karışıyor ve çok daha büyük bir tehlike hâline geliyor.

Kendi sınırlarını belirlemek

Hâlbuki kendi sınırlarına sahip olan, bazen fedakârlık yapan ama bazen de sonuçlarına katlanarak tercihlerinin arkasında duran bir anne-babaya sahip olmak, çocuğun kendi sınırlarını belirlemesi adına da yol gösterici oluyor.

Arkadaşım doğru olduğuna inandığı için oğlunun isyanına ve etraftan gelen “nasıl çocuk yetiştirmiş” yaftalarına rağmen onu o çizginin gerisinde tutmaya çalışmış ve doğal olarak oldukça yorulmuş. Bu durumda tehlike çok netmiş ve çocuğunu korumaya çalışan her annenin yapacağı davranışı yapmış; ağlasa da onu sarı çizginin gerisine çekmek...

Ama bazen bu çizgiler metro durağındaki kadar belirgin olmayabiliyor. Ağlamasın diye arzularına gereğinden fazla müsamaha göstermek yahut hiçbir eksiklikle karşılaşmaması için her zaman hazır ol duruşunda bir anne olmaya çalışmak da bir “sarı çizgi ihlali” olabiliyor.

Bu durumun yansıması bazen çocuğumuzun da ipotekli bir kimlik yapısına sahip olmasına yahut ne kendi ne de başkalarının sınırlarına dikkat eden, zorba bir yapıya bürünmesine neden olabiliyor ve biz o zamanlarda tehlikenin farkında olamıyoruz.

Yaşam boyu karşılaştığımız kişiler yahut durumlarla kurduğumuz ilişkinin temelinde anne/bakım verenle kurulan ilişkinin yattığını savunan, “Bağlanma Kuramı”nı ortaya koyan psikiyatr John Bowlby bu durumun zaman içinde değişebileceğini de söyler.

Daha açıkça çocukluk döneminde kurulan ilişkideki aksaklıkların, yaşam içinde eşle, çok yakın bir arkadaşla yahut bir terapistle kurulan tek bir doğru ilişki ile yeniden onarılabildiğini savunur. Sarı çizgiler yeniden çizilebilir yahut solmuşsa yeniden belirginleştirilebilir der.

Belki bize düşen de bir ebeveyn yahut bir yetişkin olarak çizgilerimize sahip çıkmaktır ne dersiniz?

Beğeni Rekorları Kıracak Yeni Tasarımlarıyla

YAKIŞIR BANA BELLONA!

• Pesaro Koleksiyonu •

BELLONA

444 33 89

bellonamobilya bellona bellonamobilya

TİCARİ SİNEMANIN DAYATTIĞI CAYDIRICI SEBEPLERİ YOK SAYMAK İÇİN KİM Kİ DUK SİNEMASINA BAKMAKTA FAYDA VAR. GÖRÜNTÜ VE HİKÂYELERİN EŞSİZ UYUMUNU FARK EDİNCE FİLM ÇEKMEK İÇİN MİLYONLARCA DOLARA VE YÜZLERCE İNSANA GEREK OLMADIĞINI ANLIYORSUNUZ. BAŞKA BİR İFADEYLE SİNEMA YAPMAK İÇİN TEK ROL MODELİMİZ HOLLYWOOD DEĞİL.

Güney Kore'den esen sinema rüzgârı:

Kim Ki Duk

MESUT AYTEKİN

25 YILLIK SİNEMA KARİYERİNE 25 FİLM SIĞDIRMIŞ, HER YILA BİR FİLM

7 Uluslararası Boğaziçi Film Festivali'nin onur konuğu Güney Koreli ünlü Yönetmen Kim Ki Duk'du. Duk, sinemaseverler ile buluştuğu Feriye Sineması'ndaki "Ustalık Sınıfı"nda (Master Class), sinema hayatına ve sinemaya dair önemli değerlendirmelerde bulundu.

"Hayat kısa, hayallerinin peşinde git", "sevdiğin işi yap" denir ya hep; böyle öğütlerle dolar kulaklarımız. Zamanın kıskacında artık yaşamak için çalışmanın kölesi olmuşken yaşam koçları, büyükler, başarılı insanlar konuşmalarında bu minvaldeki sözleri daha sık sıralar oldu.

Şartlar gereği kimi başarır kimi başaramaz ancak bir insan var ki çok uğraşmış hayallerinin peşinden koşmak için. Bu söz üzerine yaşamış gibidir Kim Ki Duk. Sevdiği işi yapmak için birçok zorluğa göğüs germiş; yılmadan çalışmış, çabalamış ve hâlen de çalışmakta. Hem de arı gibi desek yalan olmaz. Zira 25 yıllık sinema kariyerine 25 film sığdırmış. Her yıla bir film.

Film çekmenin hem maddi hem de manevi olarak ne kadar meşakkatli bir süreç olduğu düşünüldüğünde takdire şayan bir durumdur Kim Ki Duk'un yaptığı. Aldığı ödüller bir tarafa bu kadar üretici olmak, farklı öyküler peşinde söyleyeceklerini zorlu bir sanat dalıyla dile getirmek ayakta alkışlanacak bir harekettir kanımca.

Ustasız usta

Kim Ki Duk, zorlu geçen çocukluk yıllarının ardından hayata tutunmak için var gücüyle çalışmış; hayatta kalabilmek için elinden ne iş gelirse yapmış. 15 yaşında fabrikalarda başlayan yaşam mücadelesi onu pek çok iş kolunda çalışmaya zorlamış. Her zaman daha iyi bir hayat hayal etmiş. Bunun içinde hep yeni şeyler yapmayı denemiş, farklı işlerde çalışmış.

Mesela, 20 yaşında kendi isteği ile deniz kuvvetlerinde beş yıl asker olarak görev yapmış. İki yıl boyunca görme engelliler için çalışmış. Sonra yine hayallerinin peşinden Avrupa'ya, Fransa'ya gitmiş. Burada geçimini resim yaparak insan portreleri çizerek sağlamış. Vakit buldukça da sinemaya gitmiş.

Hayatını sinemaya yönlendirense bu dönemde izlediği iki film olmuş. Bunlardan biri Anthony Hopkins'in tabiri caizse oyunculuğunu konuşturduğu *Kuzuların Sessizliği*, diğeriyse *Köprü Üstü Aşıkları*. *Kuzuların Sessizliği*'ndeki etkileyici, naif görüntüler onu büyülemiş adeta. Her iki filmde çok farklı sulara yelken açmasına, farklı şeyler düşünmesine sebep olmuş. Kendi ifadesi ile film yapma ilhamını doğurmuş. Artık o da senaryo yazmaya başlamış, fikirleri kâğıda dökülmüş birer birer.

Oysaki ne bir sinema eğitimi almıştır ne de bir sinema ustasının yanında asistanlık yapmıştır ancak resim-fotoğraf bilgisi vardır ve bu konularda oldukça yeteneklidir. Derin gözlem gücü taşradan dünyanın farklı şehirlerine ve yaşam şartlarına uzanan yolculuğu ile birleşince eşsiz senaryolara imza atar. Zengin anlatım gücü farklı öyküleri seyircilerle buluşturur.

Senaryo çat kapı gelir

Duk'a göre bir filmin hikâyesinin sizi nerede yakalayacağı belli olmuyor. Hiç hazırlıklı olmadığınız bir anda hikâye karşınıza çıkıveriyor. Pek çok sıradan olayın senaryo için kendini tetiklediğini anladığımız Duk, sinemayı hayatının her anına yerleştirmiş.

1960 DOĞUMLU YÖNETMENİN EN BÜYÜK HAYALLERİNDEN BİRİ, BİR SENARYOSUNUN BİR YÖNETMEN TARAFINDAN ÇEKİLMESİYMİŞ. ŞİMDİYSE 25 FİLME, 25 SENARYOYA İMZA ATMIŞ VE ONLARI ÇEKMİŞ BİR YÖNETMEN, YAPIMCI VE SENARİST.

Bu sayede zorlanmadan senaryo yazabiliyor.

Örneğin *İlkbahar, Yaz, Sonbahar, Kış* ve *İlkbahar* (2003) filminin düşüncesi bir dağın zirvesindeki karlara bakarken aklına geliyor. Film için aldığı beş sayfalık not dışında elinde senaryo yokmuş Duk'un. Çekim sürecinde de bu yüzden bir hayli zorlanmışlar. Zira bir sahne çekildikten sonra diğer sahne için yönetmenin kararını bekliyormuş bütün ekip. Senaryosuz çalışmanın zorluğu bu olsa gerek. Yönetmen dışında kimse bir sonraki sahnenin akıbetini bilmiyor.

Çarpıcı bir senaryoya sahip *Boş Ev* (2004) filmi içinse çekmecesindeki bir reklamdan ilham almış. Çok basit bir fikirden ortaya çıkmış her şey. *Ada* (2000) filminin senaryosuysa bir otobüs yolculuğunda orman içinden geçerken gördüğü küçük evlerden ortaya çıkmış.

"Çok fazla fikri bir araya getirip yazmak" şeklinde tanımladığı senaryo ona göre film yapım süreçlerinin (film değerler zincirinin) en zorlu aşaması. İşin en zor kısmı senaryo yazmak... Aynı zamanda onu en çok heyecanlandıran ve mutlu eden süreç de bu kısım. "Düşündükçe fikirler geliyor ve çok farklı kapılar açılıyor" diyor.

Senaryonun önemine ve sağlam olmasına vurgu yapan Duk, film çekmenin bir ev inşa etmek ve bir makine tamir etmekle aynı şey olduğunu söylüyor. "Nasıl bir ev yaparken sağlam bir temel atarsanız bir film çekerken de senaryoyu sağlam tutmalısınız. Yine o senaryoyu yaşayan bir ekiple çalışmak da önemli. Ekip ruhu ve aynı dili konuşabilmek... Çok kalabalık değil az ama öz olmak, anlaşabilmek."

Bu noktada bir film yapımcısının, sinemacının dünya görüşünün, insanlara bakış açısının çok önemli olduğunun altını çiziyor Duk. Zira sanat eserinin kaynağı sinemacının dünyaya bakışı, insana bakışıdır. Öyleyse daha güzel bir sinema yapmak için Duk'un tavsiyesi "İnsanlara saf olarak bakmak. Tarafsız bir şekilde gözlem yapmak ve bunları filmlerde göstermek." Naif bir şekilde dünyayı sinemaya aktarmak kısacası.

Söze değil göze hitap etmek

Filmlerinde çok az diyaloga yer veren Duk, bunun sebebini şu sözleri ile açıkladı: "Bir senaryo oluştururken birçok söz var. Birçok role birçok karaktere birçok söz yazıyorum ama çekim aşamasında senaryodan azaltmalar yapıyorum. Bu süreçte beden dilimizle duygu ve düşüncelerimizi iletebileceğimizi fark ettim."

Bu anlamda sinemacıların bazen sinemanın görsel bir sanat olduğunu unuttuklarını söylemek gerek. Sinemada göstermek esastır. Konuşan kafalarla film yapılmaz. İnsanların kafasında imgelerle duygu ve düşünceleri canlı kılmalısınız yoksa diyaloglara boğulmuş, bol açıklamalı filmler kafa karışıklığından başka bir şeye yol açmayacaktır.

Tabii burada söz gereksizdir demiyoruz ancak bir olay ve eylem ile gösterilebilecek şeyler için kestirmeden söz kullanılmasına karşı olduğumuzu beyan ediyoruz. Bu anlamda Kim Ki Duk sineması görüntünün gücünü sonuna kadar kullanıyor.

Sinemaya endeksli bir hayat

Duk sinemaya başlamadan önce üç şey üzerine film yapmayacağına dair kendine söz vermiş ve sinema hayatını bu minval üzerine şekillendirmiş:

1. Yaşanmış bir hikâyeyi film yapmam.
2. Tarihsel, ülkeler arası sorunlar ile ilgili film yapmam.
3. Kendimi kandırmak ve tatmin etmek için film yapmam.

Yıllar içinde bu üç maddeye dördüncü bir madde daha eklemiş: "Popüler olan, herkesin bilgisi olduğu bir şeyden film yapmam. Hâlihazırda bir hikâyesi var çünkü."

Ağ filmini saymazsak sinematografisinde bu kurallara uyduğunu ifade edebiliriz Duk'un. Ayrıca usta yönetmen siyasi ve popüler konular hakkında konuşmaktan da pek hoşlanmıyor. İşiyle gündeme gelip eseriyle konuşulmak onunkisi ve dahası bir an önce mesaisine dönmek. Kendi ifadesiyle hayatındaki en önemli şey sinema. "Hayatı sinema olmuş" desek yalan söylemiş olmayız.

1960 doğumlu yönetmenin en büyük hayallerinden biri, bir senaryosunun bir yönetmen tarafından çekilmesiymiş. Şimdiyse 25 filme, 25 senaryoya imza atmış ve onları çekmiş bir yönetmen, yapımcı ve senarist. O yüzden Duk, bugün geldiği noktayı çok önemli buluyor ve kendini çok mutlu hissediyor. Onun içinde sinema ile yatıp kalkıyor.

Örneğin bu yılın başlarında Kazakistan'da Rusça bir film yapmış. Mayıs ayında Çin'de senaryo ve yapımcılığını yaptığı bir filme daha imza atmış. Ağustosta Kırgızistan Bişkek'te tamamını Kırgız bir ekibin oluşturduğu bir filmin çekimlerini tamamlamış. Bu vesileyle gezerek film yapma hayalini de gerçekleştirmiş Duk.

Eleştirmenlerin etkisi

İlk iki filmi *Timsah* (1996) ve *Vahşi Hayvanlar* (1996) sınırların ötesini aşan bir değeri ifade ediyor. Bu filmler pek çok eleştirmen tarafından görmezden gelinir hatta başarısız bulunur. Asıl çıkışını ise Venedik Film Festivali'nde gösterilen *Ada*

KIM KI DUK

SENARYONUN ÖNEMİNE VE SAĞLAM OLMASINA VURGU YAPAN DUK, FİLM ÇEKMENİN BİR EV İNŞA ETMEK VE BİR MAKİNE TAMİR ETMEK İLE AYNI ŞEY OLDUĞUNU SÖYLÜYOR.

filmiyle yapar. İtalyan medyasında "Hitchcock Geri Döndü" şeklinde haberler yapılır. Artık eleştirmenlerin takip listesindendir Kim Ki Duk. Yapılan olumlu ve olumsuz eleştiriler her daim Duk için itici bir güç olmuş ve onu bir sonraki filmini çekmeye hazırlamıştır.

Babasının söylediği "Bir gün çalışmıyorsan o gün yemek yeme." sözü şiarı olmuş. Sinemayı bir sanat bir eğlence olarak değil, bir iş olarak görüyor. Üretkenliğinin en büyük sebeplerinden biri de bu. Zira sinemamızda olduğu gibi mevsimlik bir işçi statüsünde belli bir dönem, ay, gün değil her daim sinema için çalışan bir işçi konumunda Duk. Mesaisi tüm yıla yayılmış durumda. Sinemaya böyle bakınca da her yıl bir film çeker hâle gelmiş.

Şu an Moskova'da yaşayan yönetmen filmlerinin hayatına dair izler taşıdığını bir tür bellek olduğunu ifade ediyor: "Yaşlandıkça geçmişe dair hatıralarımız silinirse eski filmlerimi izledikçe geçmişe dair hatıralar ortaya çıkacak."

Duk, film festivallerinin durumuyla ilgili olarak da *Arirang*'ın ilginç film hikâyesini anlattı. 2009, 2010, 2011 yıllarında tek başına bir dağda kalmış. Hiç film çekmemiş. Devamlı içmiş. Bir gün kendini çekmeye başlamış. Bir ay boyunca çekmiş. Sonra bu görüntüleri kurgulamış ve bir festivale göndermiş. O festivalden ödül almış. "Böyle yapınca da festivalden ödül alınıyormuş" diye düşündüm diyor. Duk bir yandan festivallerin ödül seçimlerinin farklılığına vurgu yaparken ödül odaklı çalışmanın da anlamsızlığını ifade ediyor.

Ticari sinemanın dayattığı caydırıcı sebepleri yok saymak için Kim Ki Duk sinemasına bakmakta fayda var. Görüntü ve hikâyelerin eşsiz uyumunu fark edince film çekmek için milyonlarca dolara ve yüzlerce insana gerek olmadığını anlıyorsunuz. Başka bir ifadeyle sinema yapmak için tek rol modelimiz Hollywood değil.

GÜZEL BİR SİNEMA YAPMAK İÇİN DUK'UN TAVSİYESİ "İNSANLARA SAF OLARAK BAKMAK. TARAFSIZ BİR ŞEKİLDE GÖZLEM YAPMAK VE BUNLARI FİLMLERDE GÖSTERMEK." NAİF BİR ŞEKİLDE DÜNYAYI SİNEMAYA AKTARMAK KISACASI.

Kore dizi ve filmlerine yoğun ilgi

Güney Kore'den dünyaya yayılan dizi ve filmler yoğun ilgi görüyor. *Saraydaki Mücevher*, *Denizler İmparatoru*, *Düşlerimin Prensi*, *Sarayın Rüzgârı*, *Muhteşem Kraliçe* gibi Kore dizilerinin yanı sıra uyarlama diziler de ülkemizde oldukça popüler. Farklı televizyon kanallarımızda gösterime giren uyarlama dizilerimizi şu şekilde sırlayabiliriz:

Yüksek Sosyete (High Society), *Seviyor Sevmiyor (She Was Pretty)*, *İlişki Durumu: Karışık (Full House)*, *Paramparça (Autumn In My Heart)*, *Kiralık Aşk (Can Love Become Money?)*, *Gülümse Yeter (Smile, You)*, *Mayıs Kraliçesi (May Queen)*, *Rüzgârın Kalbi (Summer Scent)*, *No. 309 (Fated To Love You)*, *Tatlı İntikam (Get Karl Oh Soo Jung)*, *Hayat Şarkısı (Flames Of Ambition)*, *Aşk Emek Hayaller (King of Baking, Kim Tak Goo)*, *Aşk Hikayesi (I'm Sorry I Love You)*

Sinema filmleri bağlamında da bir cevher niteliği taşıyan Kore, sadece Hollywood için değil son yıllarda ülkemiz için de önemli bir kaynak konumuna yükseldi. Güçlü dramatik yapıları ve çarpıcı senaryolarıyla dikkat çeken filmlerden uyarlanan projeler Türk seyircisini kalbinden yakalıyor. Bunun en önemli kanıtlarından biri şu an için yılın en çok izlenen Türk filmi unvanını ele geçiren *7. Koğuştaki Mucize*.

Mehmet Ada Öztekin'in yönetmenliğini üstlendiği dram türündeki film, Kore yapımı *Miracle in Cell No. 7* filminden uyarlandı. Önceki yıllarda da Özcan Deniz imzalı *Evim Sensin (2012)* John H. Lee'nin yönettiği *Hatırlanası Bir An (Nae Meorisokui Jivvoogae/2004)* filminden; Belçim Bilgin ile İbrahim Çelikkol'un başrolleri paylaştığı ve Hakan Yonat'ın yönettiği *Sadece Sen* (2014) Song Ilgon imzalı *Sadece Sen* (*O-jik Geu Dae Man*/2011) filminden; başrollerini Neslihan Atagül ve Ekin Koç'un paylaştığı yönetmenliğini Abdullah Oğuz'un yaptığı *Senden Bana Kalan, Bir Milyonerin İlk Aşkı* (*Baekmanjangja Ui Cheot Sarang*/2006) filminden uyarlanmıştı.

UÇAK MODU

H. SENA KARTAL

232 BİN 647 ADET FİDAN İLE ENDONEZYA'YA AİT "1 SAAT İÇİNDE EN FAZLA FİDAN DİKME" REKORU, ÇORUM'DA 1 SAATTE 301 BİN 111 ADET FİDAN DİKİLEREK KIRILDI VE TÜRKİYE ADINA YENİ GUİNNESS DÜNYA REKORU OLARAK TESCİL ETTİRİLDİ.

11 Kasım 11.11'de 11 milyon fidan

Geçtiğimiz günlerde sosyal medyanın gündeminde en çok kalan mesele "Geleceğe Nefes" kampanyasıydı. Gerek görsel gerekse yazılı medya aracılığıyla hepimiz bu süreci yakından takip ettik

"Geleceğe Nefes" seferberliğinde 11 Kasım 2019'a kadar 81 ilde 2023 noktada dikilecek 11 milyon fidan kısa sürede sahiplenildi.

"Guinness Dünya Rekoru"

Büyük ilgi gösterilen organizasyon kapsamında iki ayrı alanda da dünya rekoru kırılması hedeflendi. 232 bin 647 adet fidan ile Endonezya'ya ait "1 saat içinde en fazla fidan dikme" rekoru, Çorum'da 1 saatte 301 bin 111 adet fidan dikilerek kırıldı ve Türkiye adına yeni Guinness Dünya Rekoru olarak tescil ettirildi.

İkinci rekor denemesinin de fotoğraf alanında gerçekleştirilmesi planlanıyor. Türkiye genelinde vatandaşların fidan dikerken çektiği fotoğraflardan oluşan bir dijital albüm yapılacak. Daha sonra dünyanın en büyük online fidan dikme anını yansıtan albüm oluşturulup Guinness'e tescil ettirilecek.

Tüm eleştirilere rağmen!

Yaşanan tüm bu ilklerin yanı sıra yüksek katılımın görüldüğü kampanyada her cepheden gelen eleştiriler tabii ki eksik olmadı. Organizasyonun popülist bir yaklaşım olduğunu söyleyenler de oldu, fidanların tutmayacağını, çöp olup gideceğini ileri sürenler de... Türkiye ve dünya tarihi için bir başarı olan bu kampanyayı kirletmeyi amaçlayanlar daha sonra gördükleri görüntülerle geri adım attılar.

"Bari meyve ağacı dikselerdi" diyenleri bile duydum. O yüzden toprak yapısına göre dikilen ağaç türlerini sıralıyorum: Ceviz, badem, zeytin, defne, ıhlamur, kestane, mavi yemiş, mahlep, alıç, iğde, zerdali, meşe, fıstık çamı, çam türleri, sedir, servi ve narenciye.

Bir de fidan sertifikasını her tür sosyal mecrada paylaşanları eleştirenler var. Bu zaten bir

PROJEYE 13 MİLYONDAN FAZLA KATILIM SAĞLANMIŞ

SOSYAL MEDYA DÜNYASI

farkındalık yaratma kampanyası olduğu için bunu eleştirmenin yersiz olduğunu düşünenlerdenim. Belki tüm mecralardan paylaşanların fidanları daha sağlam tutuyordur, nereden bilebiliriz ki?

Aman başımıza bir iş gelmesin!

Sahiplenilen fidanların sertifikalarının gönderilebilmesi için doğal olarak e-posta adresi isteyen kayıt sistemi hakkında bile yüzlerce komplo teorisi üretilmiş durumda. "Zamanında milletin kanını toplayıp Amerika'ya götürmüşlerdi, bu mail olayı da milletin e-posta adresini toplayıp sonra başımızı ağrıtmaz umarım"cılar birçok kişinin kafasını karıştırdı.

Nefret kusanlar ve ne olursa olsun ben katılacağım diyenlerle dolup taşan kampanyaya yenilerini ekleyebilir ve umarım olanı da koruyabiliriz.

Velhasıl yurdum insanının ağaç sevgisini gösteren bu projeye 13 milyondan fazla katılım sağlanmış. Desteklemeyenler güneşte gölgesiz kalsın isterlerse ama bir de bunun nefessiz kalması var; ona göre destek ya da köstek olalım :)

"Zamanında milletin kanını toplayıp Amerika'ya götürmüşlerdi, bu mail olayı da milletin e-posta adresini toplayıp sonra başımızı ağrıtmaz umarım"cılar birçok kişinin kafasını karıştırdı.

Ne izledik?

-Joker.

Neyi takip ettik?

-11.11 kampanyalarıyla dönen alışveriş çılgınlığını.

Neye sinirlendik?

-Aksaray'da bir ilkokulda velilerin "otizmli çocukları okulumuzda istemeyiz" kepazeliğine.

Neyle gururlandık?

-Cambridge Üniversitesi üstün başarı ödülleri sınavında en iyi dereceyi yapan Rümeysa Hakyemez ile.

Neye şaşırdık?

-"Define var" diyerek boşaltılan Dipsiz Göl'ün yok edilişine.

Neye üzüldük?

-Yıldız Kenter'in vefat etmesine.

Neyi stalkladık?

-*Exatlon Challenge*'da yarışacak fenomenleri.

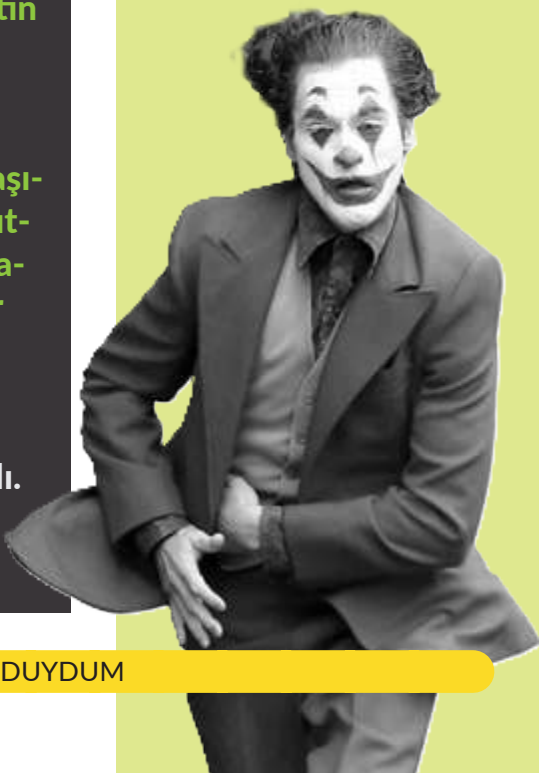

"BARİ MEYVE AĞACI DİKSELERDİ" DİYENLERİ BİLE DUYDUM

çocuklarla
KOŞAN KADINLAR

YASEMİN KARAHÜSEYİN KİMDİR?

Yasemin Karahüseyin 1981 yılında Ankara-Çubuk'ta doğdu. 2005'te Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Hezarfen Ahmet Çelebi'yi konu alan, insanın akıl ve gönülle kanatlanabileceğini anlattığı ilk romanı *Âdemin Kanadı* (2009); insanın kendiyle sınanışını zan kavramından yola çıkarak anlattığı ve TYB ödülü aldığı *Zan* (2015); bir istasyonda gidenler ve kalanların hüznünde insanı aradığı ve Necip Fazıl İlk Eserler Ödülü kazanan *Hemzemin* (2017); insanın kendinin dahi göremediği kör noktalarına değindiği *Kör Nokta* (2019) romanlarının yazarıdır.

SÖYLEŞİ :: AYŞE EYYÜPKOCA ATİLA :: YASEMİN KARAHÜSEYİN

Kadını tek bir şablonla konuşmak haksızlık

Bir kadın aynı anda kaç rol üstlenebilir? Bir, iki, üç? Bunun rakamlarla ölçülebilir bir değeri yok elbette. Bir amacı düstur edinmekle ve çaba göstermekle ilgisi olmalı bana kalırsa. Öncelikle tam olarak ne olmak istediğimiz ve bunun üzerine kafa yormamız gerektiğini düşünüyorum aslında. Yasemin Karahüseyin, olmak istediği şeye karar vermiş biri olarak karşımıza çıkıyor. O, bir yazar olarak eski zamanların gömülü efsanelerinin izini sürüyor, bulduğu mühürlenmiş zaman sandıklarının tozunu silip kapaklarını açıyor ve içlerinden çıkardığı hikâyeleri şimdiye ve gelecek zamanın üstüne seriyor. Tüm bu uğraşını, "İnsanı anlama çabası" olarak nitelendiriyor. Sadece ödüller almış bir roman yazarı değil Yasemin Karahüseyin. Öğretmen kimliği ile de öğrencilerini kuşattığına dair kulaktan kulağa bir fısıltı dolaşıyor. İki çocuk annesi olarak da karşımıza çıkıyor ve sahip olduğu tüm bu kimlikleri rikkat içinde sürdürüyor. Belki de annelik, kadının bu var-oluş ve yok-oluş sınırları arasında gidip gelme, bu iki kıyı arasında dalgalanma, kendinden bir hikâyenin kahramanı olarak nam salmaktır tam olarak... Yasemin hanım ile bu minvalde, kadınlığın manipüle edilmiş kimi yanlarını, anneliği, entelektüel özgürlüğü ve romanlarında yarattığı kadın kahramanların arketipleri üzerine konuştuk.

Öğretmenlik, annelik ve ikisi ödül almış dört roman... Nasıl oluyor bütün bunlar? Bir güne kaç Yasemin sığıyor?

Üçü de yoğun zaman alan, denge gözetmeniz gereken mesailer. Kolay değil elbette, zorlandığım olmuyor değil. Elinizde bir gün boyu bir Yasemin, öğretmenlik, annelik, yazarlık bir de ev hanımlığı var. Gün keşke yirmi dört saatten fazla olsa dediğim çok oluyor. Disipline olmak zorundasınız. Disiplin kolaylaştırıyor. Bütün bu zorluklara rağmen insanı merkeze alan ve birbirini besleyen uğraşlar olmasının güzelliklerini de yaşıyorum. Üçü de çok şey katıyor, bu sizi motive ediyor.

Annelik çok fazla bölünmek, birçok işi aynı anda düşünmek ve yapmak demek... Yazmak için içeri çekilmek gerektiğine dair bir klişe de varken, bize anneliği ve yazarlığı bir arada nasıl yürüttüğünüzden bahsedebilir misiniz?

Annelik aynı zamanda pratik düşünmeye mecbur bırakıyor sizi. Bir müddet sonra zamanı nasıl kullanıp idare edeceğinizi öğreniyorsunuz. Yemeklere

KADIN KADININ NE YURDU NE KURDUDUR. KADIN ERKEĞİN DE NE KURDU NE YURDUDUR

pişme sürelerine göre öncelik vermeyi, yemek yaparken ödevlerle ilgilenmeyi, mutfak gereçleriyle aynı zamanda evcilik oynamayı öğrenmek gibi. Her şeyi bir sıraya koyuyorsunuz. Vakti en tasarruflu nasıl kullanacağınızı düşünmek zorundasınız çünkü. İçeri çekilmek ise zihinsel bir şey... Mecburiyetler her ortamda üretebilmeyi öğretiyor. Çocuklarımla birlikte olduğum vakitler onlara aittir. Her şeyin bir dönemi, her dönemin farklı beklentileri var. Bunu bilmek ve sabretmek önemli... Yazmak içinse bana kalan zamanları tercih ediyorum.

"Ne iyi bir ev kadını ne iyi bir anne ne de iyi bir yazarım" diyorsunuz *Zan*'da. Kadının verebileceği şey ne kadar çoksa, kaygısı da o kadar derin olmaz mı zaten? İyi bir anne veya iyi bir ev kadını olmanın belirlenmiş bir formatı var mı sizce?

Zan romanım oğlumla büyüdü. Çalışan ve yazar olan bir kadının yeryüzünün en büyük sorumluluklarından biri olan bir çocukla hayatına devam etmesi. Zan'ın ve oğlumun olgunlaşma sürecimde etkisi büyük. Oğlum ilk ateşlendiğinde kendimi suçlamış evi haftada iki defa temizlemeye başlamıştım. İdeal anne formatına uymamıştım çünkü. Sonra bir gün durdum ve ne yapıyorum ben dedim. Çocuklar hastalanır, hastalanmak kötü bir şey değildir hem. "Ne iyi bir ev kadını ne iyi bir anne ne de iyi bir yazarım" cümlesi o dönemki kendimle ve ideal olarak sunulanla hesaplaşmamı anlatır aslında. Başkalarının tanımlarını, formatlarını kenara itip kendimi, anneliği, ev hanımlığını, yazarlığı tanımaya başladığımda sakinleştim, ferahladım. Çocuklarla oynamayı, film izlemeyi, gezmeyi, birlikte kitap okumayı,

ENTELEKTÜEL ÖZGÜRLÜK BÜTÜN COĞRAFYALARDA MÜCADELE EDİLEREK ELDE EDİLEN BİR ŞEY... KADINLAR İSE BU MÜCADELEYİ DAHA FAZLA VERİYOR VE BEDEL ÖDÜYORLAR.

ütülü çamaşır ve nevresimlerden daha çok önemseyen bir anne ve ev kadınıyım. Kızım bir keresinde çantamdan bilgisayarımı almış, "Sen yemek yap ben roman yazayım" demişti. Oradan oraya taşıdığım bilgisayar onun için roman yazmak demekti. Sitemsiz bir ifadeydi bu. Sonra oturup bir şeyler uydurmaya, anlatmaya başlamıştı. Üretken bir anne olduğumu gösteren bu cümle mutluluk vermişti bana. İdeal anne formatımı bulduğumu hissetmiştim. *Kör Nokta* romanımı kızıma onun bu cümleleri ile ithaf ettim. *Âdemin Kanadı* ve *Zan* arasında beş buçuk yıl var. Bu süreç benim için anneliği tanıma, annelikle öğretmenlik ve yazarlığı birlikte götürebilmeyi öğrenme süreciydi. Tabii burada eşimi anmadan edemeyeceğim. Yaptığınız şeyin kıymetini ve ödediğiniz bedeli bilen, size destek ve yardımcı olan bir eşiniz varsa daha fazla güç buluyorsunuz kendinizde. Yersiz kaygılarınızdan uzaklaşıyor, vesveselere kulak vermiyor, kendi formatınızı oluşturuyorsunuz.

"Kadın kadının kurdudur" diyenler olduğu gibi, "Kadın kadının yurdudur" diyenler de mevcut. Siz hangi cephedesiniz?

Kadın kadının ne yurdu ne kurdudur. Kadın erkeğin de ne kurdu ne yurdudur. İnsan olmanın ne demek olduğunu bilen; merhamet, sevgi, anlayış, yardım gibi kavramları önceleyen herkes birbirinin yurdu olabilir. İnsan olmanın ne demek olduğunu unutan, bu kavramları önemsemeyen herkes de birbirinin kurdu olabilir. Ortak sıkıntıları yaşayan bireylerin birbirini anlaması doğaldır. Güzel olan benzer sıkıntıları çekmeden karşınızdakini anlamanız, en güzeli ise anladığınızı göstermenizdir. "Mutlu kadınlar mutlu köyler kurar" der Miyazaki bir animesinde. Mutluluk bireysel yaşanan bir şey değildir. Hz. Aişe'nin Habeşlilerin gösterisini Peygamberimizin omzuna yaslanarak izlemesi, Peygamberimizin Hz. Aişe'nin duygu ve beklentilerini anlaması bu noktada çok şey söyler. Ruhun beklentilerini ve inceliklerini yakalayabilmek çok kıymetli...

İDEAL KADIN ŞABLONU OLUŞTURARAK TEK BİR ŞABLON ÜZERİNDEN KADINI KONUŞMAK YA DA DAHA ÖNCEKİ KADINLARLA KARŞILAŞTIRMA ÜZERİNDEN KONUŞMAK BÜYÜK BİR HAKSIZLIK.

Günümüzde kadın üzerine çok tartışma dönüyor, çok tanım yapılıyor. Hatta kadını yeniden tanımlamak adına fazlaca bir çaba var gibi. Buna katılıyor musunuz? Modern çağın kadın tanımı sizce ne olabilir?

İnsan tanıma sığan bir varlık değildir. Tanım dediğimiz yüzeysel ve yüzeysel olduğu için de haksızlık yapan bir şeydir. İnsana dair bir şeyler söyleyebiliriz. Bizim tanıma değil tanımaya ihtiyacımız var. Tanım üretmenin hiçbir şeye yaramadığı gibi yaraladığını da gördüğümüzde yol kat etmeye başlayacağız. Tanımlar daraltma ve bunaltmadır aslında. Çünkü kullandığımız tanımlar birikimlerimizin, okumalarımızın, tecrübelerimizin, kendi zihin dünyamızın el verdiği açıyla erkek ve kadına yaklaştırır bizi ya da erkek ve kadından yani insandan uzaklaştırır bizi. Modern kadını anlamaya dair de tek bir model söz konusu değildir. Rahmetli anneannemin sık sık anlattığı bir hikâyesi vardı. Kollarında uyuyan iki yaşındaki dayımı onu yere koymadan, uyandırmadan bir saatlik yol yapıp tarlaya gitmiş, yatırmış, tarlada çalışmaya başlamış. Akşam da aynı yolu kucağında oğluyla tekrar yürümüş. Bu manzara ile şimdilerde üreten, katkıda bulunan kadınların manzarası arasındaki fark nedir diye sormak, bulmacalardaki iki resim arasındaki farkı bulmaktan çok daha öteye gitmez ve sadece şimdiki zamanı betimler. Oysa bu iki resimde ortak noktaları da gözden kaçırmamak gerekiyor. Tanımlama işte tam da bunu yapıyor. Yüzeysel bakıp farklı olan noktalara bir işaret koyuyor, o kadar.

Kadınlar iş hayatlarında da entelektüel hayatlarında da çocuklarıyla birlikte yürüyorlar. Tarlada çalışırken yanımıza bırakamadığımız çocuklarımız için başka çareler bulmak zorunda kalıyoruz. Bir de her iş yeri ve entelektüel çaba sizi çocuğunuz ve evinizle kabul etmeyebiliyor. Bazı iş alanları, iş yerleri, akademi vs. bekâr ya da evli ve çocuksuz bayanları tercih ediyor. Bu engelleyici yaklaşım da tanımaya çalışırken göz ardı edilmemeli. Rolleri artan modern kadının geleneksel kadınlarla benzer sıkıntıları var. Ket vurulan, içinde birçok uhde ile yaşamaya mecbur kalan, beklentiler dolayısıyla geri çekilen örnekler hepimizin hayatında yer alıyor. Şu an sıkıntılarını kendi içine hapsetmiş, dile getirememiş kadınlardan ziyade birbirine ulaşabilen, birbirinden haberdar olan kadınlardan bahsediyoruz. Geleneksel rollerle yolculuğuna devam edenler ya da tercih etmeyenler ya da tercih etmemek zorunda kalanlar bir şekilde kendi mutluluğunu inşa ediyor. Modern kadınların kendini gerçekleştirme yolu, imkân ve seçenekleri daha fazla. Hâlini daha rahat anlatabiliyor. Bunlar modern kadını tanımaya dair aklıma gelen şeyler. Toparlayacak olursam ideal kadın şablonu oluşturarak tek bir şablon üzerinden kadını konuşmak ya da daha önceki kadınlarla karşılaştırma üzerinden konuşmak büyük bir haksızlık. Kadınların, yaralarını, şartlarını, umut ettiklerini, beklentilerini, ideallerini, hayallerini, emeklerini konuşmalıyız. Elzem olan tanımak ve anlamak...

"Entelektüel özgürlük maddi şeylere, yazmak da entelektüel özgürlüğe bağlıdır. Kadınlarsa hep yoksul olmuşlardır; sadece iki yüz yıl değil, dünya kurulalı beri" diyor Virginia Woolf, *Kendine Ait Bir Oda*'da. Sizce bizim topraklarımızda yaşayan bir kadın için entelektüel özgürlük nelere bağlı?

Kadın ya da erkeğin hayata bir anlam katma isteği hep var olmuş ve olacaktır. Kadınlar bu ihtiyaçlarının var olduğunu dünyaya anlatmak zorunda bırakıldı.

KADIN YA DA ERKEĞİN HAYATA BİR ANLAM KATMA İSTEĞİ HEP VAR OLMUŞ VE OLACAKTIR. KADINLAR BU İHTİYAÇLARININ VAR OLDUĞUNU DÜNYAYA ANLATMAK ZORUNDA BIRAKILDI.

Kimseye muhtaç olmadan yaşayabilme özgürlüğü -haysiyetli yaşayabilmek- entelektüel özgürlüğü de getirir. Kadınların entelektüel özgürlüğe erkeklere nazaran daha az sahip olmasını yoksul kelimesi ile birlikte yoksun kelimesinin de karşıladığını düşünüyorum. “Bir kadının kurmaca yazabilmesi için para ve kendine ait bir odası olması gerekir” diyen Woolf, bir taraftan “Dünya kadına, erkeklere dediği gibi ‘İstersen yaz, umurumda değil’ demiyordu. Dünya kaba kaba gülerek, ‘Yazmak mı?’ diyordu. ‘Yazman ne işe yarıyor?” da diyor. Yazman ne işe yarar sorusu yoksunluğu anlatıyor. Yazdığın şeyin bir işe yaradığını ispat etmelisin. Kadının yaptığı entelektüel eylemi gereksiz, faydasız hatta onu asıl sorumluluklarından uzaklaştıran bir çeldirici olarak gören düşünce yapısı bütün coğrafyalarda yer almış, alıyor da. Ne gereği var, ya da kadından şair, yazar, düşünür olmaz söylemi yalnızlaştıran, yoksun bırakan bir söylemdir.

Kadınlar erkeklere nazaran daha çok şeyle mücadele ediyor. “Kendine ait bir oda” eserlerinize, çabalarınıza ayıracağınız kendinize ait zaman dilimi demek olduğu gibi kabul görmek anlamına da geliyor. Erkek yazarlara sorulan niçin yazıyorsun sorusu yeni yeni kadınlara soruluyor. Bu en temel sorudan yoksun kalmış kadına, yaptığı şey değersizmiş hatta sorumluluk addedilen şeylerin ilgi ve zamanından çaldığı için suçluluk hissi verildi. Ne gereği var ifadesiyle karşılaşıldı çoğu zaman. Oysa kadın ya da erkeğin hayata bir anlam katma isteği hep var olmuş ve olacaktır. Bu ihtiyacın cinsiyet ayrımı yoktur. Kadınlar bu ihtiyaçlarının var olduğunu dünyaya anlatmak zorunda bırakıldı. Birçok sorumluluk arasında yüksünmeden hep bir açıklama yaptılar, yapıyorlar. Entelektüel özgürlük bütün coğrafyalarda mücadele edilerek elde edilen bir şey... Kadınlar ise bu mücadeleyi daha fazla veriyor ve bedel ödüyorlar. Kadınlarımıza yoksunluk duygusunu unutturduğumuzda entelektüel özgürlüğe ulaşmalarında yol kat edeceğiz.

Kendi anneniz ile kurduğunuz bağ için geçmişinize döndüğünüzde aklınıza gelen en çarpıcı imge ne oluyor? Çocuklarınızın sizi hangi imgelerle hatırlamalarını isterdiniz?

Çalışan bir kadının kızı olarak büyüdüm ben. Boş zamanlarında bile üreten bir kadındır annem. Dantel, örgü, oya, işleme onun hobisidir. Onunla ilgili hatırladığım en belirgin şey, el işleri yaparken ışığı alabilmek için pencere kenarındaki kanepeyi tercih etmesi, benimse bir şey yazdığımda sevinçle ona koşup okumamdır. Elindeki iş ne ise onu bırakır, beni dinlerdi. Üniversite yıllarıma kadar annem hep ilk okuyucum oldu. Sanırım onu otuzlu yaşlarında pencere kenarında, kanepenin üzerinde yazdıklarımı dinlerken hatırlayacağım. Çocuklarımın da beni yaptıkları güzel şeyleri anlatmak için heyecanla koştukları, her şeyi bırakıp onları dinleyen bir anne olarak hatırlamalarını isterim.

Romanlarınızda yarattığınız kadın kahramanların muhakkak yaslandıkları arketipler vardır. Nedir, kimdir onlar? Bize söyledikleri şeyler nelerdir?

Şehrin de, taşranın da yorgun, kırgın, öfkeli hikâyelerini dinleyerek bazense şahit olarak büyüdüm. Değişmeyen hikâyelerimiz var bizim. Eşinin kumar borçlarını ödemek için gece gündüz çalışan kadınlardan, terk edilenlerden, aldatılanlardan, kocası ölünce çocuklarını bırakıp başka biriyle evlenmeye zorlananlardan, eğitim ya da çalışma hayatına ket vurulanlardan, zorla çalıştırılanlara kadar birçok hikâye. Maalesef bu öykülerin güncelliğini koruduğunu görüyoruz. *Zan*’da Hüsne, Nazar Ana, Fadime, Ayhanım Kadın, Hemzemin’de Pembe, Elmas, Maral, *Kör Nokta*’da Zehra ve Zehra’nın annesi hâlâ devam eden onlarınkine benzer belki de daha vahim trajik yaşamları hatırlattılar. Her biri farklı zaman ve mekânda taşıdıkları yüklerin ağırlığını gösterdiler. Bize söyledikleri kısa ve öz aslında, “Hâlden anlayın”. Hâlden anlamak çok içli ve derin bir deyimdir. Anlamak yani tanımak, anlaşılmak yani tanınan olmak... Hiçbir ayrım yapmadan kadınları anlamamız gerek. Karakterlerim bütün bunları bize yardım edin çağrısıyla söylemediler. Aynı acı ve yanılgıları başkaları yaşamasın diye bütün içtenlikleri ile yaralarını gösterdiler. ■

Uzun menzilli kısa metrajların esaretinde

ZEYNEL YAMAN

> O kadar birbirine girdi ki her şey, bize Mevlâna'nın "fil hikâyesi"ni ya da Eflatun'un "mağara" hikâyesini modern literatürle izah edecek seslere ulaşmak zor...

İnsanlık tarihinin hiç nihayete ermeyecek serüvenlerinden biri şüphesiz hakikati aramaktır. İnsanoğlu nefsi için geçerli ve gerekli olanı fark ettiği andan itibaren çevresindeki her şeyi kendine göre kurgulayan en güçlü varlıktır. Artık o öyle dediği için öyle olmak zorunda, başkaları da öyle inanmak mecburiyetindedir.

Bu sayede, birilerinin hedeflerine varmak için kurguladığı hikâyeler, başkalarının kaderini belirleyen gerçekliğe dönüşebilir. Gücü elinde bulunduranın tezleri, tartışılmaz kılıfıyla sarılı bir ambalaj içinde düşünme ortamına yeni giren taze beyinler için hazır bir düşünce biçimi olarak sunulabilir.

Güç ve iradeyi yerel bir potansiyel olarak düşünmemek gerekir. Yaşamımızın temelindeki beğeni, eleştiri, heves ve hayallerimizi besleyen büyük etkenleri göze alarak, bizi kimin kuşattığını anlamaya çalışmak en doğru yaklaşım olur. Çünkü maddi çevrenin içindeki fiiller, zihinsel dünyamızın üzerindeki yönlendirmeler yanında basit ritüeller olmaktan öteye gidemez.

Süregelen zamandan daha hızlı değişen günlük fikirlerimizin dışında, tabu veya kesin kabul olarak içimize işleyen inançlarımız bizi farkında bile olmadığımız bir akıntı gibi sürükleyebilir.

Tabiat karşısında aciz bir varlık olarak başlayan insan, varlığın hakikatine ilişkin doğruları algılayamadığı dönemlerde mitoloji ve masal yoluyla ürettiği tasvirlerle kendinden sonra gelenlere bir şeyler anlatmaya çalıştı.

Mit, masal ve efsanelerden yapılan barut

Yedi başlı köpek-ejderha hikâyeleri, kale kapısını kalkan yapan yiğitler, yalnızca topuğundan vurularak öldürülebilen Aşil ve daha nice efsaneler olağanüstü olayların, kelimelerle anlatılmaya çalışılmasından ibaretti. Ancak son 300 yıldan beri kendi laboratuvarında ürettiği efsaneleri, dünyaya aktarmak için büyük çaba gösteren merkezler her yörede peyda oldu.

Sermaye ve lojistik gücü kendi ellerine almak için her türlü kötülük ve yöntemi denemekten çekinmeyen emperyal zihniyet, önce kendi nesillerini birer köle gibi kullanmaktan çekinmedi. Hammadde ve köle ihtiyacı arttıkça, dünyanın bakir bölgelerinden milyonlarca masum bu yollarda ömrünü tüketti.

Ne hazindir ki, günümüze kadar izleri uzanan bu engizisyonun izlerini hâlâ görmek mümkün... Yıllardır çikolata üreticilerine kakao işçiliği yapan Fildişi'nde hayatında hiç çikolata yememiş insanları hâlâ görebiliyoruz.

Hayatın kendisi de böyledir çoğu zaman... Hangi gerçeğin parçası olduğunuzu bilmeden zaman akıp gider. Sahip olduklarımızı, gözümüze denk gelenleri tek gerçek kabul ederek edindiğimiz kanaatler, hakikatle aramızda örülen bir aşılmaz duvar gibidir.

Zihnimize veya gözümüze sokulmaya çalışılan imajlar, fantastik kurgular olması gerekenle aramızda engel olarak yerleşir. Örneğin, 20'nci yüzyıl başlarında Amerikan rüyasını anlatmak için seçilen Hollywood karakteleri böyle bir zekânın ürünüydü. Sarışın, yakışıklı, renkli gözlü atletik Amerikan figürü, gerçekte olmayan ama varmış gibi lanse edilen bir hayalin zihinlere yerleştirilmesiydi.

Uzun menzilli kısa metrajlar

Hollywood öyle güçlü bir silah olarak kurgulanmıştı ki, silahla ve güçle yapılamayacak etkiyi kalplerde yarattı. Avrupa'nın itilmiş ve hor görülmüş halklarına Tanrı'nın seçilmiş halkı payesini yakın zamanlarda bile her ortamda ezberlettirirken, geriye kalan "ötekiler"e de bu "yüceliğin" ezici gücü fantastik bir dille anlatıldı.

YILLARDIR ÇİKOLATA ÜRETİCİLERİNE KAKAO İŞÇİLİĞİ YAPAN FİLDİŞİ'NDE HAYATINDA HİÇ ÇİKOLATA YEMEMİŞ İNSANLARI HÂLÂ GÖREBİLİYORUZ.

Kendi kökenlerinde olmayan hikâye, mit, masal, efsane ve daha ne varsa, toplayıp bu silahın cephanesine barut yaptılar. Amerikan film endüstrisinin fikir babası Joseph Campbell'ın *Kahraman'ın Sonsuz Yolculuğu* ve *Mitoloji'nin Gücü* gibi eserleri de kutsal kitap gibi her satırıyla yeni fantezilerin pınarı olarak elden ele gezdirildi.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, dünyanın her yöresini tek bir mecradan silkeleyebilecek mekanizmalar da hayata geçti. Artık eskisi gibi hikâyenin başı ve sonunu merak eden bir nesil yerine, tek bir kesit, tek bir parçayla yetinen dimağlar yeterli olabiliyor.

O kadar birbirine girdi ki her şey, bize Mevlâna'nın "fil hikâyesi"ni ya da Eflatun'un "mağara" hikâyesini modern literatürle izah edecek seslere de ulaşmak zor...

Lise yıllarım "Aşağı mahallede kavga var abi" diye çağrılıp, sonra ayazda bırakılan masum kandırılmışlıklar, kısa süren sükut-u hayallerle doluydu. Ama şimdi ömürlerden ömür götüren uzun menzilli kısa metrajlarla mücadele ediyoruz.

Herkes bir hamburger menüsü gibi, günlük, haftalık, aylık önüne getirilen mevzuların peşinde, hazır kanaatler üzerinden yaşıyor. Duyduklarına inanamayan kişilerin yerini, duymak istediğini dinleyenler aldı.

Kendisine gösterilenle yetinen zihinler, görmediklerine ilişkin fütursuz komplo teorilerinin gönüllü takipçilerine dönüştü.

Bu da bir devirdir elbet, geçer her devir gibi... Yeni gelen eskisini aratır mı? Zaman en iyi terazidir.

düşünce atlası

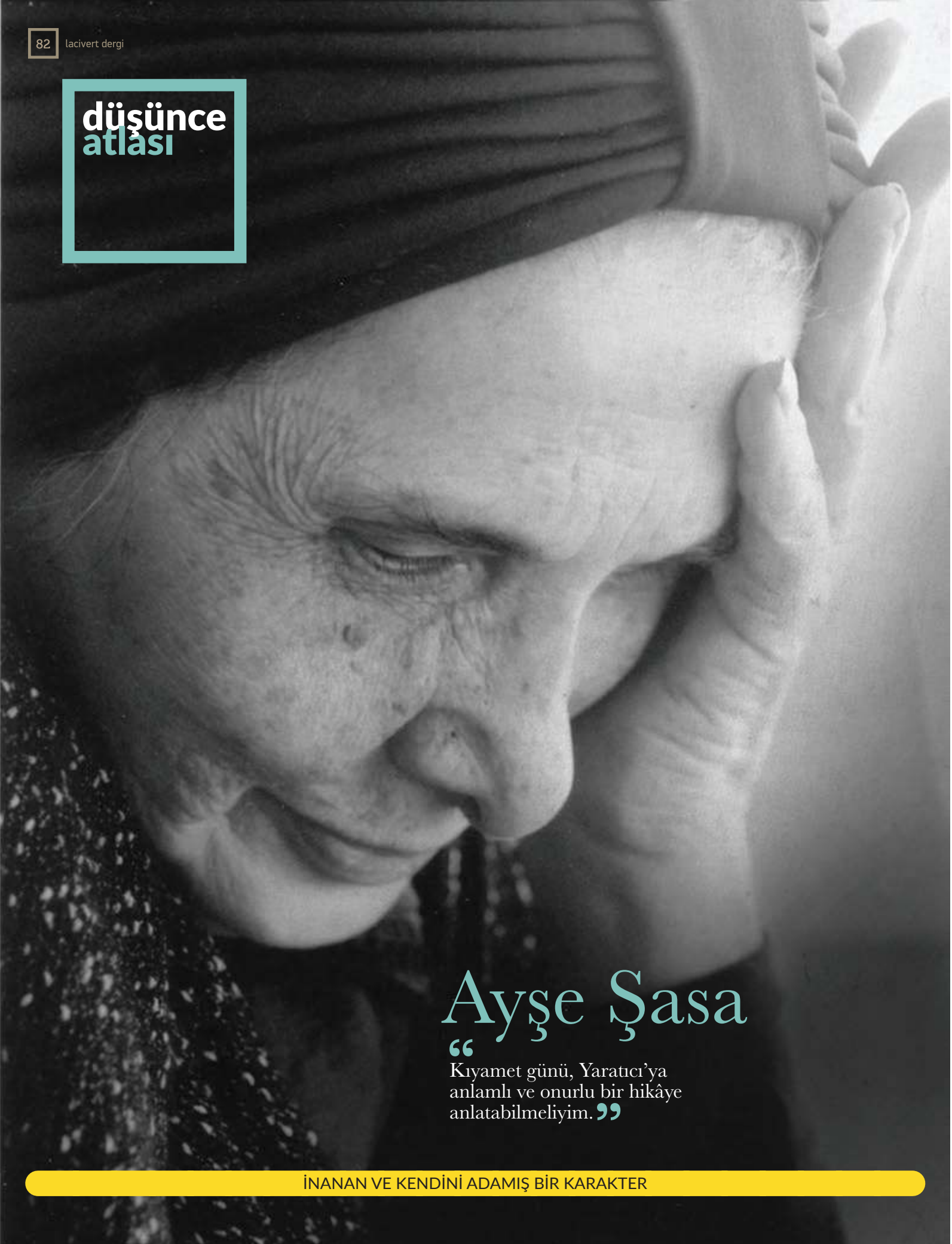

Ayşe Şasa

“Kıyamet günü, Yaratıcı’ya anlamlı ve onurlu bir hikâye anlatabilmeliyim.”

İNANAN VE KENDİNİ ADAMIŞ BİR KARAKTER

DÜŞÜNCE ATLASI

FOTOĞRAF :: KUTUP DALGAKIRAN

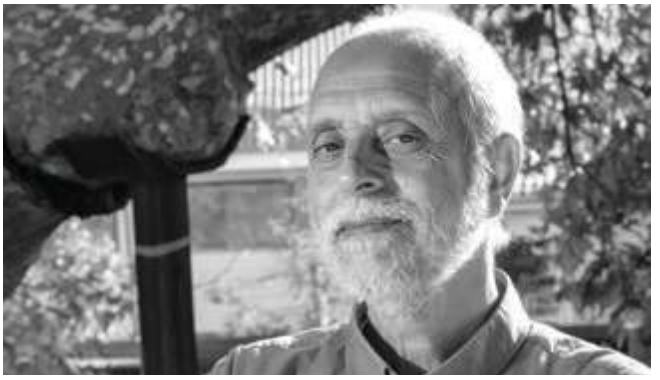

SÖYLEŞİ :: YUNUS ARSLAN :: İHSAN KABİL

ÇALKANTILI BİR RUH MACERASI: AYŞE ŞASA

Hayat herkese eşit oranda acı ve deneyim katmaz. Kimilerinin ıstıraptan nasibi dayanılmaz derecelere ulaşır. Sıkıntıları kendinden uzaklaştırmaya çalışmayıp, benimseyen ve kendine yeni bir yol açan acı sahibinin önüne ise tahmin edilemez kapılar açılır. Ayşe Şasa bunu başarmış nadir şahsiyetlerden biri. O, Türkiye'nin siyasal ve düşünsel tarihinin ıstırabını hem şahsi hayatında hem düşünce dünyasında yaşamakla kalmadı aynı zamanda bu onu derin bir ruh macerasına da mahkûm etti. Kendisiyle benzer süreçlerden geçen yakın dostu ve sinema eleştirmeni İhsan Kabil ile Ayşe Şasa'nın her ikisi de oldukça çalkantılı geçen özel ve sinema hayatına mercek tuttuk.

Ayşe Şasa'yı "yeri doldurulamaz" diye tarif ediyorsunuz. Şasa'yı kendi yapan özellikleri nelerdi?

Onunkine benzer bir süreçten geçen insan nadir bulunur. Ne demek bu? Bütünüyle Cumhuriyet kuşağına hâkim olup, onun kültürel normlarıyla donanmış bir ortamda yetişen ve bulunduğu yolda inançla yürümeyi hedefleyen bir aile ve eğitim ortamına sahipti. Türkiye'nin sosyal, siyasi hareketliliği içinde bu yönelim fazlasıyla görülmekte fakat ne oluyorsa bir noktada bir kırılma yaşıyor. Bu kırılma da muazzam bir dönüşüm... Bu dönüşüm sancılı ve travmatik bir şekilde kendini gösteriyor.

Ayşe Şasa'nın hem önceki hem de sonraki döneminde belirli bir samimilik çizgisinde yol aldığı ortada. İnanan ve kendini adamış bir karakter. Mesela, Türkiye'nin modernleşmesi sürecinde yüzünü Batı'ya dönmesi ve oradaki kültürel parametrelerle yoluna devam etme sürecinde bir inanmışlık var. Batı'nın kültürel hayatı veya fikri oluşumları da bir hareketlilik içinde ve kendi içinde de böyle dallar doğuruyor. Ayşe Şasa'nın da yetişme tarzı olan Batı düşüncesinin sonradan yöneldiği sosyalist hareket de bunlardan biri. Şasa kendi entelektüel yapısı gereği hayatında eleştirel bir konuma yöneliyor.

Hayatının ilk dönemini bir korku filmine benzetiyor. İkinci dönemine bunlar nasıl yansıyor?

Tabii çok doğru bir benzetme. Adeta "öcülük" dönemi o dönem. Çocukluk dönemindeki gayrimüslim, Yahudi mürebbiyeler çok olumsuz etkiler bırakıyor üzerinde. Ciddi bir baskıdan bahsediyoruz burada. Ailesinin onun çok sıkı bir eğitimden geçmesi konusundaki ısrarından dolayı korkulu rüya gibi bir dönem geçiriyor.

AYŞE ŞASA

Ayşe Şasa Kimdir?

1 Ocak 1941 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelen senarist ve yazar Ayşe Şasa, şimdiki adı Robert Kolej olan Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde okudu. Daha sonra Robert Kolej'in İdari Bilimler Bölümü'ne devam etti. 1963 yılından itibaren Yeşilçam Sineması olarak bilinen dönemde birçok önemli yapımın senaristliğini üstlendi. 1980'li yıllarda ağır bir psikolojik rahatsızlık geçirdi ve on yıllık inziva sürecine girerek sinemadan uzaklaştı. Bu süreçte Şasa'nın yanında üçüncü evliliğini yaptığı Bülent Oran vardı. İnziva süreciyle birlikte düşünsel anlamda, daha manevi bir hayat sürmeye başlayan Şasa, İbn Arabi'nin eserlerini okumaya başladı. 16 Haziran 2014 tarihinde bir süre tedavi gördüğü hastanede hayatını kaybetti ve Sahrayıcedit Mezarlığı'na defnedildi.

Eserleri:

Bir Ruh Macerası, Yeşilçam Günlüğü, Düş Gerçeklik Sinema (Sadık Yalsızuçanlar- İhsan Kabil- Ayşe Şasa), Delilik Ülkesinden Notlar, Şebek Romanı, Vakte Karşı Sözler (Ömer Tuğrul İnançer-Ayşe Şasa- Berat Demirci), Bir Ruh Macerası

Senaryoları:

Çapkın Kız (1963), Murat'ın Türküsü (1965), Son Kuşlar (1965), Ah Güzel İstanbul (1966), Toprağın Kanı (1966), Harun Reşid'in Gözdesi (1967), Balatlı Arif (1967), Kozanoğlu (1967), Köroğlu (1968), Cemile (1968), İlk ve Son (1968), Battal Gazi Destanı (1971), Unutulan Kadın (1971), Güllü (1971), Yedi Kocalı Hürmüz (1971), Utanç (1972), Cemo (1972), Kambur (1973), Deli Kan (1981), Hacı Arif Bey (1982), Ve Recep ve Zehra ve Ayşe (1983), Ölmez Ağacı (1984), Merdoğlu Ömer Bey (1986), Gramofon Avrat (1987), Arkadaşım Şeytan (1988), Hiçbir Gece (1989), Her Gece Bodrum (1992), Kanayan Bosna (1993), Dinle Neyden (2008)

Ayşe Şasa ile yolunuzun kesişmesi, sizin de içinden geçtiğiniz süreçle benzerlikler içeriyor sanırım.

Evet, ben de sol gelenekten gelen biriyim. Yakacık Yetiştirme Yurdu, Darüşşafaka Lisesi oradan da Boğaziçi Üniversitesi'ne doğru devam eden bir hayatım vardı. O dönemlerde bir gönül macerası içine düşmüştüm ve ciddi bir kırılma oldu bu benim için. Sonrasında her şey tuz buz oldu. Nihilizm, anarşizm ve var oluşun içinde yuvarlanış... Sonrasında yüksek lisans çalışmaları yapmak üzerine Amerika'ya gittiğimde dünyanın çeşitli yerlerinden çeşitli insanlarla tanıştım. Her şey olacağına varır ve ben de bu dönemdeki okumalarım, araştırmalarım ve yaşadığım dinî tecrübelerle İslam'a yöneldim. Doktora sürecim yarıda kaldığı gibi ülkeye dönmek zorunda kaldım. Zaten döndükten sonra da yolum Ayşe Şasa ile kesişti.

Ülkeye döndükten sonra sol entelektüel kesimlerle olan tanışıklığım birden ağırlıklı olarak İslami camia ile tanışıklığa dönüştü. Ayşe Şasa, Nabi Avcı, Ali Bulaç, Özkul Eren, İsmail Kara, Mustafa Kutlu gibi isimlerle tanıştım. Bu dönemde Ayşe Şasa ile benzer süreçler yaşadığımı fark ettim. Depresif bir dönem, bir nihilizm, anarşizim, Kierkegaard, Schopenhauer, Nietzche, Dostoyevski okumaları; Martin Luther, Gabrielle Marcell, Sartre, Heidegger gibi isimlere ilgim vardı eskiden. Tabii daha çok teistik bir tavırdı benim yönelimim. Ardından da İslam'a tam olarak yönelmem başladı.

Ayşe Şasa ile hem sinema hem de böylesine bir süreç ile ortak yönünüz olduğunu mu fark ettiniz?

Tabii, bir kesişme kaçınılmaz gibi oldu. Hikâyelerimizin kesişmesiyle sohbetlerimiz yoğunlaştı. Bir ruh uyuşması, dostluğu ortaya çıkmaya başladı. Bu yüzden de Şasa benim için hâlâ yaşayan biridir. Her daim hatıra getirdiğimiz birisi...

Ayşe Şasa'nın yaşadıklarına bakarsak, Türkiye ile ortak bir kaderi var diyebilir miyiz?

Hedeflediğinizle yürüdüğünüz yol farklı olunca bu bir şizofreni oluyor. Kişisel anlamda da bu bir travmaya dönüşebilir. Ayşe Şasa'nın yaşadığı durum da bu.

Dadılarla başlayan gelişme sürecindeki hâller de işkence olarak geliyordu. Baskı altında, aşırı disiplinli bir ortam... Bir çocuğun kaldıramayacağı bir konumdu Ayşe Şasa'nınki. Robert Koleji'ne girmesiyle de Batı yönelimini görüyor. Bu süreç Şasa'da eleştirel bir yön ortaya çıkarıyor. Kendi içinde bulunduğu burjuva aile yaşantısı da dizgelerine karşı bir eleştiri duygusu içine yöneltiyor. Bu süreç sonucu halkın arasına yöneliyor ve kültür sanat çevresinde en çok sinema ile özdeşlik kurarak halka yakın olabileceğini düşünüyor. Yeşilçam sineması da onun için halka yaklaşabileceği, rahatlayacağı, ruhunun feraha erdiği bir ortam gibi görünüyor.

Sinemayla yolu kesişen Ayşe Şasa'nın sinemaya dair bir yerlilik fikri ortaya koyduğu görülüyor.

Ayşe Şasa'nın hayatında filmler daha çok yer almaya başlıyor. Aslında filmlerde bu yönünün yansıdığını söyleyemeyiz. Yeşilçam'ın kendi ticari yapısı açısından özellikle... Bu sebeple senaryosunu yazdığı filmlerden çok tatmin olmuyor. Biraz da bu durum o dönemki yönetmenlerimizden kaynaklanıyor. Yönetmenlerin çoğu piyasa içerisinden gelenler. Yönetmenin kültürel haznesi ne kadar ise filmlerine de o yansıyor. Tabii öne çıkan birkaç ayrıksı isim de var: Halit Refiğ, Lütfi Akad, Atıf Yılmaz, Erdoğan Tokatlı, Duygu Sağıroğlu gibi isimleri sayabiliriz.

Aslında bu durumu rahmetli eşi Bülent Oran daha güzel temellendiriyor. Oran, biz filmlerimize masallarımızı uyarladık diyor. Film yaparken şuur altımızda her zaman masallarımızın olduğunu söyler. İnsanların bu dünyada kavuşamasa bile öte dünyada kavuşma ihtimalleri var. Âşıkların bu durumunun farkında olmadan sinemamızda yer aldığını iddia ediyor Oran.

HEDEFLEDİĞİNİZLE OLDUĞUNUZ YOL FARKLI OLUNCA BU BİR ŞİZOFRENİ OLUYOR. KİŞİSEL ANLAMDA DA BU BİR TRAVMAYA DÖNÜŞEBİLİR. AYŞE ŞASA'NIN YAŞADIĞI DURUM DA BU.

Cumhuriyet'le sinemamız kesintiye uğradı. Normal akışına bırakılsaydı sinemayla bizim en bağdaşan seyirlik sanatımız gölge oyunu, Karagöz ve Hacivat'tır. Sahne sanatları anlamında orta oyunumuz, meddah Pişekâr'dır. Bunların bileşiminden teknik anlamda bir sinema dili doğacak ve içeriklerinden de, bize ve hayatımıza dair kıssadan hisseler ortaya çıkacaktı. Sinemamız normal akışında devam edebilseydi böyle gelişmesi muhtemeldi. Cumhuriyet işte bu akışı kesintiye uğrattı. Sinemada bu yüzden ilk olarak sudan çıkmış balığa dönme durumumuz var. Tabiat boşluk kabul etmez, bu sebeple sinemamız üçlü sacayağı üzerinde sürmüştür: Hint Sineması, Arap Sineması –özellikle Mısır– ve Amerikan melodramı... B Sınıfı sinemalar; bizde melodram ve komedi arasında, iki uçta bir sinema oluştu. Vasata yakın bir halk sinemasıydı. Bir şekilde halkın nabzını tutmaya, ruhunu okumaya, anlamaya çalışan bir çaba olduğu için orada da hakikate dair belirli değiniler, iz düşümleri husule gelir oldu. Yeşilçam dairesinden ne olabilirse o oldu aslında. Senaristlik anlamında da Ayşe Şasa öne çıktı bu sürede.

Sinema Ayşe Şasa için bir hakikat arayışıydı diyebilir miyiz?

Düşünen, anlayan, tefekkür eden insan yeryüzüne boşuna gelmiş bir varlık olmadığını bilir. Bir hikmeti olduğu açıktır ve nedir bu hikmet, bilmek ister. Hakikatin yegâne gayesi hakikati bilmektir. Gerçek çerçevesi, temeli, başlangıç noktası da bir yerden bir yere gitmektir. Yani varmaktır. Hem toplumsal iyileşmeyi arayış -ki Şasa'nın sosyalistlik dönemlerine denk gelir bu- hem de bir ideal uğruna gidiş var: Bir adalet arayışı. Üst katmanlarda yaşayanların halkın üzerinde hâkimiyet kurmaması... Tabii burada çok maddi temellerle hareket ediliyor, ideoloji gereği. Mevzunun metafizik ve manevi yönü eksikti. Hakikaten de durum böyledir. Bizim sadece beş duyu ile bedenimizin algılamaları ile bir yere varamayız. Neden böyledir? Çünkü bir ruh yanımız, sezgi ve sezi dünyamız var. Bu ikisi de yarı yarıya eşit orandadır. Maddi olan manevi olanla birleşmedikçe gerçek manada sağlıklı tutarlı bir şekilde yol alamaz. Bütüncül anlamda maddi arayışın manevi olanla bir araya getirilip daha bütüncül bir yapı oluşturulmalı. Ayşe Şasa'nın içinden geçtiği durum da buna benzer.

Ayşe Şasa, 70'lerin başında bir yabancılaşmaya uğruyor. Belki de 12 Mart da bilinçaltında etkili olmuş olabilir. Sosyalist hareketlerin bir darbe ile kesildiği görülüyor. Ayşe Şasa'da bu dönemde bir travma, bir şizofrenik durum, geri çekilme ortaya çıkıyor. Bir yerde inançların gerçekleşmemesi gençliğinde psikolojik acı, sancı ortaya çıkarıyor. Orada her şeyi bırakış, inançların yıkılışı, bir boşluğa düşüş ve çekilme görülüyor.

Bir maneviyata geçiş görülüyor...

İnsanın inandığı bir yolda; bir kırılma, yıkılma, başkalaşım, dönüşüm olursa başka şeylerle rastlaşması muhtemeldir. Kişinin kader örgüsü bir yerde devreye

ŞASA, KÜLTÜREL KÖKLERİMİZ, YAPIMIZ, MASALLARIMIZ, DESTANLARIMIZ, EPİK DURUŞUMUZU BİR ŞEKİLDE KENDİ SİNEMAMIZA YANSITMAMIZ GEREKTİĞİNİ SÖYLERDİ.

ONUNKİNE BENZER BİR SÜREÇTEN GEÇEN İNSAN NADİR BULUNUR

girecektir. Çünkü biz bir kader üzerine yeryüzünde bulunuyoruz. Günü geldiğinde dünya sahnesinden çekileceğiz. Travma da insanı bir yere taşıyor. Ayşe Şasa da İbn Arabi'nin eseri olan *Füsus'ül-Hikem*'in İngilizcesini okuyor ve tramvatik durumuna, depresyon hâline çare olacak bir tedavi usulüyle karşılaşıyor. Çok güçlü manevi bir yönle tanışıyor. Yalnızlık, yıkılma durumundan hayret makamına geçiş başlıyor. Bu sefer yaratılışı seyretmeye koyuluyor. İşlerin bizim düşündüğümüzün, inandığımızın dışında da bir yönü varmış gibi bir idrak oluşuyor.

Çevresiyle ciddi bir sohbet ortamı vardı. Onlara hem sinemaya hem hayata yönelik tavsiyeler verirdi değil mi?

Çok açık biriydi. Yeni yapılan çalışmaları sıkı takip ederdi. Her yazıyı, yapımı takip etmeye çalışırdı. Gençlerin gelip sohbet etmesinden heyecan duyardı. Gençlerden hem bir şeyler öğrenir hem de onlara bir şeyler verirdi. Böylesine dinamik bir iletişimi vardı. Her kesimden kendisini ziyaret edenler olurdu. Bu diyalog hep devam etti. Ayrıca bir telefon trafiği vardı. Rahmetli Akif Emre bu durumdan "telefon şebekesi" diye bahsederdi. Birçok kişiyle telefonda uzun uzun sohbet ederdi. Biz de hep konuşurduk tabii. Ben daha çok yapıcı, olumlu şeylerden bahsetmeye çalışırdım.

Bir de Kemal Tahir'le tanışması var. Ayşe Şasa'nın hayatında nasıl bir etkisi oldu?

İnsanın içinde Ying ve Yang vardır ya, siyahın içinde beyaz, beyazın içinde siyah. Şasa'da da böylesine bir uyumsuzluk var. Yolu da bu şekilde Kemal Tahir'e çıkıyor ve kendini ona yakın hissediyor. Tahir'de tarihî ve felsefi bir bakış açısı var. Aynı zamanda sol bir duruşu da var ama bu topraklarla barışık, yerli bir duruş... Tahir'de de bir dönüşüm var bu dönemde ve bize has bir sol ortaya çıkarıyor. Dışarıya bakan solculuktan, eski Sovyetler Birliği solu, Avrupa solu gibi duruşlara bir üçüncü yol gibi sol hareketliliğin içinde yeni bir akım ortaya çıkıyor. Kemal Tahir, Ayşe Şasa üzerinde en çok yerlilik kavramı üzerinden etkili oluyor. Solun içerisine girmiş ama buradaki insanlardan bu topraklardan kopuk bir sol da Ayşe Şasa'nın ruhunu tatmin etmiyor açıkçası. Tabii o yıllarda Şasa, boğazda su kayağı yapan biri. Tuzla Mercan'da yerli ve yabancı elitlerle vakit geçirmekteydi. Ailesinin maddi ve sosyal yapısı buna imkân veriyor tabii.

Son olarak Ayşe Şasa'nın hayatı bize ne söyler?

Ayşe Şasa, günümüzün bulanık, müphem dünyasının aksine netlikleri olan bir insandı. Bunun en önemli sebebi de kendini köşeye çekmesi ve olayları temaşa etmesiydi. Bir yere daha yüksekten, ufuktan bakması berrak bir bakış sunuyordu ona. İfadelerinin netliği de bu yüzden. Yeşilçam Sineması üzerine, özellikle manevi bir bakış ve duruşa sahip olmasıyla aşkın bir boyutta değerlendirmeleri vardı. Sinema düşüncemizde, duruşumuzda, pratiğimizde neler yapılması gerektiğini çok net bir şekilde ortaya koydu. Dünya sinemasından da örneklerle sinemamıza yönelik yapılması gerekenleri söyledi. Tabii kendi kültürel köklerimizi, yapımızı ve masallarımızı, destanlarımızı ve epik duruşumuzu bir şekilde kendi sinemamıza yansıtmamız gerektiğini söylerdi.

MUTLU YILLAR D&R'LA BAŞLAR

Yüz binlerce yeni yıl hediyesi D&R'da

YÜZ BİNLERCE KİTAPTA 2.YE %50 İNDİRİM

ELEKTRONİK ÜRÜNLERDE %30'A VARAN İNDİRİM

Kampanyalar 31 Aralık 2019 tarihine kadar D&R mağazalarından D&R Kart ile yapılacak alışverişlerde geçerlidir. Yüz Binlerce Kitapta 2.Ye %50 İndirim ve Elektronik Ürünlerde %30'a Varan İndirim kampanyaları seçili ürünlerde geçerlidir. Kampanyalar dr.com.tr ve havaalanı mağazalarında geçerli değildir. D&R kampanya koşullarında değişiklik yapma hakkını saklı tutar. Kampanyalar stoklarla sınırlıdır.

/ DRDunyasi / dr_dunyasi / www.dr.com.tr

Montesquieu'nun kayıp mektupları

HAKKI ÖCAL

Mevlâna'nın kedisi

BİR İNSANIN ŞİİRİ, SÖZÜ, BİR MASALA YAZDIĞI HİSSELİ İFADE 1200 YILINDAN BERİ, ÇOK DÜŞÜNENE, AZ DÜŞÜNENE, DERİN DÜŞÜNENE, YÜZEYSEL DÜŞÜNENE TEDAVİ SAĞLIYORSA, O KİŞİNİN ÇAĞIMIZIN ARAYIŞLARINA ÇÖZÜM ÜRETEBİLDİĞİNİ KABUL ETMEK ZORUNDA DEĞİL MİYİZ?

Halide Edip Adıvar, önce İngilizcesini yazdığı *Sinekli Bakkal*'ı 1935'te yayınladığında, herkes o devrin en moda sorunu, "Doğu-Batı terkibinin nasıl bir formülle yapılacağı" meselesine Mevlâna ile cevap veriyordu.

Mevlevi Vehbi Dede, ne 1908 öncesi ne de sonrası siyasal şiddete yol açan devrimciliklerde görüyordu çözümü. Mesele siyasal formüllerle devrim yapmakta değildi: Ne Abdülhamid ne de Jön Türklerin genel siyasetlerindedir hata. Yanlış olan her ikisinin de ahlaksal sorunlarındadır.

Halide Edip'in düşünce zaviyesinden, Mevlevi dedesine göre siyasetçi, dünyayı iyilik ve kötülük olarak ikiye ayırmakta; kendi tarafını iyiler, karşı tarafı da kötüler olarak görmektedir.

Haklıdır da, Allah'ı, kitabı, peygamberi bir sofî penceresinden değil de geleneksel iyilik-kötülük, meleklik-şeytanlık geleneğinden görürsen, dünyada daima iyiler vardır; kötüler vardır. Allah iyidir; o hâlde neden kötülüklere izin vermektedir?

Halide Edip'in, Hristiyanlıkta bu sorunun cevabını alamadığı için dini terk etmiş, kilise tarafından aforoz edilmiş ve İtalya'yı terk ederek, Osmanlı İstanbul'una sığınmış olan müzik virtüözü Peregrini, İstanbul'da da sorusu-

HEPSİ, HER ŞEY, TEK BİR HAKİKATİN, TEK BİR KUDRETİN GÖRÜNÜŞÜ...

MONTESQUIEU'NUN KAYIP MEKTUPLARI

KUZEY AMERİKA PSİKOLOJİ DERNEĞİ'NİN HER YIL DÜZENLEDİĞİ BİLİMSEL TARTIŞMA TOPLANTISINDA KONFERANS BOYUNCA DEVAM EDEN KOCA BİR SEANS, NEDEN SPİRİTÜAL ARAYIŞLAR BAHSİNE AYRILIYOR?

nun cevabını arar: Neden şeytan vardır? Vehbi Dede, tatlı tatlı gülerek, Mevlâna'da arar cevabı:

- Bence Şeytan ve Allah diye kâinatta iki kuvvet yoktur. Hepsi, her şey, tek bir hakikatin, tek bir kudretin görünüşü... İyi kötü, güzel çirkin, Allah, şeytan, bunlar icat edilen isimler. Hepsinin arkasında, kendi kendini halketmiş olan ve mütemadiyen halketmekte olan bir kudret var... O, o... kâinat denilen perdeye, gölgelerini aksettirmek için yaratmak fiilinde devam eden Hâlik... Adı Allah, Rab, ne olursa olsun. Nurunun en parlak en ezeli olduğu bir yer, sırrının makesi bir tek şey vardır: Aşk!

Nefs ilminden psikolojiye

Bir durdunuz; düşünüyor musunuz? Merak etmeyin, Halide Edip'in Peregrini üstadı da kolay ikna olmamıştır, heyecanla bağırır:

- Ya kinler, nefretler, boğuşmalar, didişmeler, vahşetler... Onları bir fenalık, Allahının eseri olarak kabul etmek lazım değil mi?

- Hayır... Hepsi aynı nurun gölgeleri, hepsi aynı ilahî ressamın kullandığı başka başka boyalar... Ben sadece hepimizi içine alan muazzam bir vahdetin parçası olduğuna iman ettim. Bundan ötesini perdenin bu tarafında kimse idrak edemez.

Edemez mi gerçekten? Bu sorudan önce şunu sormalı: Aristo'nun psikolojiye dair *De Anima*'sını *Kitâbü'n-Nefs* adıyla, *(Parva Naturalia)* çeviren ve genişleten Müslümanların, 700'lerden başlattıkları bilim bu kadar ilerlemiş, özellikle ruhbilimi almış başını gitmiş,

Freud'dan bu yana insanoğlu iyiyi kötüyü, artık sadece pozitivizm çerçevesinde tartışırken, bizim "ruhun mahiyetini, meleke ve fonksiyonlarını, ölümden sonraki durumu ile ruhu arındırmanın yollarını ve yöntemini" tartışıyor olmamızın anlamı var mı?

Peki, o zaman, Kuzey Amerika Psikoloji Derneği'nin her yıl düzenlediği bilimsel tartışma toplantısında konferans boyunca devam eden koca bir seans, neden spritüal arayışlar bahsine ayırt ediliyor? Böyle bir toplantıda ele alınan konuların sadece başlıklarına bakınca şunları görüyoruz:

- Ölüme bağlı travmalarla başa çıkma yolları ve "Aşkın Varlık" tavsiyesi.

- Çaresizlik hissine karşı çözüm arayışlarında öz-farkındalık çözümleri

- Karakter, duygu, motif ve arzu bilinçlerinin gelişmesini ilişkin yollar

Şimdi her biri 150 dolar değerindeki bu terimlerin her birine

ilişkin iyi bir kendini geliştirme konuşması veya makale okuduğunuzda vardığınız noktanın kendinizden ve sizin gibi ölümcül insanların ötesinde bir varlıktan söz edildiği oluyor.

Neden? Çünkü psikoloji veya klasik muadili ile "ilm-ün nefs" (Nefs ilmi, öze ilişkin bilim) nereye giderse gitsin, insandan ve onun sorunlarından başka bir kapıya çıkıyor mu?

1200'lerden çağımızın sorunlarına çözüm

Mevlâna, belki o yazarın, bu şairin, mesela yukarıda Halide Edip'in aktardığı (ve hatta karikatürize ettiği) şekilde ele alınmamalı.

Peki! Ama travmalarımızla başa çıkmada, içimizdeki iyi-kötü kavgasında, hangi dile çevrilmiş olursa olsun, bir insanın şiiri, sözü, bir masala yazdığı hisseli ifade 1200 yılından beri, çok düşünene, az düşünene, derin düşünene, yüzeysel düşünene, tedavi sağlıyorsa, o kişinin çağımızın arayışlarına çözüm üretebildiğini kabul etmek zorunda değil miyiz?

ABD'de idik; aileden Yahudi, ama şahsen ateist bir iş arkadaşım, Nazi Almanya'sından hem de Auschwitz ölüm kampından hem de son gün kurtulmuş, ikinci hayatında yeniden evlenmiş ve kendisine hayat vermiş babacığını kaybetti. Hem de ne kaybediş! Kaldığı yaşlılar evinde asansörün halatı koptu.

"Böyle acı çekmiş bir insanın başına böyle bir kötü şey nasıl gelir? Ne olurdu birkaç zaman daha yaşasa idi? O da herkes gibi rahat bir şekilde ruhunu temsil etseydi? Onu tekrar Polonya'ya götürecektim. Tam rahata erecekti..."

Dostum bu minval üzere, yakındı da yakındı. Tanrı inancı kalmamıştı ki eski havrasına gitsin! Devirmediği kitap kalmadı, "İyi bir Tanrı varken, nasıl kötülük hâlâ var olabilir? Tanrı varsa, acı ve ıstırap nasıl var olabilir?"

Google'a baktı; Wikipedia'lar devirdi. Ama aradığı cevabı ve huzuru bulamadı. Bir gün birisi ona Rumi'yi okumasını öneriyor. ABD'de Rumi, kısaca Mevlâna Celaleddin demek. *Mesnevî*'den yapılan seçkilerden oluşan bir kitap bulup, alıyor.

Hafta sonunu kitapla geçiriyor. Okuyor demiyorum; kitapla yatıyor ve kalkıyor. Hafta sonunu zor bela ediyor ve ofise koşuyor elinde kitap.

Kedinin söylediği

Mevlâna diyor ki:

"Zıddı olmadan hiçbir şey bilinemez. Şimdi tokadı yedin, artık okşama nedir bilirsin."

Arkadaş burada bırakamadı tabii, okudu da okudu devamını. "Allah kalp ağrısını yarattı ki, kalp huzurunu bilesin!" dedi Mevlâna ona tercümelerin arkasından.

"Allah'ın indinde hâkimin cübbesi ile idam mahkûmunun beyaz kefenliği aynıdır. Onlara başka anlamları insanlar verir" sözünü çözebilmesi onun için de benim için de epey bir zaman aldı; ama sonunda "mutlak iyi" kavramını orasından burasından anladık.

Bu hikâyeyi Mevlâna'dan anlayacağını tahmin ettiğim bir dostuma anlattım. O da kısa bir süre sonra rahmet-i Rahman'a kavuşan dostu Cavit Yıldırım'a aktarıyor. Kısa bir süre sonra Cavit Yıldırım bana *Mevlâna'nın Kedisi* adlı kitabını yolluyor ve arkadaşıma derhal bir kedi edinmesini tavsiye etmemi bildiriyordu.

> HEPİMİZ PERDENİN BİZİM TARAFINA BAKIYORUZ. MEVLANA'NIN DEDİĞİ GİBİ DENİZ BİZİM İÇİN ÖLÜM GİBİ GÖRÜNÜR AMA BALIKLAR İÇİN BAHÇEDİR. BİZ BAHÇEMİZE BAKALIM.

Meğer Mevlâna hazretleri, büyük acılara duçar olanlara kedi veya köpek edinmelerini tavsiye edermiş.

Elbette Mevlâna'nın da kendi kedisi varmış. Bir gün medresede gezindiği sırada kedi, Mevlâna'nın yolunu kesiyor ve kendisini parçalarcasına miyavlamaya, feryada başlıyor. Ne yapsa da sakinleştiremiyor kediyi. Hazret, kardeşlerine soruyor:

- Bu kedinin ne dediğini anlıyor musunuz?

Hazır bulunanlar "Hayır" diyorlar. Bunun üzerine Mevlâna diyor ki:

- Bu kedi, "Sen yakında berzah âlemine göç edeceksin. O zaman ben ne yapacağım" diye soruyor.

Nitekim Mevlâna kısa zaman sonra ebedi âleme göçüyor; arkasından yedi gün sonra kedi de ölüyor. Rahmetli Cavit Yıldırım'ın kitabına göre Mevlâna'nın kızı Melike Hatun, kediyi, Mevlâna ile aynı bahçeye defnediyor.

Mevlâna'nın kedisi, 800 yıl sonra 21'inci yüzyılın ilk günlerinde ta Maryland'da bir ateiste, kendinden yüce, kendisinden aşkın bir güce inancı öğretti. Nasıl?

Halide Edip'in Vehbi dedesi ne demişti:

- Hepimizi içine alan muazzam bir vahdetin parçasıyız. Bundan ötesini perdenin bu tarafında kimse idrak edemez.

Hepimiz perdenin bizim tarafına bakıyoruz. Mevlâna'nın dediği gibi deniz bizim için ölüm gibi görünür ama balıklar için bahçedir. Biz bahçemize bakalım.

"TUHAF VE KOLAY AKILDAN ÇIKMAYACAK BİR HİKÂYE." *–TIMES*

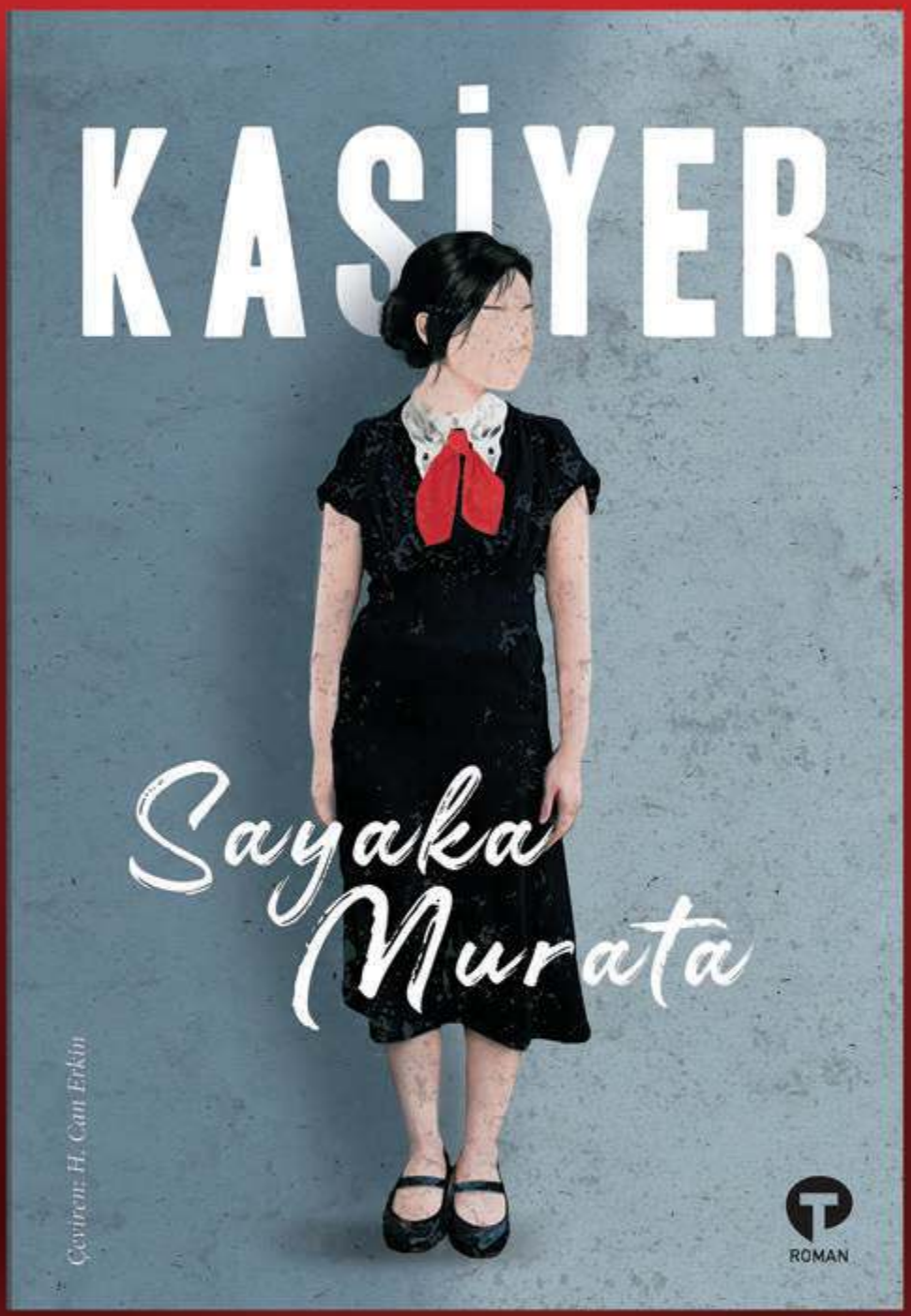

TURKUVAZ KİTAP

turkuvazkitap.com.tr turkuvazkitap turkuvazkitap turkuvaz.kitap

Kullanışlı bir fobi:

İSLAMOFOBİ

ELİF ŞAHİN KELEŞ

> Artık herkesin "ötekisinin" Müslümanlar olduğu bu çağda, İslamofobi Müslümanlara yönelik sadece bir nefret söylemi olma eşiğini çoktan aşmış durumda. Okul, iş yeri, cami, toplu taşıma araçları ve sokaklarda Müslümanlara yönelik fiziki saldırılarda kendini gösteren somut bir "düşmanlık" hâlini aldı.

BUGÜN, İSLAMOFOBİ AVRUPA'DA NORMALLEŞMİŞ BİR IRKÇILIK TÜRÜ OLDU

PAZARLAMA TEKNİĞİ BİR DÖNEM SİYAHLARA KARŞI KULLANILANDAN FARKLI DEĞİL: "BİZE BENZE, KURALLARI KABUL ET, BATI EKSENLİ SİSTEME BOYUN EĞ. YOKSA SENİ YOK EDERİM."

"Fobi" psikolojide insanın bir nesneden ya da bir olgudan şiddetli biçimde korkması ve olağan dışı endişe hissetmesi olarak açıklanır. Çoğunlukla irrasyonel bir temele dayanan bu aşırı endişe hâli kişiye mahsustur ve bazı psikolojik sebeplere dayanır. Korku duyulan şey çoğu zaman zararsızdır.

Mesela hidrofobi sudan, klimakofobi merdivenden, zoofobi hayvanlardan korkmayı ifade eder. Bu tür vakalarda ne su, ne merdiven ne de hayvanlarda kusur aranır çünkü klinik fobilerde korkulan şeyin "korku duyulmaması gereken masum olgular" olduğu kabul edilir. Ama nedense İslamofobide bu gerçek hep göz ardı atlanır.

Göz ardı edilir çünkü İslamofobi'yi diğer fobilerden ayıran bir diğer özelliği de son derece "kullanışlı" olmasıdır. Dünya coğrafyasının tamamında rahatlıkla uygulanabilir. Kadın haklarının, ifade özgürlüğünün ya da sekülarizmin arkasına saklanarak farklı inançları toplumda kabul görecek şekilde dışlayabilirsiniz çünkü Batı'da "İslâm karşıtlığı" size toplumda pozitif çağrışımları olan bir ambalajla ırkçılık yapma şansını tanır. Öyle salt bir önyargı ya da bilgisizliğin değil; hesaplanarak üretilmiş bir hegemonya ideolojisinin ürünüdür.

Artık herkesin "ötekisinin" Müslümanlar olduğu bu çağda, İslamofobi Müslümanlara yönelik sadece bir nefret söylemi olma eşiğini çoktan aşmış durumda. Okul, iş yeri, cami, toplu taşıma araçları ve sokaklarda Müslümanlara yönelik fiziki saldırılarda kendini gösteren somut bir "düşmanlık" hâlini aldı.

Normalleşmiş bir ırkçılık türü

Bugün, İslamafobi Avrupa'da normalleşmiş bir ırkçılık türü oldu. Yetmedi, ete kemiğe büründü. Hollanda'da Özgürlük Partisi (PVV), Fransa'da Ulusal Cephe (FN), Almanya'da Almanya için Alternatif Partisi (AfD) olarak karşımıza çıktı.

İslam karşıtı söylemleri ve doğrudan Müslümanları hedef alan politika tarzlarıyla serbest bir şekilde siyaset yapıyor, toplumlarını Müslümanlara ve diğer yabancılara karşı radikalleştirmeye devam ediyorlar.

Bunu yaparken kullanılan pazarlama tekniği bir dönem siyahlara karşı kullanılandan farklı değil: "Bize benze, kuralları kabul et, Batı eksenli sisteme boyun eğ. Yoksa seni yok ederim."

Avrupa'da kılık değiştiren bu yeni ırkçılığın motivasyon kaynağını Müslümanlarda aramak yersiz. Ne siyahlar beyazlardan daha kirli, ne de Müslümanlar diğerlerinden daha saldırgan.

Bu, yalnızca beyazın kendi üstünlüğüne delil olarak yarattığı bir fantezi. Çünkü ırkçılık hiçbir zaman maruz kalan insanlarla alakalı olmamıştır. İnsanlar eşittir ve eşitlik özgürlük ister.

Peki, öyle mi? Avrupa'nın tam göbeğinde, dünyaya laiklik ihraç eden Fransa'da 2004'te başörtülü öğrencilerin devlet okullarına devamına yasak getirildi. 2010'da kamuya açık yerlerde peçe takılmasını yasaklayan ve burka tarzı örtüyle yüzünü tamamen kapatarak sokağa çıkanlara cezayı öngören yasa yürürlüğe girdi.

2016'da "burkini yasası" genişletilerek Fransa plajlarında "haşema" giymek de yasağa dâhil edildi. (Rahibelerin inançlarına uygun "tesettür" kıyafetleriyle denize girmesi ise tabii ki yasağa dâhil değil.)

"İslamsız Müslüman kimliği"

Geçtiğimiz günlerde ise "başörtülü annelerin, ilkokul çağındaki çocuklarına okul gezilerinde eşlik etmesini yasaklayan yasa"

IRKÇILIK HİÇBİR ZAMAN ONA MARUZ KALAN İNSANLARLA ALAKALI OLMAMIŞTIR

KADIN HAKLARININ, İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN YA DA SEKÜLARİZMİN ARKASINA SAKLANARAK FARKLI İNANÇLARI TOPLUMDA KABUL GÖRECEK ŞEKİLDE DIŞLAYABİLİRSİNİZ.

Yerli islamofobi

Batı dünyası dışında kalan Müslüman toplumların modernleşme süreçlerinde tepeden inme, katı laik bir çizgiyi benimsemeleri nur topu gibi bir "öteki" yarattı: Dindarlar.

İşte bu yüzden İslamofobi, artık sadece Müslümanların azınlık olduğu ülkelerin değil, Müslümanların çoğunluk olduğu ülkelerin de bir sorunu.

"Yobazlık, gericilik, medeniyet düşmanlığı" gibi birtakım klişelerin yıllar boyunca hep Müslümanlara atfedildiği ülkemizdeki İslamofobi'den bahsetmesek her şey biraz eksik kalır.

Başörtülü kızların toplumsal statüsünün bir rejim sorunu hâline geldiği o korkunç günlerin üzerinden kaç yıl geçti ki? Kapanan ikna odaları, nefret dolu kötü kalplerde başka bir kapıyı araladı: İslam düşmanlığı.

Kendi fikrini dayatarak diğer grupları tahakküm altına almaya alışan o vesayet rejiminin bekçilerini durdurmak pek de mümkün değil. Bazen yolda yürüyen gencecik kızların başından zorla örtüsünü çekiştiriyorlar; bazen dindar bir bireyin yaşadığı tekil negatif bir olayı bütün dindarlara mal ederek müthiş bir ötekileştirme kampanyası yapıyorlar. Hele sosyal medyada hâkim olan nefret dili, Avrupa'dan çok da farkı yok.

Yıl 2019... İnandığı gibi yaşamak isteyen her kadın, maruz kaldığı bir şiddet hikâyesini taşıyor yüreğinde. Fransa'da da böyle, Türkiye'de de...

kabul edildi. Bu yasal düzenlemelerin her birinin elbette "liberté, égalité, fraternité" (Özgürlük, eşitlik, dayanışma) sloganına yakışır sebepleri vardı(!): "Fransa Cumhuriyeti'nin laik ve ahlaki değerlerini korumak..."

Oysa Fransa'da havuza ve denize çıplak giren natüralistlerin sayısı, haşema ile girenlerin sayısından kat be kat daha fazla. Üstelik İslamofobik saldırılara maruz kalanların yüzde 94'ü kadınlar.

Ama bunların hiçbiri Fransız yetkililerin yasakları "kadın hakları, özgürlük ve çağdaşlık" üzerinden meşrulaştıran yorumlarını etkilemeye yetmiyor. Kimlik krizinden kurtulma arayışındaki Fransa, laiklik ve cumhuriyet gibi değerlerini yaşatma bahanesiyle her seferinde yasakçılığa sığınıyor.

Fransa'nın en genç milletvekili unvanına sahip Marion Maréchal Le Pen bir röportajında şöyle diyor: "Fransa Hristiyan toprağıdır. Hristiyan geleneklerimiz vardır. Bazı yurttaşlarımız Müslümanlığı tercih etmişlerse de onların da bu geleneklere uygun davranmaları ve buna uygun bir yaşam tarzı sürdürmeleri gerekir. Jellaba giymek, başörtüsü takmak, sakal bırakmak, öyle katedral gibi camiler yapmak olmaz."

Bu kadarla da kalmıyor aşırı sağcı Le Pen ve Müslümanlara "ayar" vermeye devam ediyor: "Biz ne yiyip içiyorsak, siz de onu yiyip içeceksiniz. Ayrıca meşhur Reims Katolik ayini yapılırken duygulanmayan, Bastille Kalesi'nin zaptını kutlamayan Fransız olamaz. İşte, Müslümanların radikal İslam'la aralarına çizgi çekmeleri ancak böyle mümkün olabilir."

İşte böyle "İslamsız Müslüman kimliği" yaratma isteği bugün tüm dünya Müslümanları için zor bir sınava dönüşmüş durumda. İslam'ı Müslümanların, Müslümanları da insanlığın sırtına "kurtulmak gereken bir yük" olarak yüklemeyi amaçlayan bu politikalara en güzel cevabı ise Hz. Ali veriyor: "İnsanlar ikiye ayrılır: Ya dinde kardeş ya da insanlıkta eştir."

HEM İNDİRİMLİ HEM HEDİYELİ ABONELİK FIRSATI

95 TL DEĞERİNDE BÜYÜK ÇAĞ KİTABI HEDİYE

Lacivert Dergi'ye
6 aylık abone olun
derginiz
60 TL yerine
50 TL'ye
kargoyla
kapınıza
gelsin.

WWW.LACIVERTDERGI.COM

lacivertdergi
@lacivert_dergi/#lacivertdergi
@lacivert_dergi/#lacivertdergi

TURKUVAZ DERGİ

turkuvazabone.com
ABONE HATTI 0212 354 36 04
0212 354 36 11
0212 354 36 27

düşünen sporcu

SERKAN AKKOYUN

Aile Boyu Futbolcular

Futbol sevgisi, takım tutma, ilk maç heyecanı hepsi babadan ya da anneden çocuğa geçen duygular... Futbola olan yatkınlık belki de genetiktir. Dünyanın birçok önemli futbolcusunun babası, dedesi hatta annesinin bile futbolcu olmaları bence tesadüf değil. Gelin aile boyu futbolcularla ilgili keyifli bir gezintiye çıkalım...

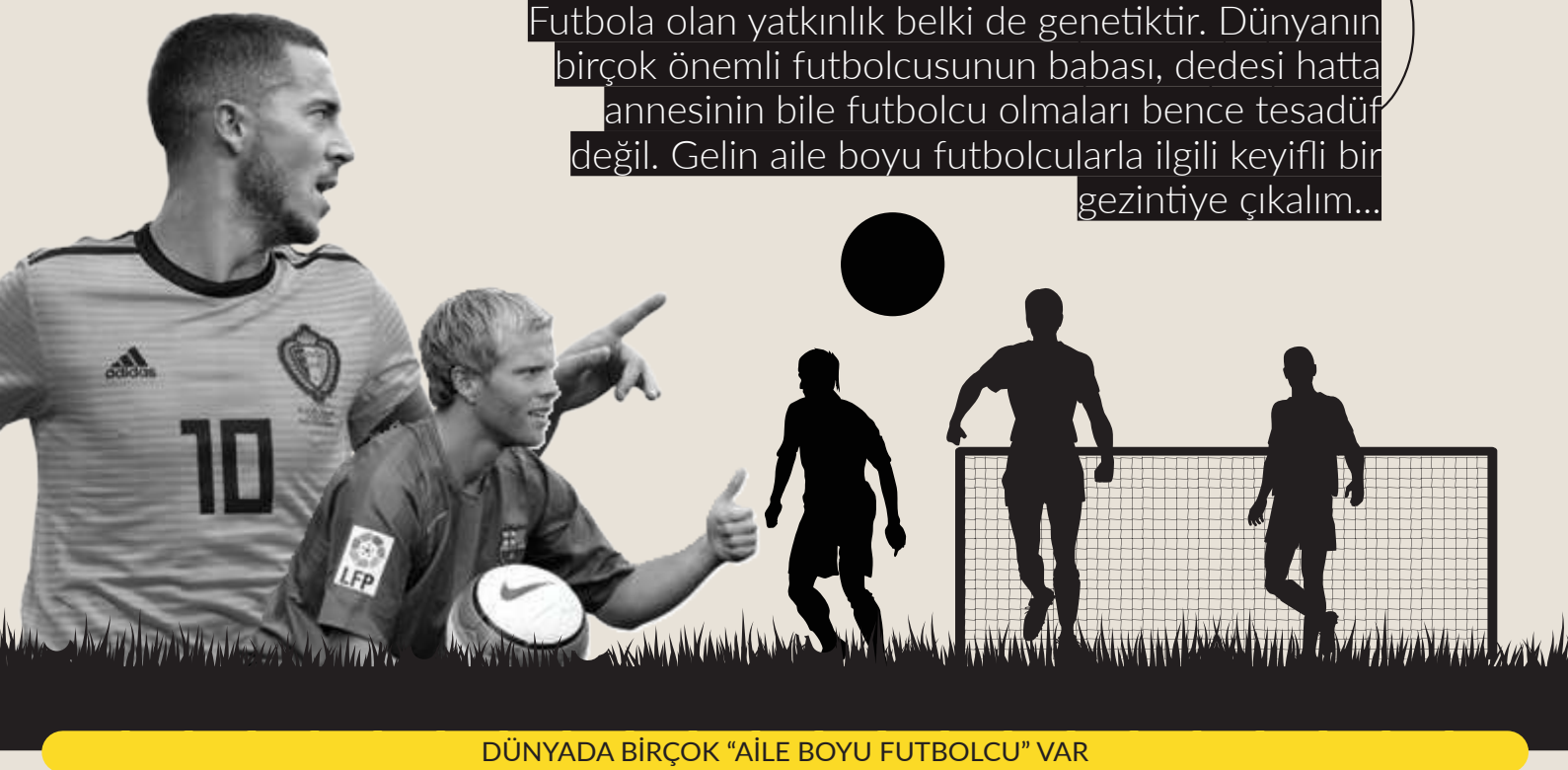

DÜNYADA BİRÇOK "AİLE BOYU FUTBOLCU" VAR

Belçika'nın önemli kadın futbolcularından 26 yaşındaki Carine, çekişmeli bir maçın ardından girdiği rutin sağlık kontrolleri sırasında üç haftalık hamile olduğunu öğrenir... Carine bu mutlu haberin ardından hem kendi hem de bebeğinin sağlığı için futbola ara verir. O bebeğin yıllar sonra dünyanın en iyi futbolcularından biri olacağını bilmeden...

İşte Eden Hazard'ın yeşil sahayla ilk buluşması böyle oldu; daha anne karnındayken yeşil sahaya çıkmıştı. Sonra Lille, Chelsea ve şimdi Real Madrid'de oynuyor, Belçika millî takımının da kaptanlığını yapıyor. Genlerinin hakkını veren sadece Hazard değil. Dünyada birçok "aile boyu futbolcu" var. Gelin bu yazımızda fazla derine inmeden, babadan, dededen futbolculara hızlı bir göz atalım... İlk durağımız Avrupa'nın kuzeyi...

Yıl 1996. Soğuk bir Estonya öğleden sonrası... Estonya ile İzlanda millî takımları hazırlık maçında karşı karşıya geliyor. Maçın ikinci yarısında İzlanda'nın tecrübeli forveti Arnor, yerini ülkenin gelecekteki yıldız adayları arasında gösterilen Eidur-Smari'ye bırakıyor. Arnor oyundan çıkarken, 17 yaşındaki bu genç forvete sarılıyor ve yanağına da sevgi dolu bir öpücük konduruyor. Bu olay ertesi gün Independent'ta şu manşetle haber oluyor: "İzlanda'nın babalı oğullu takımı"

Evet, oyuna giren isim yıllar sonra Chelsea ve Barcelona formalarıyla izleyeceğimiz Eidur Gudjohnsen'den başkası değildi. Yerine oyuna girdiği futbolcu meslektaşı ise bizzat kendi babası Arnor Gudjohnsen'di! Bu günlerde kendi çocuklarından biri Swansea diğeri Real Madrid

DÜŞÜNEN SPORCU

AİLE BOYU FUTBOLCULAR KONUSUNDA ZİRVEYİ TUTAN İSPANYOL LLORENTE AİLESİ. ESKİ REAL MADRİD'Lİ MARCOS LLORENTE'NİN DEDESİ RAMON, BABASI PACO, AMCASI JULİO İLE ÜÇ BÜYÜK AMCASI PACO, JULİO VE ANTONİO DA REAL MADRİD'DE FUTBOL OYNADILAR.

altyapısında futbol oynayan Gudjohnsen, "Babalar ve Oğullar" romanının tek kahramanı değil.

"Dededen futbolcular"

Futbol dünyasında "aile boyu futbolcu" olarak sayabileceğimiz daha birçok isim var. Leicester City ile Premier League şampiyonluğu yaşayan Danimarkalı Kasper Schmeichel da tıpkı babası Peter Schmeichel gibi kalecilik yapıyor. Ancak babası Manchester United'da oynamıştı. Kendisinin pek böyle bir hayali olduğunu sanmıyoruz...

Chelsea'de oynayan İspanyol futbolcu Marcos Alonso da aile boyu futbolculardan. Dedesi Marquitos; Real Madrid defansının vazgeçilmesiydi. Babası Pena ise dedesinin ezeli rakipleri Barcelona ve Atletico Madrid'in oyuncusuydu.

"Dededen futbolcular"dan biri de Henrik Johansson. O da kim? derseniz; Brezilya efsanelerinden Garrincha'nın bir İsveç deplasmanı sırasında birlikte olduğu İsveçli kız arkadaşından olma oğlu Ulf Lindberg'in çocuğu! Yani Garrincha'nın torunu. İngiltere'de Brentford'da oynayan Johansson da dedesi gibi forvet.

Manchester City A Takımı ile idmanlara çıkan 17 yaşındaki sağ kanat oyuncusu D'Margio Wright-Phillips de Shaun Wrigth-Phillips'in oğlu, Ian Wrigth'ın da torunu.

Geçtiğimiz aylarda AC Milan forması giyen Daniel Maldini ismini de unutmayalım. Çünkü onlar aile boyu futbolcu olmanın da ötesinde aile boyu Milanlı... Milan altyapısında 10 numara olarak yetişen Daniel; Milan'ın efsane defans ve kaptanlarından Cesare Maldini'nin torunu, Paolo Maldini'nin ise oğlu... Milan'da "Maldini ailesi" o kadar önemlidir ki, 3 numaralı formayı onlar giyer. Şu günlerde Daniel 3 numarayı seçmediği için kimsede değil ancak bir Maldini'den başkası da giyemez.

"Babalar ve Oğullar"

"Babalar ve Oğullar"ın en güzel hikâyeye sahip isimleri ise Bebeto ve Mattheus Oliveira! 1994 Dünya Kupası'nda attığı golden sonra yaptığı "bebek sallama" hareketi ile tarihe geçen Bebeto'nun o gün doğan oğlu Mattheus Oliveira da kendisi gibi futbolcu oldu ve mesleğini şimdilerde Portekiz'de sürdürüyor.

Bu arada o gol sevincinde Bebeto'nun hemen yanında ona eşlik eden isim de Mazinho'ydu. Mazinho da aile boyu futbolculardan. Mazinho; her transfer döneminde adı Türk takımlarıyla anılan Barcelonalı Rafinha ve Bayern Münih'te oynayan Thiago Alcantara kardeşlerin babası...

Aile boyu futbolcular konusunda zirveyi tutansa İspanyol Llorente ailesi. Atletico Madrid'de oynayan Marcos Llorente'nin dedesi Ramon da, babası Paco da, amcası Julio da Real Madrid'de futbol oynadılar. Bunlar da yetmedi; büyük amcaları Paco, Julio ve Antonio da Real Madrid'de oynadılar. Kendisinin de Atletico Madrid'den önce Real Madrid'de oynadığını söylemeye gerek yoktur herhalde...

EDEN HAZARD DAHA ANNE KARNINDAYKEN YEŞİL SAHAYA ÇIKMIŞTI

la ci vert

Dilediğiniz zaman iptal garantisi!

Toplu ödeme yapmadan abone olma kolaylığı!

Aylık abonelik ücreti faturanıza yansısın ya da TL bakiyenizden düşsün!

LCV yazıp **4177**'ye **SMS** atın derginiz her ay **8,5 TL**'ye adresinize gelsin!

1 SMS İLE DERGİNİZ ELİNİZDE!

www.lacivertdergi.com
facebook.com/lacivertdergi
@lacivert_dergi
instagram.com/lacivert_dergi

Bu servisten bütün operatörler faydalanabilir. Lacivert'e abone olmak için LCV yazarak 4177'ye SMS yollamanız yeterlidir. 4177'ye gönderilen her SMS 0,50 TL olarak ücretlendirilir. Aylık dergi abonelik ücreti faturalı hatlardan 5,20 TL olup faturaya yansıtılır, ön ödemeli hatlarda 5,20 TL'lik tutar TL bakiyesinden tahsil edilir. Belirtilen fiyatlara KDV ve kargo ücretleri dahildir. Dergi aboneliği, abonelik iptal edilmedikçe en fazla 1 yıl boyunca aynı fiyat üzerinden devam eder. 12 sayının sonunda abonelik otomatik olarak sona erer. Lacivert aboneliğini iptal etmek için IPTAL LCV yazarak 4177'ye SMS gönderilmesi yeterlidir.

TURKUVAZ DERGİ

HEMEN ARAYIN 444 88 81

YENİ

molfix

Pure & Soft

Pamuksu
Yumuşaklık*

%0
Parfüm
Klor
Paraben
Nonilfenol

%0
endişe
%100
iç huzur

*Pamuk içermez

Türkiye'nin fiber gücü Türk Telekom'dan

inanılmaz hızlar inanılmaz fiyatlara

Türk Telekom

Hız altyapının uygunluğuna göre değişiklik gösterebilir.

Yeni gelen bireysel abonenin 24 ay kalma sözüne

31 Aralık 2019'a kadar bireysel aboneliklerde geçerlidir. Modem ücreti ayrıca tahsil edilir. Belirtilen hızlar, bağlantı yeri ve cihaz gibi unsurlara bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Damga Vergisi bir defaya mahsus yansıtılır. İptalde cayma bedeli faturalandırılır. Taahhüt bitiminde güncel fiyatlar uygulanır. Ayrıntılı bilgi için: www.turktelekom.com.tr ve 444 1 444